

દ્રૃય સહાયકોની નામાવલી

૨૫૧-૦૦ પૂં ગણિવર્થ શ્રી ચિદાનંદસાગરજી મહારાજ તથા પૂં હિતસાગરજી મ. પૂં દેવલ્યમ્નાગરજી મ. ની શુભ-પ્રેરણાથી સાયણ નિવાસી સ્વ. કંકુળેન દેવચંદ જૈન દ્રષ્ટ તરફથી.

૧૦૦૨-૦૦ ૫૦ પૂં આગમોદ્ધારક આચાર્ય દેવશ્રી આનંદસાગર-સૂરીશ્વરજી મં ના તપસ્વી શિષ્યરત્ન દીપસાગરજી તથા પૂં ઉપાધ્યાયજી ક્ષમાસાગરજી મહારાજના પ્રશિષ્ય મુનિરાજ શ્રી શશિપ્રભસાગરજી મં ની શુભ પ્રેરણાથી સુરત છાપરીયા શેરીના મોટા ઉપાશ્રયના શ્રી જૈન સંઘના જ્ઞાનખાતાતરફથી.

૫૦૨-૦૦ વિદુષી સાધ્વી તિલકશ્રી મં ની સુશિષ્યા પરમ વિદુષી માલવદેશોદ્ધારિકા સાધ્વીજી મનોહરશ્રી મં ની શુભપ્રેરણાથી શ્રી જૈન શ્રવેતાંબરધર્મોત્તેજક મહિલા-મંડળ તરફથી.

:

૧૦૨-૦૦ વિદુષી સાધ્વી સમેતશિખરતીર્થોદ્ધારિકા સાં શ્રી રંજન શ્રી મં ના સુશિષ્યા વિદુષી સાધ્વી શ્રી રેવતીશ્રીજી મં ની શુભપ્રેરણાથી શેઠ મહુભાઈ દીપચંદની ધર્મશાળામાં થયેલ આવકમાથી સુરત

૧૦૧-૦૦ શ્રીસમેતશિખરતીર્થોદ્ધારિકા સાધ્વી શ્રી રંજન-શ્રીજી મં ના પરમ વિનયી સુશિષ્યા પ્રવિણશ્રીજી મં ની શુભપ્રેરણાથી ધુલીયા શ્રાવિકા બેનો તરફથી.

૧૦૧-૦૦ શિરપુર શ્રાવિકાબેનો તરફથી.

૧૦૧-૦૦ પૂ. આચાર્યદેવશ્રી ઠેશરસૂરીશ્વરજી મહારાજના સમુદાયના વિદુષો સાધ્વી કાર્યદક્ષા નેમશીલમં કરેલ અઠાઈ તપ તથા સાધ્વી રત્નત્રયાશ્રીજી જે કરેલ સિદ્ધિતપ, વાનિવેણાથીજે કરેલ ક્ષોરસમુદ્ર મજુલા શીજી જે કરેલ ૪૬મીજોળી ત્રિલોચનાશ્રી જે કરેલ ૭૩મી જોળી, તરુણપ્રભાશ્રી જે કરેલ ૨૪-૨૫મી જોળી, મેરુશિલાશ્રીજે કરેલ અઠાઈની તપસ્યા નિમિત્તે

૧૦૧-૦૦ વિદુષો સાધ્વી તિલકશ્રી મંના સુશિષ્યા મૃગેન્દ્ર-શ્રીજી મં ના પરમ વિનયી શિષ્યા વિનિતયશાશ્રીજી મં ની શુભ પ્રેરણાથી હાહા સ ધની જેનો તરફથી

૫૧-૦૦ સુરન નિવાસી પ્રેમચંદભાઈ નાનાભાઈ લોકહાવાળા તરફથી.

૫૧-૦૦ કાટોલ નિવાસી મહેતા હિમતલાલ હાદ્યાભાઈના ધર્મપત્ની અમુદમેને કરેલ વર્ષા તપના પારણા નિમિત્તે તેમના સુપુત્ર નરેન્દ્રકુમાર તરફથી

જ

૫૧-૦૦ વસતલાલ રામલલ શાહ પ્રતિ મુદ્દણાલજી, અપાટિયા ચકલા તરત, શ્રી જાનાચંદ સોરચંદ મારી શ્રી જીન પુસ્તક પ્રચારક સંસ્થા ગોપીપુરા તરત.

પ્રકાશકીય-નિવેદન

આ ગ્રંથનું નામ પર્વ-માહાત્મ્ય છે તેની અંદર પરમ પૂજ્ય તારક ગુરૂદેવ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વર મહાગજ શ્રીએ આપેલા પર્વ ઉપરનાં વ્યાખ્યાનો છે. પૂજ્ય ગુરૂદેવશ્રીના ઉપદેશથી જ 'શ્રી જૈન-પુસ્તકપ્રચારક-સંસ્થા'ની સ્થાપના થએલી છે, અને તે સંસ્થામાથી પૂં આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મં ના પ્રખર અનુરાગી મુનિરાજ શ્રી ગુણસાગરજી મં ની શુભપ્રેરણાથી અત્યાર સુધીમાં 'આગમોદ્ધારક-સંગ્રહ' ના ભાગ તરીકે ૨૧ ભાગ બહાર પડ્યા છે. અને જે આ પુસ્તક આપના હાથમાં આવે છે તે ભાગ. ૨૨ મો છે. શહેરો કે ગામડામાં પણ ગુજરાતીમાં છપાએલ વ્યાખ્યાનના ઉપ-યોગથી ચતુર્વિધસધને સારો લાભ થશે.

આ ભાગનું સંશોધન કાર્ય પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારકશ્રીના અનન્ય-પટ્ટધર મૂલીનેરશ-પ્રતિબોધક શાતમૂર્તિ ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય-ભગવાન્ શ્રીમાણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મં ના પરમ વિનયી શતાવધાની ગણિવયશ્રી લાલસાગરજી મ. કરેલ છે.

પ્રકાશનના દરેક કાર્યોમા મુનિરાજશ્રી અરણોદયસાગરજી મ; મુનિ-શ્રી શશીપ્રભસાગરજી મ; બાલદીક્ષિત મુનિશ્રી, પુણ્યોદયસાગરજી મ; તથા બાલમુનિશ્રી મહાબલસાગરજી મહારાજે પણ મદદ કરી છે. તેથી દરેક પૂજ્ય મહાત્માઓના અમો અસંત ઋણી છીએ.

આ પુસ્તક સરલતાથી વાંચી શકાય માટે વિષયાનુક્રમ આપેલ છે અને પૂજ્યશ્રીના જીવનનો પરિચય પ્રસ્તાવનામાં આપેલ છે. સૌ કોઈ વાંચન- મનનનો લાભ લે એજ ભાવનાં.

લી.

મદ્રાસી પાનાચંદ સાહેબચંદ
ઝવેરી શાંતિચંદ છગનભાઈ

પ્રસ્તાવના

આ મથનું નામ પર્વ-માહાત્મ્ય રાખવામાં આવ્યું છે. કુળિ સમત છે જૈનશાસનમાં અનેક આરાધ્ય પર્વો છે તેમાંથી સ્વ પર્વોના માહાત્મ્યને જણાવનારી આ પ્રસ્તાવના છે. આ પ્રમાણે.

મથુ મહાવીરની અનિમ દેશના ૨	પોદશથી દેશના	૬
સોશાઅપચથી દેશના	૩	મહાવીર જ મ-કલ્યાણ દેશના ૭
કાર્તિકી પૂજિમા દેશના	૪	ભાસ્વતનીવા પવ-દેશના ૮
મીન એકાદશી દેશના	૫	

જેમના મન વચન અને કાયાના યાગ જન્મ શાસ્ત્રથી સાગરના તરંગોમાં તરતા હતા અને જેઓ અષ્ટ જૈનામયોના પ્રકાશનમાં સદા મરણ રહેતા હતા એમ અને જ્યોત્સના (યોગાચાર્ય)ના વિવેકમાં નિપુણ હતા ગાળીષ ગુણના મૌરવથી કુખ્ય હતા આગમોદારકની અષ્ટ પદવીથી વિશુષિત હતા જેઓએ આ કુપમ (કર્મિ) કાલમાં પાતનામાં સ્વયં મહાનાદ શબ્દને સત્ય સિદ્ધ કર્યા હતા એવા સામન સમયમાં અર્ધપદ્યસને નિર્વાણ પામનાર પરમ પુત્ર આગમોદારક આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગરસુરીશ્વરજી મહારાજે આ સન પર્વો પર આઠ દેશનાઓ આપેલ છે.

તેઓથી તે જમન પ્રસિદ્ધ છે છતાં પણ તે પૂજ્યનીન્ય પારિચય આપવો અવશ્યક છે તે નીચે પ્રમાણે જૈનવા મથનો ઉત્કર્ષ સાધવામાં અને સિદ્ધ કરવા માટે સનત પરિશ્રમ કરવામાં વિરિધ વિવચોને આજે નાની મોની અનેક દુનિએ રમનારા પૂર્વાચાર્યોની પ્રોદ્યુતિઓના પાંદ-પાંદ અને સપાદનના કાર્યોમાં તકલીન રહેનારા જૈન જનતાના પ્રાણ સ્વરૂપ આગમોના સરક્ષણાર્થે ભારતભરમાં સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધજેશમાં અને સર્વપૂરમાં અમલુ ભગવાન મહાવીર પરમામાના શાસનમાં ૨૫૦૦ વર્ષમાં

પ્રકાશકીય-નિવેદન

આ ગ્રંથતું નામ પર્વ-મહાત્મ્ય છે તેની અંદર પરમ પૂજ્ય તારક ગુરુદેવ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વર મહારાજ શ્રીએ આપેલા પર્વ ઉપરનાં વ્યાખ્યાનો છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ઉપદેશથી જ 'શ્રી જૈન-પુસ્તકપ્રચારક-સંસ્થા'ની સ્થાપના થએલી છે, અને તે સંસ્થામાંથી પૂં આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મં ના અખર અનુરાગી મુનિરાજ શ્રી ગુણસાગરજી મં ની શુભપ્રેરણાથી અત્યાર સુધીમાં 'આગમોદ્ધારક-સંગ્રહ' ના ભાગ તરીકે ૨૧ ભાગ બહાર પડ્યા છે. અને જે આ પુસ્તક આપના હાથમાં આવે છે તે ભાગ. ૨૨ મો છે. શહેરો કે ગામડામાં પણ ગુજરાતીમાં છપાએલ વ્યાખ્યાનના ઉપ-યોગથી ચતુર્વિધસંધને સારો લાભ થશે.

આ ભાગતું સંશોધન કાર્ય પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારકશ્રીના અનન્ય-પટ્ટધર મૂલીનેરશ-પ્રતિબોધક શાતમૂર્તિ ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય-ભગવાન્ શ્રીમાણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મં ના પરમ વિનયી શતાવધાની ગણિવર્યશ્રી લાલસાગરજી મ. કરેલ છે.

પ્રકાશનના દરેક કાર્યોમાં મુનિરાજશ્રી અરણોદયસાગરજી મ; મુનિ-શ્રી શશીબ્રહ્મસાગરજી મ; બાલદીક્ષિત મુનિશ્રી, પુણ્યોદયસાગરજી મ; તથા બાલમુનિશ્રી મહાબલસાગરજી મહારાજે પણ મદદ કરી છે. તેથી દરેક પૂજ્ય મહાત્માઓના અમો અસંત ઋણી છીએ.

આ પુસ્તક સરલતાથી વાંચી શકાય માટે વિષયાનુક્રમ આપેલ છે અને પૂજ્યશ્રીના જીવનનો પરિચય પ્રસ્તાવનામાં આપેલ છે. સૌ કોઈ વાંચન-મનનનો લાભ લે એજ ભાવનાં.

લી.

મદ્રાસી પાનાચંદ સાકેરચંદ
ઝવેરી શાંતિચંદ જગનભાઈ

પ્રસ્તાવના

આ પ્રથમ નામ પર્વ-માહાત્મ્ય રાખવામાં આવ્યું છે. પુણિ સમત છે જૈનશાસનમાં અનેક આરાધ્ય પર્વો છે તેમાંથી સર્વોના માહાત્મ્યને જણાવનારી આ દેશનાઓ આ પુસ્તકમાં છે આ પ્રમાણે.

પ્રથમ મહાવીરની જાનિમ દેશના ૧	૨	ચોત્તરમી દેશના	૬
સોભામ્પયમી દેશના	૩	મહાવીર જન્મ-કલ્યાણ દેશના	૭
કાનિંગી પૂણિ મા દેશના	૪	અક્ષયવૃત્તીયા પર્વ-દેશના	૮
મોન એકાદશી દેશના	૫		

જેમના મન વચન અને કાયાના યાગ જન સાચરથી સાચરના તરંગોમાં તરતા હતા અને જેઓ અષ્ટ જૈનાગમોના પ્રકાશનમાં સદા મૃત્યુ રહેતા હતા એક અને અણેક (એકાએક)ના વિવેકમાં નિપુણ હતા જાળીય ગુણના જોરવથી પુકત હતા આગમોદારકની અષ્ટ પદવીથી વિશ્રુષિત હતા જેઓએ આ કુલમ (કલિન) કાલમાં પોતાનામાં સ્વય મહાનાદ સંજને સત્ય સિદ્ધ કર્યા હતા એવા સામ્રાજ સમયમાં અર્ધપણસને નિર્ધન પામનાર પરમ પુણ્ય આગમોદારક આત્માય દેવ શ્રી આનંદસાગરસૂત્રીશ્વરજી મહારાજે આ સ્થાન પર્વ પર આદેશનાઓ આપેલ છે.

તેઓથી તે જન પ્રસિદ્ધ છે છતાં તે પુણ્યનીના પરિચય આપવો અવશ્યક છે તે નીચે પ્રમાણે જૈનશાસ્ત્રનાં શિલ્પ સાધવામાં અને સિદ્ધ કરવા માટે સર્વન પરિશ્રમ કરનારા વિરિષ વિષયોને જ એ નાની મોટી અનેક કૃતિઓ રચનારા પૂર્વગાઓની પ્રોત્સાહિતિઓના પાઠન-પાઠન અને સપાદનના કાર્યોમાં તકલીફ રહેનારા જૈન જનતાના પ્રાણ સ્વરૂપ આગમોના સરક્ષણાર્થ જગતભરમાં સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધજીવમાં અને સર્વપૂરમાં અમણુ જગતના મહાવીર પરમા માના શાસનમાં ૩૫૦૦ વર્ષ માં

પૂજ્યશ્રીએ રાજને પણ પ્રતિબોધ્યા હતા.

૧. માલવપ્રદેશમાં શૈલાનાનરેશ દિલીપસિંહજી મહારાજને પ્રતિબોધ કરી જીવદયાનો પડછે વગડાઓ અને ખીજી જે રાજાઓ (સમેલીઆ અને પંચેડના) ને પણ પ્રતિબોધ કરેલ તેમજ જૈનશાસન ઉપર થતા સ્વ અને પરના આક્રમણોનો દર દમેશ પ્રથમ પ્રતિકાર કરતા હતા. આ રીતે તેમનું આખું જીવન જૈનશાસનની સેવામાં જ વ્યતીત થયેલું છે.

વળી પાણીતાણામાં ૨૫૦૦ લગભગ પ્રતિમાની અંજનશલાકા મહાત્સવ થયેલ તેમા ૪૦૦૦૦ માણસોની હાજરી અને મહામંગલકારી ઉત્સવના ૧૩ દિવસમા પાણીતાણામાં કોઇનું ય મૃત્યુ થયું નથી મસાણ (સ્મશાન) બંધ. આજ શાસનનો મહાન પ્રભાવ આ બધું બનવું પૂર્વ-ભવની મહાન પુણ્યાર્ધ હોય તો જ અને ખરેખર આ તેઓશ્રીના પુણ્યે જ બન્યું છે.

આવી જીવન પર્યંત આગમસાહિત્ય, સંધસેવા, તીર્થસેવા અને શાસનમા અનેક ધાર્મિક પ્રસંગો-ઉઘાપન, ઉપધાન, દીક્ષાઓ, પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવનાર અને અંતસમયે પંચમકાલમા અદ્વિતીય અંતિમ આરાધના કરનાર, પૂજ્યપાદ, આગમવાચનાદાતા, આગમપુરુષના ઉપદેશક યુગપ્રધાન-સદૃશ વિક્રમસંવત્ ૧૮૯૯ ના મહા વદ ૨ આગમમંદિરમાં ખીરાજમાન પ્રતિમાજી આદિની અંજનશલાકા અને મહાવદ-૧ના પ્રતિષ્ઠા પાલી-તાણામાં તથા વિક્રમસંવત્ ૨૦૦૪ ના મહા સુદ-૩ શુક્રવારે શ્રી વર્દમા-નતામ્રપત્રાગમમંદિરમાં ખીરાજમાન પ્રતિમાજી આદિની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર અને સુરત. શેઠ મંજુભાઈદીપચંદની ધર્મશાળામા વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૫ ના માતૃર્માસમા પોતાનો અંતસમય જાણી અંતિમ આરાધના માટે ‘આરાધના-માર્ગ’ નામના ગ્રંથની રચના કરનારા, વિક્રમસંવત્ ૨૦૦૬ ના વૈશાખ સુદ ૫ થી પંદર દિવસ અનશન સ્વીકારવા પૂર્વક અર્ધપ-

શાસને મોન અવરથામા રહી તેમા જ વિક્રમ સવળ ૨૦૦૬ના વશાખ
 વદ-૧ સોનવાર ૨૫૦ ટા ૪ ક ૩૩ મિ અમૃતને ચોધડીએ પાતાના
 અનન્ય પદ્ધતિ ગચ્છાધિપાન આચાર દેવશી માહિત્યસાગર
 સૂરીશ્વરજી મહારાજના પ્રમુખ અનુવિધ સધની દાજરીમા નમગર-
 મહામત્રુ રમરણુ કગતા ૬ ના નિર્વાણ પામ્યા

પૂજ્ય ગુરદેવશી તો આત્મા મયા પખુ આપણા માટે તેમોશીની
 મૃતિ માટે સુરત સહેગની નદર ગોપીપુરામા શ્રી વધમાન જૈન તામ
 પરાયમમંદિર છે તેની સામે જ સરકારી પંચીઅન પરવાનગી સધ ન
 શ્રી આગમોદ્ધારક-અરધ્યાની પાતાની જગ્યામા પ૦ પૂ આગમોદ્ધારક
 ગુરદેવશીનો અગિસરગર કગવામા આવળ છે અન તજ જગ્યા ઉપર
 રૂ ૮૮૦૦૦ ના ખર્ચે ગધાવાએસ ભજ્યગુરમા ૨મા પ૦ પૂ આનરથ
 ગુરદેવશીની પ્રતિમા બી જમાન કે સામા આવેન ૬ માત્ર ૫ ૧૦૦
 ની માનવમેહની વચ્ચે વિક્રમ સવળ ૨૦ ૩ ના મહાત્મ ૦ શુક્રવારના
 રોજ તેઓશીના અનન્ય-પદ્ધતિ-આશીની આશામા અશરે ૪૦
 સાધુ-સાધ્વી ગાન-ધ્યાન તપસ્યા આની આરાધના કરી તેન છે ન
 પૂજ્ય ગચ્છાધિપાન આચાર ભજવાન શ્રી માહિત્યસાગરસૂરીશ્વરજી
 મહારાજ પાસે કગવત છે

શ્રી આગમોદ્ધારક ગુમદિરમા રહેત વિશિષ્ટ પ્રસંગની નાથ
 આગમોદ્ધારકની અમૃતદેશના અન નવપદમાદા ન્યમા જુઆ

સી.

પાશનાથ જ મહાસ્વાણુક દિન આ શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરાસપ્થ
 વ. સ. ૨૦૦૭ માગસર વદ ૧
 ગુણસાગર

વિપયાનુક્રમ.

દેશના

પૃષ્ઠ.

૧

દીપાલિકાપર્વ

૧ થી ૧૧

છેલ્લો ઠંડેરો.

૨

જીવ સુખને ઈચ્છે છે.

૩

અર્થ કઈ ધારણાએ પેદા કરાય છે ?

૩

ધર્મનો વારો ક્યારે રાખ્યો ?

૪

મેડ હાઉસના દરદીના ગોલ્યા સામે ડોક્ટર જુએ નહિ
ફૂરસદ નથી.

૫

૫

શિક્ષકનું રાજનામું સ્વીકારાયું

૬

બે કાટા, બે ત્રાજવાં રાખે તે કેવો ગણાય ?

૭

ધણીધોરી વગરની હાલતમાં આધારભૂત કોણ ?

૮

છેલ્લે મોક્ષ આપે તે ધર્મ.

૮

પુરુષાર્થનો અર્થ.

૯

અર્થ નામથી અર્થ પર્યવસાને અનર્થ છે.

૧૦

સાંજે શું સ્વાસ્થ્યનું ચિહ્ન છે ?

૧૦

ન વિરમવા યોગ્ય એક મોક્ષ જ છે.

૧૦

૨

દીપાલિકાપર્વ

૧૨ થી ૨૬

સુખની ઈચ્છાને અંગે મતભેદાદિને અવકાશ જ નથી.

૧૨

આત્મીય સુખ તથા પૌદ્ગલિક સુખ વચ્ચે

આકાશ જમીનનું અંતર છે.

૧૩

સિદ્ધીનું સુખ.

૧૪

ચાલો ચોખે

મનુષ્યસખ્યા

‘જન્મ એવો ચાલ કેને મને ?

અન્યત્ર શુદ્ધપાત્રિક સમકિતી એ ચાલિતુ હલ.

તમે સુખને ભોગવો છે કે સુખ તમને ભોગવે છે ?

તેણીકાંદિ દર્શાવ.

કયો ચા તો વસ્ત્રમ છે ?

ધમ આપરવન અવગમ્યેવ પશુ કલ સુધી ?

ધર્મની જરૂર કયા સુધી ?

જેન દર્શન ને ઈતર દર્શનમા ધર્મના સદાચરમા બેદ.

દર્ષિ હેરવો દિશા જાહનો જ્ઞાન ચણ દોષ

તો શુદ્ધિ મારો

મેક્ષ જોઈએ તો સાધન ધર્મ આચરે જ છટકો

સસારથી તારનાર ધર્મના સવમાદિ દલ પ્રકાર

૩ જ્ઞાનપ્રથમી

જીવનો શુદ્ધ મુખ્ય યાન

જીવના શુદ્ધ અમે સદાચરો

આંક કમો કેમ કલા છે ?

જ્ઞાનાવરણીય કમપહેતુ કેમ ?

જ્ઞાનાવરણીય પામણુ

જ્ઞાન જોગમ મોદ ૨૬

આત્માના શુભોર્મા અન્ય દર્શન અનુગતજ

જ્ઞાનાવરણીય પહેતુ

દર્શનકાંદિ ચેતનને અમે જ છ

૧૫

૧૫

૧૬

૧૭

૧૮

૨૦

૨૧

૨૨

૨૩

૨૩

૨૪

૨૫

૨૬

૨૭ થી ૮૮

૨૭

૨૮

૨૯

૨૯

૩૦

૩૧

૩૧

૩૨

૩૩

ચંદ્રવા પુંઠીયાના શણગારથી કાર્ય નહિ થાય.	૬૮
પુસ્તકોની રાખવી જોઈતી કાળજી.	૬૯
વરને (જ્ઞાનને) વિસરી જાયો છો અને જનનયા (ચંદ્રવાદિ) જમાડો છો !	૬૯
જ્ઞાનનો ફેલાવો, ઉદ્ધાર અને વધારાના પ્રશ્નો.	૭૦
હવે સરવૈયું તો ખેંચો.	૭૦
શારદાપૂજન કે લક્ષ્મીપૂજન ?	૭૧
અન્યદર્શનના ધરાવવા જેવી તમારી સ્થિતિ.	૭૧
લક્ષ્ય લક્ષ્મીપૂજનમા જ છે !	૭૨
જૈનોને શારદાપૂજન સમ્યગ્જ્ઞાન માટે.	૭૨
જ્ઞાનદશા જે આકરી...	૭૩
જ્ઞાન પહેલું કેમ ?	૭૩
જ્ઞાનથી ચારિત્રની ઉત્પત્તિ	૭૪
પદ્મમં નાળાંતું ગૂઢ તત્ત્વ.	૭૫
જ્ઞાન સારું કેમ ?	૭૬
ચૌદપૂર્વીના પ્રશ્ન	૭૬
અજ્ઞાન ખરાબ કેમ ?	૭૬
જ્ઞાન માટે જ્ઞાનપંચમી.	૭૭
શ્રીમહાનિશીથસૂત્રમા જ્ઞાનપંચમી.	૭૮
શ્રુતજ્ઞાનની મહત્તા.	૭૮
જ્ઞાન માટે ૫ ચમી જ કેમ ?	૮૦
દિગંબરોની જ્ઞાનપંચમી.	૮૦
દિગંબરોને પ્રશ્નો.	૮૧
દિગંબરોની વાત વિશ્વસનીય નથી.	૮૧
દિગંબરોને કોનું શાસન ?	૮૨
દિગંબર શાખામા અંથો જ ન હતા.	૮૨
સત્તાન વચરનાને છોકરાની જેમ દિગંબરોને એ બેનો અંથ	૮૩

દિગ્ગજોને પહેલાં શાસ્ત્રો દર્શાવે નહિ ?	૮૪
ચાનપચમી માટે કાર્તિક માસ કેમ ?	૮૫
ચાનની આપવના માટે કાર્તિક માસ	૮૫
ચાનની મદદ.	૮૬
એ નાદ પૂર્વ પચમીનો ખુલાસો.	૮૬
પૂર્ણિમાના પ્રમથી પચમીની થટના	૮૮
અટ્ટમના પ્રમથી પચમીનું પવ પછુ	૮૯
હીરચરિના છટપના વચનથી પચમીનું પર્વપછુ	૯૦
સવ-છરીના પદાથી પચમીનું પર્વપછુ ન જાય	૯૦
પદિત પીરવિજયજીનું વચન	૯૧

માર્તિંદીપુષ્પિ મા

સવ દશન માન્ય શી જ્ઞાદિદેવ કલ્યાણુમદ દો.	૯૨ થી ૧૦૧
જવનારમાથી હિંદુ કે હિંદુરમાથી જવનાર ?	૯૨
સાધ્યાનુસર જ્ઞાદશાં જોઈએ	૯૨
યે શા શાશુનો એક મત	૯૪
નવા ઉપદેશક તીર્થંકર	૯૬
'શી જાવમરેવજી પરમૈશ્વર' જ્ઞાપનારા શાઓ ?	૯૭
કાનિબ પુષ્પિમા અને સિદ્ધજેન	૯૮
પહેલી તીર્થયાત્રા	૧૦૦
મિરિરાજ્યાત્રાનું અનુકરણ-પદદશ ન.	૧૦૩
સિદ્ધજેનમાં જન્મ કરતાં જાનતા સિદ્ધ	૧૦૩
સિદ્ધમિરિને પ્રાપ્ત	૧૦૪
જ્ઞાતમજગ કરતાં તીર્થજગ	૧૦૫

૫

મૌનએકાદશી

૧૦૭ થી ૧૨૨

પર્વ તથા તહેવાર.	૧૦૭
પર્વ ને તહેવારનું લક્ષણ.	૧૦૮
મૌન એકાદશી પર્વનું ધ્યેય.	૧૦૮
જૈન દર્શનના અંતે ઇતિરોના તહેવારોમાં ફરક.	૧૦૯
મૌનએકાદશી પર્વની મોનમાં વિશિષ્ટતા.	૧૧૦
અભ્યાસ કરનારના પ્રકાર.	૧૧૦
શિષ્યની પ્રાતઃપૃચ્છા.	૧૧૦
વચનનો ધા ન રૂઝાવ.	૧૧૦
કાયાનો કાબૂ સાહજિક છે.	૧૧૧
વચનયોગથી રખડપટ્ટી.	૧૧૧
વાણીના દોષમાં શેઠનું દષ્ટાન્ત,	૧૧૩
ધણીને કૂવામાં.	૧૧૩
સીધે સીધી ઘેર આવી.	૧૧૪
એક વચને ત્રણ નાશ.	૧૧૪
તમે વચનના માલીક કે વચન તમારું માલીક ?	૧૧૫
મૌન એટલે ?	૧૧૫
શાસ્ત્રમાં મૌન	૧૧૬
દીપક આદિ સમકિતના બેદો.	૧૧૬
ઢાંકણા તોલવાના કાંટે હીરા ન તોલાય.	૧૧૭
જૈનશાસન સમયવાદી.	૧૧૮
જમાવિ સંઘ બહાર.	૧૧૮

અભાગ્યો પણ પ્રાપ્ત્યા શામ મુગ્ધ ન કરે છે	૧૧૯
દીપકસમ્બંધ	૧૧૯
રોચકસમ્બંધ	૧૧૯
ધારકસમ્બંધ	૧૨૦
ત્રિમ તથા સ્વરૂપના બેદના વિચાર	૧૨૦
મુનિપણ વગર અવહારથી સમ્બંધ	૧૨૦
ઓષો એ સ્વચિત્ર તે જ સ્વ કદવાર	૧૨૦
શૂદ્રસ્થપણામાં ત્યાગી ન કરેવાર	૧૨૧
કેવલીન પણ વેદની જરૂર	૧૨૧
મુનિ કોનું નામ ?	૧૨૧
આમ-ઉપકાર	૧૨૨
પાપદશમી	૧૨૨
આત્મોત્તરિ માટે જેન તદવાર	૧૨૩ થી ૧૨૪
એકસા વીસે કસ્માબુકો આરાધ્ય છે	૧૨૩
આરાધના અને આરાધ્યના	૧૨૩
એકની આરાધના પણ આરાધ્યના-શુદ્ધિ જમાની દોષ	૧૨૪
કસ્માબુકની આરાધનામાં જન-વધી એકાદશુ તે જોઈએ જ	૧૨૪
મનુષ્યમાં ને દોરોમાં વિવેકથી જ બેદ છે	૧૨૬
પાપદશમ	૧૨૬
આત્મકસ્માબુ માટે પાશ્વનાથ અવચનનું આશયન	૧૨૬
પાશ્વનાથ અવચનના દુષ્ઠ મરજીનિયો પરિણામ	૧૨૭
મરજીતિનું કષ્ટને અમાવનું	૧૨૮
ગતાનુગતિના છાંદ	૧૨૮
પાશ્વનાથનો ધર્મિષ્ઠ પરિવાર	૧૨૯
	૧૩૦

લાખે એક ન પમાય પણ આરાધના કરાવાય	૧૩૦
છવ ગયાવેલો ને કત વ્ય	૧૩૦
દયાના દુશ્મનોએ લેવું જોઈતું દ્યાનું દષ્ટાન્ત.	૧૩૧
અગ્ન કરતા પાણીનો ઉપદ્રવ લાયક છે	૧૩૧
કમઠનો ઉપસર્ગ	૧૩૨
અડગ સમતા.	૧૩૨
તીર્થ કરો ખીજની મદદની અપેક્ષા વગરના છે.	૧૩૨
લક્ષ્મીની લક્ષિત.	૧૩૩
ફણામા પ્રતિબિંબ.	૧૩૩
સાત સ્વરૂપ સાત જગતનો ઉદ્ધાર કરવા	૧૩૩
પરોપકારની પ્રકૃષ્ટતા.	૧૩૪

૭	જન્મકલ્યાણક	૧૩૫ થી ૧૫૨
	“જયતી” શબ્દથી થતુ નુકશાન	૧૩૫
	અજ્ઞાનથી વપરાયેલો શબ્દ નુકશાનકારક છે.	૧૩૬
	કલ્યાણકનો મહિમા	૧૩૬
	શંકાકાર - જગતના ઉદ્ધારની બુદ્ધિ સિવાય તીર્થ કર ન બનાય	૧૩૭
	તીર્થ કરનામકર્મ ત્રીજે ભવે નિકાચિત થાય	૧૩૮
	જૈનો વ્યક્તિના પૂજારી કે ગુણના ?	૧૩૯
	તમારી ને ખીજની મહોરની કિંમત.	૧૩૯
	સાપના દષ્ટાન્તથી ઘટના.	૧૪૦
	કાણા પાલવે કચન કરતા સાળ પાલવે ત્રાઘૈયા સારા.	૧૪૦
	સૌનૈયાના વરસાદના ભરોમે ત્રાઘૈયા ન છોડાય.	૧૪૧
	વર્તમાનમા ત્રાઘૈયા સમાન પ્રભુશાસન.	૧૪૧
	સુખમાકાળ કરતા દુષ્પમાકાળમા પ્રભુશાસન મળ્યુ	
	તે લાભદાયક છે.	૧૪૨
	તળાવમા સાંકળો નાખનાર તીર્થ કરો	૧૪૨

એક સાક્ષી જ્યાં સામગ્ર મળે તે બાબતમાં પહોંચી જ	૧૪૨
મેં કરતાં મરજૂમિનું મ્મપદ્ધ પ્રશ્ન સનીય છે	૧૪૩
કુચમાનગમા ત વાનો આધાર શ્રવણ	૧૪૪
મુનિયનના ઉપાદક જનવાન મદારીર	૧૪૪
સાસનપનિનું જ મક્ષ્મણુકે સાથી ઉત્તરાય છે	૧૪૫
અક્ષનીની નદિ	૧૪૫
લીધે કયે દુનિયારીને લીધે આદ્ય નથી મળ્યાના	૧૪૫
મદારાખા પ્રત્યક્ષિદનું અનુકરણ શા માટે	૧૪૬
જેનસાસનના જોદા કયો વના જનાવન આદના નથી	૧૪૭
આપણે રમ ન લેતા આકાર લે	૧૪૭
કર્મોદયની ચીજ લેવી એ અધિગા બાવા જેવું છે	૧૪૭
કન્યાજુકે ઉત્તરવાના કારણે	૧૪૮
ચાનનદન એ નામ દવાનીથી જ છે	૧૪૮
ચાનનદન નામનો ખુલાસો	૧૪૮
ચાતપુત્ર સાથી	૧૪૮
બીલો વજુ લીધ કર મદારીરન ચાતપુત્ર નરીકે સંબોધે છે	૧૪૯
કમ મતિનું આપુષ્ય સાથી બધાય	૧૫૦
અક્ષયવૃત્તીયા	૧૫૧
જેન જેનેન માન્ય અક્ષયવૃત્તીયા	૧૫૨
અખાત્રીજની જાણેશનના કારણે	૧૫૩ થી ૧૧૮
આશ દાનદિન અપવૃત્તીયા અમેના પ્રક	૧૫૩
સુવર્નાં અસેયાં સદગ કિરણો પાછાં જોડ્યાં એમ શુ	૧૫૪
સોમવદા શબ્દનું સ્વરૂપ	૧૫૭
જવનામાવથી દળર કિરણને જોડ્યું એ દાન ધર્મન જ	૧૫૭
વરે છે	૧૫૮
અનુભવનાથી ફળ આપનાં યાન-ધર્મ જ છે	૧૫૮
યાન-ધર્મની જરૂર	૧૫૯

ત્રેપાસને લાભદાયી શેઠને આવેલું સ્વપ્ન શાસન માટે છે.	૧૫૬
સ્વપ્ન સંસ્કારશાળી પરિપક્વતા છે. ત્રેપાસની સહાયથી	
સુભટનો જય.	૧૫૮
જેને અગે સ્વપ્ન તેને તેનું કળા.	૧૬૦
દોહલાઓ ગર્ભના પ્રભાવે હોય છે.	૧૬૦
સોમયજ્ઞ રાજને આવેલ સ્વપ્ન.	૧૬૧
નગરશેઠનું સ્વપ્ન.	૧૬૧
જાળવી અને શેઠપણના જ તેમનાં સ્વપ્ન	૧૬૨
ત્રેપાસકુમારનું સ્વપ્ન.	૧૬૨
ગજ આંગણે આવે; અશન આદિની વિનંતિ ન થાય.	૧૬૨
ઋષભદેવ ભગવાનને અશન આદિની વિનંતિ સ્વાભાવિક જ	
ન કરે.	૧૬૨
ભગવાનની અનૌચિત્ય પ્રવૃત્તિ ન હોય.	૧૬૩
આદીશ્વર ભગવાને ચાર હજાર મુનિઓને ટકાવવા દાનનો	
ઉપદેશ કેમ ન આપ્યો ?	૧૬૪
કેવળજ્ઞાન પહેલા મૌનપણું જ તીર્થંકર માટે શ્રેયસ્કર છે.	૧૬૪
મેરૂંસિ ચનનું ત્રેપાસનું સ્વપ્ન	૧૬૫
અભિષેક આદિ કારણોથી મેરૂં મહત્ત્વ	૧૬૫
મેરૂં સોનાનો હોવાથી પરમ કોટી મેરૂંને વરે છે.	૧૬૫
સ્વપ્નના પ્રકાર.	૧૬૬
ત્રેપાસકુમારને આવેલું મેરૂંસિ ચનનું સ્વપ્ન યોગ્ય જ હતું.	૧૬૭
અમૃતરસના સિચનથી મેરૂંની શ્યામતા જાય જ.	૧૬૭
સુપાત્રદાન' ધર્મનું અસાધારણ કારણ છે	૧૬૭
'અક્ષયતૃતીયા'નું આરાધન અક્ષય સુખ માટે છે	૧૬૮

श्री आंगभेदोर्द्धे स भेद '२२',
नमोऽस्तु समणस्त, मयवता महावीरस्त,

पूर्व-माहात्म्य

(व्याख्यान संग्रह)

देशम्भार

(दीपावली पर्व)
 श्रीमान इत्यागरसुरीश्वर्य भो
 आगमोद्धारक-आचार्य-

(दीर्घाविष्णुपर्व)

(दीर्घादिप्रवृत्तिः)
 अथ-राक्षसपति-भीमहावीरदेवनी अर्चन-देशान्य
 पुण्यां इह जगतां कामायां
 अथ-मती

‘पुमर्था इह चावारा वामार्थो भव अग्निमात्रम् ।
अयंभूतो नामधेया-द्वयो परमार्थम् ॥’
(त्रि० पृ० ५०)

(त्रि० प० १० स० १३ प्लो० २५)

[illegible]

શ્રીનિપટિયલાકાં પુણ્ય-અનિર્મા ભમવાન્ શ્રીદિમચ્ચંદ્રસૂરીચંદ્ર મહારાજ
 દેયનાં જણાવતાં પુણ્યોર્થે વર્ણન કરે છે. અર્તિમ દેયનાં ઉલ્લી
 પચાવન' પુણ્યવિધાને' જણાવનારા' અધ્યયનો' ૧૪૬ ?
 વિધાને જણાવનારાં અધ્યયનો' અધ્યયનો' ૧૪૭ ?
 ૧૪૮ ?

દેશનાં જણાવતાં પુરુષોની આંખોમાં અમરતા અનુભવીને
 પથારીમાં પડેલાં પુરુષોની આંખોમાં અમરતા અનુભવીને
 વિચારોને જણાવતાં પુરુષોની આંખોમાં અમરતા અનુભવીને
 સારા (પરજાતના) જણોનાં તમામ જીવનમાં પાપ

(पञ्चसखायमयति संवत्त्रिंशद्विंशतः)

[illegible]

श्रीमद्भगवद्गीता, अर्जुनस्य वचनम् ॥ १८ ॥

...संविधान के अन्तर्गत ...

ના કે ઈકલિસાસવર્ગ કમરવાનુ જાત્રે કહે છે તે જ બેવી
ના સમાધાનમા જાણી લેવું કે-આ કહેવાય છે તે તેમના

ના સમાધાનમાં બાણી હેતુ છે—આ કંટેરાલ છે તે દેશમાં

[illegible]

અને અધ્યયનાદિ જે કહેવાય તે નિરૂપણ, કથન વગેરે. વ્યાખ્યાન અને કથનમાં અત્યારે પણ ભેદ તો ખરો જ ને ? સભામાં થાય તે વ્યાખ્યાન અને સામાન્યથી વગર સભાએ ભેગા થયેલાઓને કહેવાય તે કથન. તેવી રીતે ભગવાન પણ સમવસરણમાં, પરિપક્વમાં કે તે દેશનાં તે વિના કહ્યું તે નિરૂપણ-કથન. શ્રીકલિકાલ-સર્વજ્ઞ ભગવાન જે ભગવાન શ્રીમહાવીરદેવની છેલ્લી દેશના કહે છે તે માનો કે સમવસરણમાંનો ભગવાનનો છેલ્લો સંદેશો, છેલ્લો હંદેરો છે.

છેલ્લો હંદેરો.

એ છેલ્લો હંદેરો જાહેર કરતાં પહેલાં કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રીહિમચંદ્રસૂરીધરશંભુરાજા જણાવે છે કે મુળે મુળે મતિર્મિષ્ટા મસ્તકે મસ્તકે જુદી જુદી મતિ હોય છે, તેથી હરેક બાબતમાં મતભેદ હોય છે. પણ એક બાબત એવી છે કે જેમાં કોઈની મતિમાં ભેદ નથી. એમાં મતભેદ કે વિચારને અવકાશ જ નથી. આદ્ય તો સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયનો શ્રવ હોય, આદ્ય પચ્ચેન્દ્રિયનો શ્રવ હોય, આદ્ય તો નારકીનો શ્રવ હોય, આદ્ય તો દેવતાનો શ્રવ હોય પણ શ્રવ માત્રને ઇચ્છા સુખની છે. (સન્ને પાળા પિયાડયા સુહસાયા દુક્ષ્ણપડિકૂલા અપ્પિયવહા પિયજી-વિળો જીવિડકામા, આચ્છાં,) એમાં લેશ પણ મતભેદ નથી. કોઈ શ્રવ દુઃખની ઇચ્છા કરતો નથી, સૌ સુખજ વાંચે છે. હરેકના પ્રયત્ન, ધર્મોધર્મ, વૃત્તિપ્રવૃત્તિ જે કહેા તે સુખનેજ માટે છે ? સુખ મળેા, ન મળેા તે પાત જુદી છે પણ ઇચ્છા અને આચરણ સુખની, સુખ માટેની છે. આ એક મતિ માં જકમાં દશ્યમાન છે.

પૂજા, પ્રભાવનાદિની મનોવૃત્તિ છે કે સંશ્ચક્રની, લોભની, મદિ-
અહની તીવ્રવૃત્તિ છે. અર્થોપાર્જનની પ્રવૃત્તિ, વખતે વૃત્તિ કઈ
છે? જો જોતાને દ્રવ્યની જરૂર ન હોય અને ધર્મ માટે જ
કમાતા હો, તો તો ધર્મ તેમ કરવાની ના કહે છે કેમકે ધર્મ
એટલે ધરણનો ત્યાગ, ધર્મ માટે પૈસા પેદા કરવા, એટલે તો
જાણી, જોઈને કચરામાં પગ મૂકવો અને પછી પગ ધોવા
જેવું તેના જેવું છે. પૈસા થું, ધર્મ સ્થાને આપી દેવા
જેવો છે? પૈસા કમાવાના હિતું ધન, ધનજત, સાદાળી વગેરે
વધારવા તથા વારસદારોને આપી જવાનો છે ને? પેદા કરેલા,
સચ્ચ કરેલા અર્થમાંથી સદુપયોગ કરી શકાય એ 'ખર્ચ' પણ
ત્યાગના પરિણામ હોય તો દ્રવ્યનો સદુપયોગ થઈ શકે.

ધર્મનો વારો ક્યારે રાખ્યો?

જો ત્યાગના પરિણામ ન હોય તો ત્યાગ દેવો તરમંકર
જેવું થાય. કલકત્તા તરફ એવો સિવાજ છે. ત્યાં દેવાલય કરાવે
તો તેની આવકમાંથી કુટુંબ નીલે એવું ધોરણ પાળે છે. દેવો-
તર એટલા માટે કે ધરધણીને વેચવાની કે લેણદારને ટાંચની
સત્તા નહિ, આપણો મુદ્દો એ છે કે ધન ધર્મ માટે કમાવાનું
નથી. ધર્મ પણ એમ કરવાની ના કહે છે કમાયેલા ધનમાંથી
ધર્મ થઈ શકે જરૂર, પણ ધરમાં ચૂલો સળગાવવાનું કાર્ય કાંઈ
લીખારી, માગણુવગેરે માટે થતું નથી. ચૂલો તો ધરના
લોજન માટે રસોઈ કરવા સળગાવાય છે. રસોઈ થાય, ખવાર
ઢાળાતા ફાડાતા બચે અને સૂએ તો લીખારીના લાગ્યમાં સમજવું.
તેમ અહીં પણ કમાવાય, ધરના ખાનપાન મોજશોખના ખર્ચ
કઢાય, વસ્ત્ર, પાત્ર, ફર્નીચર, અલંકારાદિ વસાવાય, ફેશનની ફીફી-

જરૂરનાં કાંટે રાખ્યાં છે. દુનિયામાં જે વેપારી બેજાતનાં કાટલાં,
 બેજાતનાં શાળે, તે કહેવાય. ગણાય? પણ ધર્મ વિતારી આ
 ખાવાવેવાના હાલત સમજે છે. થોડા સમયથી ગાંઠા બનેલા
 બોલ્યા સામે કોઈકટરનાં બુલે, તેના અનાદિકાલથી મોડુ માયાની
 મદિરાથી ઉન્મત્ત બનેલાના બુખાણા સામે ધર્મ ન બુલે. માટે
 લોકોમાં 'કુરસદ નૃથી' કહેવાય. આરો, તો, પણ ધર્મ તો
 પોતાનાં કાય કરવાનો, કરવાનો, કરવાનો.

ધણીધારી વગરની હાલતમાં આધારભૂત કોણ?

આ તો ધર્મના સ્વરૂપની વાત પણ તમારે વિચાર
 વાતુ. ખરું કે નહીં? તમારે ધર્મની કિંમત સમજવાની જરૂર
 છે. દુનિયાદારીનો નિયમ છે કે બેઠેલા, રહેલાને હોડવું ભાગવું
 તેવા પ્રસંગે કૃમ બને તેના ખ્યાલ ન આવે. રોજ મોલેમલીકા
 ખાનારને બૂખ કૃમ વેઠાય તેનું ધ્યાન ન આવે, નીરાંગીને વેધની
 જરૂરિયાતની કલ્પના ન આવે. તેવી રીતે ક્રિયાનથી તમે ભરેલા
 છો, કુટુંબથી પરિવરેલા છો. સ્ત્રીઓની સેવાથી પોતાને ખુશ-
 ખુશાલ માનો છો, કાયાથી જોરદાર છો. એટલે તમને લવિષ્યનો
 ખ્યાલ આવેતો નથી. આચારે ચીજો (કુટુંબ, ક્રિયાન, કાયા,
 કામિની) માથી એક પણ ચીજ આગલ જીવાઈ રહેનારી છે કે
 કૃમ તેનો કિંદી વિચાર સરખો, કમો? આગે ત્યારે ચીજ નિકા-
 શના પ્રતિબંધવાળી છે. દેશાંતર જુનાર માટે નિકાશના પ્રતિ-
 બંધવાળી મિલકત શા કામની? જે વખતે ભવાંતર કરવો
 પડે ત્યારે કુંડલિતી કોણ બચાવશે? નિરાધાર પણામાં ધણી-
 ધીરી વગરની પરિસ્થિતિમાં આધારભૂત કોણ? એક માત્ર ધર્મ જ.
 એલે જે મોક્ષ આપે તે ધર્મ.

દુનિયામાં અધારીતે ધર્મ જરૂરી છે. ધર્મ કહેતો, કોન

જેના છેટે મોક્ષ હોય તે ધમ વદાવે, એક, બે, ચાર ભવે કે
કેટલાક ભવે પણ જેના છેટે મોક્ષ જરૂર હોય તે ધમ જેના
છેટે મોક્ષ ન હોય તે ધર્મજ નથી આપુ સ્વયંભા લેશે તે।
સ્વેલાખી સમજી શકશે। કે આત્મીય મુખ એટલે મોક્ષ તેનું
સાધન ધર્મ તથા પૌદ્ગલિક મુખ એટલે કામ તેનું સાધન અથ
મોક્ષ તથા કામ એ સાધ્ય છે જેના ધર્મ તથા અર્થ એ સાધન
છે મોક્ષનું સાધન ધર્મ છે, ધર્મનું સાધ્ય મોક્ષ છે, કામનું
સાધન અર્થ છે, અર્થનું સાધ્ય કામ છે અર્થ કામ ધર્મ
અને મોક્ષ આ ચાર પદાર્થો જગતમાં જાણીતા કે જગત્ માત્ર
શબ્દ સમજે છે અર્થાત્ શબ્દમાં તમામ એક મત છે
સ્વરૂપની વાત આવે ત્યાં મતભેદ, કેમકે સ્વરૂપની સમજણમાં
રખતના રહેલી છે

પુરુષાર્થનો અર્થ:

દુનિયાના બ્યવહારમાં વપરાતા શબ્દો વચ્ચે નજર કરશે।
તો આ વાત તરત સમજાશે શરીરમાં લાલ લાલ સળગતી
દોષ છતાં પણ તેને 'શીત' કહેવામાં આવે છે સ્વાદમાં
ખારું છે છતાં મીઠું કહેવાય છે અને જે કશાય કામમાં નથી
આવતો છતાં તેને મજલવાર કહેવામાં આવે છે આ તો જાણે।
છા ને! તેજ રીતે કેઈ કહે કે અર્થ કામ, ધમ તથા મોક્ષ
એ ચારેય પુરુષાર્થ છે તેમાં જે ચાર, પાચલાખ કમાણા તો
'અર્થ' નામનો પુરુષાર્થ સાધ્યો ને! ચારી લૂટ કરી ભલે પણ
એસો મિજલ્યો એય પુરુષાર્થ તો ખરો ને! રહીજાણ કરી એય
'કામ' નામનો પુરુષાર્થ સાધ્યો ને! આપું વિચારનારે પુરુષાર્થનો
અર્થ સમજવાની જરૂર છે જાણી પુરુષ એટલે 'મનુષ્ય' નથી
નર' કે 'નારી' નથી પણ 'જીવ' છે જીવ માત્ર, આ ચારને

સાધ્ય ગણુ છે ચાહ્ય તો એકન્દ્રિયનો. જીવ હોય કે ચાહ્ય તો પચેન્દ્રિયનો જીવ હોય, ચાહ્ય તો દેવતાનો જીવ હોય કે ચાહ્ય તો નારકીનો જીવ હોય, તેઓનાં સાધ્યનું વર્ગીકરણ, અર્થ, કામ, ધર્મ, તથા મોક્ષ એ ચાર છે.

અર્થ નામથી બર્થ, પર્યવસાને અનર્થ છે.

દેવાધિદેવ શ્રીમહાવીરભગવાન્ પોતાની છેલ્લી દેશનામાં, છેલ્લા ઢંઢરામાં જણાવે છે કે જગતના જીવોના ચાર સાધ્ય છે: અર્થ, કામ, ધર્મ તથા મોક્ષ આથી જીવોના બે વર્ગ પડી શકે. એક વર્ગ આત્મીય સુખ માટે પ્રયત્ન કરનારો જ્યારે એક વર્ગ પૌદ્ગલિક સુખ માટે પ્રયત્ન કરનારો. આત્મીય સુખ તે મોક્ષ, તેનું સાધન ધર્મ; પૌદ્ગલિક સુખ તે કામ, તેનું સાધન અર્થ.

દુનિયા આ ચારેયને પુરૂષાર્થ કહે છે. સંસ્કૃત શિયાળને શિવ કહે છે. શિવ એટલે ઉપદ્રવરહિતપણું. શિયાળ તો ઉપદ્રવથી ભરેલી અને ઉપદ્રવ કરનારી જાત છે. એજ રીતે અર્થ પુરૂષાર્થ ફક્ત નામથી અર્થ છે પણ પર્યવસાને તો અનર્થ છે. અનર્થરૂપ છે.

સોજો શું સ્વાસ્થ્યનું ચિહ્ન છે ?

સોજો ચડે ત્યારે શરીર જાડું દેખાય, લાલ સુરખ સરખું અને ચકચકતું દેખાય પણ તેથી એ સોજો શરીરની તંદુરસ્તી રૂપ ગણાયો ? એ સોજો જો ન બેસાડાય તો સડોજ થાય; તેવી રીતે અર્થ તથા કામ નામના પુરૂષાર્થો જો ન અટકાવાય તો તેનો છેડો અનર્થરૂપજ છે.

ન વિરમવા યોજ્ય એક મોક્ષજ છે.

ત્યારે જેને છેડે અનર્થ ન હોય, જે સ્વતંત્ર અર્થમાં

સમય દોય એવો. પુરુષાર્થ કયો? એવો પુરુષાર્થ મોક્ષ છે
મોક્ષ મેળવી આપનાર સાધન ધર્મ છે તે ધર્મના સ્વમાદિ
દશ લોક છે,

છતી જ મદવ્યસ્થ મુક્તો તયમગ્રમ જ વાદ્યવ્ય ।
સઘ મોક્ષ આલિંગ્ય જ વમ જ જહધમ્મા ॥

(૬૦ નિઠ શા ૨૫૦)

દુનિયા જેને અર્થ માની (પુરુષાર્થ માની) તેની પાછળ
હોટે છે તેનાથી તો વિરમવુ જ લેઈએ સત્વાગ્રા પરિગ્રહાગ્રા વર
મળ, સત્વાગ્રા મદુળાગ્રા વરમળ પરિગ્રહથી તથા મૈથુનથી સ્વથા
વિરમવું તે મન છે એટલે અર્થ તથા કામ તો દોય છે, તેથી તેનાથી
વિરમવાનું છે અરી વસ્તુ સાચો પદાર્થ વાસ્તવિક તત્ત્વ તંજ
મલાય છે નેનાથી વિરમવાનું દોય નહિ ધર્મ જો મોક્ષનું
સાધન જરૂર, મોક્ષ માટે તંજ જાડવા યોગ્ય બાકી જો પશુ
ઉવટે તો હાડવાનો છે દોડીના ઉપયોગ નહીં પાર ઉગરવા
પૂરનો છે સામે કંઠે મથા પછી દોડીને ગળે બાંધીને કાંઈ ઘેર
લઈ મથુ ? રેલ વાહનનો ઉપયોગ મામના પાદર સુધી રોશન
સુધી, પછી ? પછી તંમાથી ઉગરવાનું જ મોક્ષ જોઈએ આત્મીય શાંતન
છ કેમકે તેનાથી વિરમવાનું નથી મોક્ષ એટલે આત્મીય શાંતન
સુખ જ્યાં છે તે પરમ ધામ જો સુખ પામુ ન જાવ, ન પડતાય
ન મહારો પામે, ન તેમા લેશ પણ દેવદાર થાય

આ મોક્ષ રૂપ સામે પડોબાટે માટે ધર્મ જો દાંડએ
પુરુષાર્થ અને ત્યાં સુધી તે ઉપાડેય

ધર્મ સ્વમાદિ દશ પ્રકારે છે એ વધુ વર્ણન અગ્રે
વર્તમાન

(દીપાલિકાપર્વ)

ચરમ-શાસનપતિ-શ્રીમહાવીરદેવની અન્તિમ-દેશના

અર્થસ્તુ મોક્ષ પવૈકો ધર્મસ્તસ્ય ચ કારણમ્ ।

સ યમાર્દિદશવિધ., સંસારામ્ભોઘિતારણ. ॥૧॥

(ત્રિ૦ પ૦ સ૦ ૧૩ શ્લો૦ ૨૬)

સુખની ઇચ્છાને અંગે મતભેદાદિને અવકાશજ નથી.

કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન્ શ્રીહિમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ભવ્યજીવોના ઉપકારને માટે ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરૂષ ચરિત્રની રચના કરતા દશમા પર્વમાં ભગવાન્ શ્રીમહાવીરદેવની રચનામાં તેમની છેલ્લી દેશનાતું નિરૂપણ કરે છે શ્રીમહાવીરદેવે કેવલ-જ્ઞાન, કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કર્યું : પોતાની મોક્ષની સ્થિતિ નિયત કરી. ‘મોક્ષજ શાશ્વત સુખતું’ ધામ છે અને તે ધર્મથી સાધ્ય છે’ એવો છેલ્લો ઠંઠેરો, છેલ્લો સંદેશો, છેલ્લી શીખામણુ જે કહો તે, એ તારક દેવાધિદેવે સકલ સંઘને જણાવ્યું. પંચાવન કલ્યાણુવિપાકનાં અધ્યયનો, પંચાવન પાપવિપાકના અધ્યયનો, છત્રીશ અપૃષ્ટપ્રશ્નોત્તર જે કહ્યા તે દેશના નહિ પણ તે નિરૂપણ કહેવાય. ખારે પર્ષદા વચ્ચે, સમવસરણુમાં ધિરાજમાન થઇને જે કહેવાય તે દેશના અને સામાન્યથી સમુદાય સમક્ષ કહેવાય તે કથન એ દેશનામાં ભગવાને જે કહ્યું, જે આદેશ

‘લાગ્ય’ એવો શાંદ કેને મળે ?

પોદગાંત્ર સુખથી દેવાપણ્યો દેવનીક વખત કહે છે
‘મોક્ષમાં સુખ શું ? નહિ ખાવાનું, નહિ પીવાનું, નહિ ર
સ્વા-ઓઢવાનું, નહિ હજવા-કુચાનું, કોઈ કહેશે કે ત્યાં શું
શું ?’ એ બિચારગણોને સુખ દેવત આતપનાદિમાં જ છે
છે. નાનાં બચ્ચાંને આગરૂની સમજણ હોતી નથી એટલે
તો એમજ કહેવાના કે ‘આગરૂના શું ફાકડા બરાબ છે, તે ફ
ઢીચાય છે, કે શું પહેરાય જોડાય છે !’ એ બચ્ચું ‘આપરૂ
અપૂર્વ ચીજ છે’ એમ જાણતું નથી, તેની કિંમત ખાવાપીવા
હિસાબે આંકે છે તેજ રીતે અહીં પણ પુદ્ગલનાંદીઓ મોક્ષ
સુખ સમજવાનું પણ સામર્થ્ય ધરાવતા નથી અનાદિકાલ
છવો કર્મની ગુલામીથી અને પુદ્ગલની પરાધીનતાથી દેવ
ગયા છે, અને તેથી તેવાઓની દૃષ્ટિ તેવીજ રહે છે.

બકરાનાં ટોળામાં ઉછરેલો સિંહ, બકરાનાં ટોળાંને
પોતાનુંજ કુટુંબ માને છે. તેજ રીતે અનાદિકાલથી કર્મની જ
રોથી જકડાયેલાઓને, પુદ્ગલની પરાધીનતાથી પલોટાયેલાઓ
મોક્ષની ઈચ્છા થવી, મોક્ષ મેળવવાનો અમલ થવો તો
રહ્યો પણ મોક્ષનું નામ સાંભળવું પણ સુરકેલ થઈ પડ્યું
આટલી વાત ધ્યાનમાં લેવાથી ત્રીતીર્થ કરદેવે પ્રથમ પરી
પસાર થનાર માટે જે પ્રમાણપત્ર (સર્ટિફિકેટ) રાખ્યું
મૂલ્ય સમજાશે. એ પ્રમાણપત્ર કયું ? એ ચાહ કયો ? લ

એ ચાંદ કેને મળે ? શાથી મળે ? ‘મોક્ષ’
માનવું એથી એ ચાહ મળે. ‘મોક્ષ’ અસ્તિત્વ
ચાંદનો અધિકારી થઈ ચૂક્યો. છોકરો જ્યાં સુ

હોય ત્યાં સુધી 'આળસ'ની કલ્પના પણ એને હોય નહિ
જરા સમજવો થાય એવે એને કંઈક એમ થાય કે 'આળસ'
છે આળસ છે એમ માનવો થાય એટલે એ સમજવો
જણાય તેમ જાદી પણ હજી કરતો કારવતો કાંઈ નથી પણ 'મોન'
છે' એવું માને તે બધું જણાય. જૈનશાસનની પ્રથમ પરી
ક્ષાએ છે શ્રેષ્ઠ માત્ર શબ્દાર્થ પૂરનો સમજવો નહિ જેમકે
દીડી, મઠેડી કે કાંઈ પણ ત્રણ જણ કરા દબાણમાં આવે
કે છૂંકારા હરે છે એવા શ્રેણીની જાણ વાત નથી સકલ કમ
વહિન થઈને આત્માએ પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં રહેવું તેનું નામ
શ્રેષ્ઠ આર્જુ પણ ધામ છે કે કયા આત્મા શાશ્વત અનંત
મુખમય સ્થિતિમાં રહે છે અને તેનું જ નામ શ્રેષ્ઠ
(ભાગ ૦ નિ ૦ ભા ૦ ૨૮ થી ૦ ૩૦)

નિમેસજગમવિગમો મુક્તો જીવસ્મ સુચકસ્મ ।
સાર અવગ્રહણાણ અવગાદ અવગ્યાણ ॥

(ધા ૦ પ્ર ૦ ભા ૦ ૮૩) એ શ્રેષ્ઠ છે એટલું માને તે બધું
અધ્યત્વ, શુદ્ધવ્યાપ્તિ, સર્માકર્તી, એ આદોનું રૂપ

હવે પ્રશ્ન થશે કે અધ્યત્વનો શાદ અગ્યાથી ક્યાં હોય ?
કેમકે શાશ્વતજારી શાદ ઈશ્વાર બળે છે એટલે તે શાદ
પણ જેવી હાલન થાય છે જેમ શાદુ જે એટલે એમથી જમી
વદાજ કરે તેમ સર્વકારી શાદ બળે એટલે હરેક નાના મોટા
પ્રજાએ તેણે પૈસા કરવમાં અને કામ કરવામાં ઊંચું જ રહેવું
જરૂર, આમલ થવું જ જરૂર આ શાદ એવો નથી જાદી તે જેને
એ શાદ મળ્યો એને માટે શ્રેષ્ઠ નહોતો થઈ ગયો એ જણને
'અધ્ય' ઈશ્વારધારી જણને શ્રેષ્ઠ મગવાનો, મગવાનો અને
મગવાનો જ

હવે એ જીવ આગળ વધે, મોક્ષ માન્યા પછી, મોક્ષ માટે ક્રિયા કરે, એ ક્રિયા લાલે સવળી કરે કે અવળી કરે પણ મોક્ષ માટે કરે તેને ખીજો ચાંદ 'શુદ્ધપાક્ષિક' નામનો મળે. 'ચરમે પુદ્ગલાવર્તે યતો યઃ શુદ્ધપાક્ષિકઃ । (યો૦ વિ૦ શ્લો૦ ૭૨) જૈનશાસનમાનો આ ખીજો ચાંદ મેળવનારને એક પુદ્ગલપરાવર્ત સમયની અંદર મોક્ષ મળે. મોક્ષ મળેજ, પછી આગળ વધે, મોક્ષ માટેજ ખધી ક્રિયા કરે, ખીજી ખધી ક્રિયાને નકામી માને, મોક્ષને પરમ તત્ત્વ માને, તેના જ માટે તમામ પ્રવૃત્તિ કરે, તેજ હેતુએ શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ શુર, શુદ્ધ ધર્મને માને એટલે ત્રીજો ચાંદ 'સમક્રિતી' એ નામનો મળે. 'સમ્યક્ત્વધારી' મેળવવાનું ફલ, અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત સમયની અંદર મોક્ષ નક્કું અંતોમુદ્ધત્તમિત્તાંપિ ફાસિઅં હુજ્જ જેહિં સમ્મત્તં ।

તેસિં અવહ્દપુગ્ગલ-પરિગટ્ટો ચેવ સંસારો ॥ (નવત્ત૦ ગા૦ ૫)
 દુનિયાની વાત તરફ નજર કરીએ, કલ્પવૃક્ષ કે ચિતાર સાંપડે અગર કોઈ દેવ પ્રસન્ન થાય તો મલવામાં બાકી રાં માગનાર ચૂકે એ વાત જુદી. તેમ જૈનશાસન પણ એવું કે માગનાર ચૂકે તો ચૂક્યો એ તો કહે છે: 'તું મોક્ષ મા મોક્ષનો મનોરથ કરે તો મોક્ષ પણ મારે મેળવી દેવો, કે માટે કમર કસ તો એક પુદ્ગલપરાવર્ત જેટલા સમયની આ મોક્ષ મેળવી દેવો અને મોક્ષ માટેના પ્રયત્નમાં તન્મય તો અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત જેટલા સમયની અંદર મોક્ષ મેળવી દે તમે સુખને ભોગવો છે કે સુખ તમને ભોગવે છે ?

આવો મોક્ષ મેળવે કોણ ? ઇચ્છે અને તેના માટે પ્રયત્ન કરે કોણ ? દુનિયાદારીમાં જોઈએ છીએ

ભાગ્યશાળી જો ઉલ્લાસથી બહારીને હો તેના પ્રેમાથી ઈદ્રાસન
ચળ નીકળે અને જાણીએ જો ઉલ્લાસથી બહારીને હો તે
તેના પ્રેમાથી નિદ્રાસન ચળ નીકળે તેજ રીતિએ અહીં પણ
ભાગ્યવાન હવે આત્માના મુખને માગે અને ભાગ્યદીન હવે!
મૌલિક મુખને માગે

આથી હવેના જે વગ જો આત્માના મુખને વાગનારે
વગ અને બીજે મૌલિક મુખને વાગનારે વગ આત્મીય
મુખ (પ્રેમ) પ્રેમવવાના સાધન થઈ છે મૌલિક
મુખ (કામ) પ્રેમવવાના સાધન થઈ છે મૌલિક
આ રીતે અર્થ, કામ થમ અને પ્રેમ જો ચારને પુરુષાચ
જગતમાં કહેવામાં આવે છે, કેઈ પણ હવ આ ચાર સિવાયના
સાધવાળો નથી પુરુષ જોઈ હવ આ ચાર (અર્થ કામાદિ)
સાધે છે માટે તેને પુરુષાચ કહેવામાં આવે છે જગત આખાની
સાધના ચાર પ્રકારની છે

શ્રીમદ્વાપીરદેવ દેહા ૬ રેશમાં જ આત્માઓના ઉપકાર માટે
દેશમારે છે કે-સાધના તેજ કહેવાય કે જેનું દેહ ચાર દેવ
તમારા દુનિયાના અવસ્થાને વધારે? કેઈ છાકરાએ આમળી
કાળી, માથું અફાળું કે ટાટીના થસ્યા જો પણ ઉલ્લાસ તો ખરો
જ ને? પણ પરિણામ શું? મૌલિક મુખને જોઈ પર પ્રીતનાની
જે પ્રીતના જ કહાવું તે પ્રાચીન કાગળા દોઢા ૫૭ તેજા મુખને
જોગવવા ૫૭ પણ આજે તે તમ મુખને નથી જોગવવા
પણ મુખ તમને જોગવે છે તથા કહેવા કે હવ મુખને કે
મુખ હવને મળે તેમાં દેશ યે? દેશ યેકની નાવના અર્થ
તથા 'અમારી નાવના જો દેશ આ જેમાં દેશ જરા કે નહીં?

પ્રથમના વાક્યમાં મહત્તા શેઠની છે, પછીના વાક્યમાં મહત્તા નાતની છે. પ્રાચીન કાલના મનુષ્યો સુખને લોગવતા હતા

શ્રેણિકાદિ દૃષ્ટાંત.

શ્રેણિક જેવા રાજકુમારને ગાંધીઆજ્ઞાનો ધંધો પણ આવડતો હતો ને ? અભયકુમાર જેવો રાજકુમાર શ્રેણિકનો મુખ્ય મંત્રી, પાંચસે પ્રધાનોનો અધિપતિ, રાજ્યધુરા વહન કરનારો, તે વિશાલાનગરીમાં, ચેડા મહારાજના મહેલની પાસે, એક નહિ પણ સર્વ ચીજ વેચવાની દુકાન ખોલે, તેવો વેપાર મહિનાઓ સુધી ખેલે છતાં કોઈથી જોળખાય નહિ. વિચારો કે સંયોગ ઉપર એમનો કેટલો અને કેવો કાળૂ ? એવા ટેવા ચેલા કે સુખ લોગવવાના પ્રસંગે લોગવે પણ વિષમ વખતે સુખને એક ખાજી ધકેલી પણ દે. શાલિભદ્ર સરખા કે જેમને શ્રેણિકના ખોળામાં ખેસતાં, જરાવારમાં પ્રસ્વેદ છૂટી જાય અને એજ શાલિભદ્ર વૈભારગિરિ શિલા ઉપર અનશન કરે. આ છવો સુખને લાત પણ મારી શકતા હતા. તેઓ સુખના સ્વામી હતા, સેવક નહોતા. ધનાજી જેવાઓ વાત માત્રમાં, ‘કહેવું’ તો સહેલું કરનારને ખખર પડે કે કેટલું મુશ્કેલ આટલું ચોતાની પ્રિયતમાના (શાલિભદ્રની જહેનના) મુખે સાંભળવા માત્રમાં સંસારનો પરિત્યાગ કર્યો, સંયમ લીધું, પાળ્યું, અને અનશન કરી સદ્ગતિ સાધી તાત્પર્ય કે તેઓ સુખને લોગવતા હતા. આજે તમને સુખ લોગવે છે.

રાજ શાક ખાવાને ટેવાયલા તમને, દશ તિથિ શાકનો ત્યાગ કરવો પડે તેમાં મોટી મુજવણી આવું ન ભાવે. શાક વિના ગળે ન ઉતરે, લુણું ગળે અટકે, આયખિલ ન થાય,

જાઓ તો તે કયો પત્રાંદ કરશે ? કયો સમજશે ? દેશ, કંડુનો કે કાજલનો ! કાજલનો પણ કહેવાય તો ચાંડોજ છતાં તે ગણાય અનિચ્છનીય. ત્યારે શબ્દ માત્ર ઉપયોગી ગણાય નહિ પણ રહસ્ય તરફ જોવું જોઈએ. સાચું સુખ આત્મીય છે. પૌદ્ગલિક સુખ, સુખ કહેવાય ભલે પણ તે કૃતરા મારવામાં વપરાતી એર મિશ્રિત ધરતી જેવું છે. પૌદ્ગલિક સુખો લાગે ગળ્યાં, મીઠાં પણ વિપાકે ભયંકર છે, કારણ છે. દુર્ગતિમાં તથા દુર્ગતિની પરંપરામાં જીવને જકડી રાખનારાં છે.

ધર્મ આવશ્યક, અવશ્યમેવ પણ ક્યાં સુધી ?

આત્મીય સુખ સર્વાંશે ક્યાં છે ? મોક્ષમાં આત્માનું સંપૂર્ણ, સર્વદા રહેનારું સુખ મોક્ષમાં જ છે. માટે મોક્ષ જ સાચો પુરૂષાર્થ છે. મોક્ષ એકજ પુરૂષાર્થ છે. રહેજે તર્ક થઈ શકે કે ‘અર્થ તો અનર્થરૂપ’ તથા ‘કામ વિપાકે ભયંકર છે’ એટલે એને તો હેય ગણી પુરૂષાર્થની ગણનામાં વાસ્તવિક દૃષ્ટિએ ન લેવાય તે સમજ્યા. પરંતુ ધર્મ તો મોક્ષનું સાધન હોવા છતાં એને ય એ ગણનામાં નહિ ? ધર્મ માટે કહેવાય છે કે-તે ધન પણ દે, કામ પણ દે અને મોક્ષ પણ દે તો પછી એ તો ઉપાદેયની કોટિમાં ખરો ને ?” જરૂર. ધર્મ મોક્ષનું સાધન અને આદરણીય, પણ તે ક્યાં સુધી ? જાળનો રવો લાવો તેમાં તો બારદાન કાપી અપાય છે પણ શાકમાં દીટાં, છોતરાં તો તોલમાં સાથેજ આવે છે, શાકની કિંમતમાં જ તોલાય છે છતાં તેને ગળે ઉતારાય છે ? કેળા કે મોસંબી છોલીને કાંઈ વેચે છે ? એની છાલ એનું રક્ષણ છે. તમે ખાતી વખતે જ નાખો ને ? તેમ ધર્મ ઉપાદેય ખરો છતાં ગળે ખાંધ

‘જેનાથી સ્વર્ગ’ મળે તથા અપવર્ગ (મોક્ષ) મળે તે ધર્મ’ (યોગ૦) તર્ક થશે કે-આ બે માન્યતામાં ફરક શો? લાઈ પણ માનો જણ્યો અને જહેન પણ માની જણી ફરક ખરો કે નહિ? મારી તથા ફોઈમાં ફરક ખરો કે નહિ? ઈતર દર્શનીઓ દેવલોક માટે પણ ધર્મ કરવાનો કહે છે એટલે કે મોક્ષની જેમ દેવલોકને (સ્વર્ગને) પણ સાધ્ય માને છે જ્યારે જૈનદર્શન દેવલોકને પ્રાપ્ય માને છે; સાધ્ય મોક્ષનેજ માને છે ખેડુત ખેતી કરે છે તેમાં ઉદ્દેશ અનાજ મેળવવાનો છે, ધાત્ર મેળવવાનો નથી, ધાસ ઉગે છે અરૂં, તેજ રીતિએ ધર્મ કં વામાં ઉદ્દેશ મોક્ષનો છે પણ સ્વર્ગાદિ પ્રાપ્ય છે. ઈતર મત વ્યમાં સ્વર્ગ પણ ઉદ્દેશ તરીકે છે. ઈતરમન્તવ્ય તથા જૈન મન્તવ્યમાં ફરક આ છે.

દૃષ્ટિ ફેરવો, દિશા બદલો,

ભાન થયું હોય તો ગુલાંટ મારે

જૈનદર્શન ધર્મને સ્વતંત્ર પુરૂષાર્થ નથી માનતું પણ તંત્ર પુરૂષાર્થ મોક્ષ મેળવવાના સાધનરૂપ પુરૂષાર્થ અવશ્ય માને છે. મોક્ષ પુરૂષાર્થ તો એવો કે ફળ્યો તે ફળ્યો, મા તે મળ્યો પછી કદી ટળે નહિ, પલટે નહિ, તેમાં લેશ ઉણપ આવે નહિ. ચાંદલા બે પ્રકારના-કેશર, કંકુના કાજલના. તેમ અર્થ, કામ પણ કહેવાય પુરૂષાર્થ, ધર્મ, પણ કહેવાય પુરૂષાર્થ. અર્થ અને કામ એ બે પુરૂષાર્થ લના ચાંદલા જેવા છે જેને વ્હાલા હોય તે ગ્રહણ કરે, શાસ્ત્રકાર તો એ બેને હેયજ કહે છે અરે ત્યાં સુધી કે કે- ૧મ માત્ર ‘અર્થ’ છે કિન્તુ ‘અનર્થ’ છે. પરમ

છૂટકો. મોક્ષ પ્રાપ્તિનું પરમ સાધન ધર્મ છે, અને મોક્ષ એ આત્માનું સ્વીય સ્વરૂપ-સદંતર વિશુદ્ધ સ્વરૂપ માત્ર છે. એ ધર્મ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે મોક્ષને સાધી શકાય. ધર્મ પોતાને ત્યાં સુધી ઠહાલો ન લાગે ત્યાં સુધી મોક્ષ થાય નહિ.

સંસારથી તારનાર ધર્મના સંયમાદિ દશ પ્રકાર.

આ મગનભાઈ, આ છગનભાઈ, આ મણિભાઈ એ ખરું, પણ મનુષ્યત્વ બધામાં વ્યાપક છે, તેમ ધર્મ પોતે જૂદો જૂદો પદાર્થ નથી, પણ પ્રકારે પ્રકારે વ્યાપક છે. મોક્ષના સાધનરૂપ ધર્મના સંયમાદિ દશ લેટો છે.

કોઈ કહેશે કે ‘અનુકંપા’ તથા ‘માર્ગાનુસારિપણા’થી પણ ધર્મ તો કહેવાય છે ને? વાત ખરી, પણ અહીં પગથીયા રૂપ ધર્મની વાતનો પ્રસંગ નથી પુણ્યલક્ષણ ધર્મની, સ્વર્ગ આપનાર ધર્મની અહીં વાત નથી, પણ સંસાર સમુદ્રથી તારનાર મોક્ષ આપનાર ધર્મની આ દેશના, ભગવાનની છેલ્લી દેશના શ્રીમહાવીરદેવ શ્રીમુખે, શ્રીસકલ સંઘને, તેવા ધર્મના દશ લેટ જણાવે છે.

જે ભવ્યાત્મા પુરૂષ કે સ્ત્રી, બાલક કે સુવાન આ પ્રકારે સમજીને સંયમાદિ દશ પ્રકારના ધર્મને આરાધશે તે ઉત્તર રાત્રે આભવ-પરભવ કલ્યાણ-મંગલિકની માલાને ધારણ કરી પ્રાંતે શિવરમણીની વરમાલા, એ શાશ્વત મંગલમાલાને ધારણ કરશે, એટલે કે મોક્ષ સુખમાં બિરાજમાન થશે.

આ સઘળા લક્ષણો અણવનો આશ્રય કરીને રહેલા છે એમ કોઈ માનવું નથી, છતાં “ઉપયોગો લક્ષણ.” (નં ૪૦ ૨ સુ ૮) એ દૃષ્ટિએ શાસ્ત્રકારમહારાજનો એ જ્ઞાનગુણને જ આત્માનું મુખ્ય લક્ષણ ગણેલું છે.

જીવના ગુણ અંગે શંકાઓ.

હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે-આત્માના આઠ ગુણ છતાં શાસ્ત્રકાર જ્ઞાનગુણને જ આત્માનું લક્ષણ શા માટે જણાવે છે? ખીજી શંકા એવી પણ થવાનો સંભવ છે કે-જો આપણે આત્માના ખીજા બધા ગુણો હોવા છતાં એકલો જ્ઞાનગુણ જ માનીએ છીએ, તો પછી ખીજા બાબતોએ ખીજા કર્મોને પણ બાબતોએ રાખીને આપણે એકલા જ્ઞાનાવરણીયકર્મને જ માનીએ અને ખીજા કર્મોને ન માનીએ તો શું વાધો છે? જીવના જો આઠ કર્મો માનીએ છીએ તો જીવ પણ આઠ સ્વભાવથી યુક્ત છે એવું જ માનવું પડે, કારણ કે જીવના કર્મ અને જીવના લક્ષણ એ એની વચ્ચે આવાય-આવારક લાવ રહેલો છે. વળી જીવના જ આઠ લક્ષણ હોય, અર્થાત્ જો જીવ પોતેજ આઠ સ્વભાવોથી યુક્ત હોય, તો તો જીવ જ્યારે કેવલપદને પામીને મોક્ષનો અધિકારી થઈ સિદ્ધપદે જાય છે, ત્યાં પણ એની સાથે જીવના સ્વભાવસિદ્ધ આઠ લક્ષણો રહેવાનાં છે.

(અનન્તં કેવલજ્ઞાનં, જ્ઞાનાવરણસંક્ષયાત્ ।

અનન્તં દર્શનં ચૈવ દર્શનાવરણક્ષયાત્ ॥૧૨૯॥

શુદ્ધસમ્યક્ત્વચારિત્રે, ક્ષાયિકે મોહનિગ્રહાત્ ।

અનન્તે સુલ્ભવીર્યે ચ, વેદ્યવિઘ્નક્ષયાત્ક્રમાત્ ॥૧૩૦॥

૫. ક્ષોભાવત્વાત્, સિદ્ધાનામક્ષયા સ્થિતિઃ ।

૪૨ ૫૯ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ॥૧૩૧॥

ક્રમ પૃષ્ઠ ૬૭) .

સાખીત કયું છે, તો આ સ્થળે જ્ઞાનાવરણીયને પણ પ્રથમ સ્થાને બેસાડવું જ પડે છે, કારણ કે આત્માના ગુણ તરીકે આપણે જ્ઞાનગુણ માનીએ છીએ, તે જ્ઞાનગુણને જ્ઞાનાવરણીય-કર્મ રોકે છે. એટલા જ માટે જ્ઞાનાવરણીયકર્મ પહેલું માનવામાં આવ્યું છે. જૈનદર્શન અને અન્યદર્શનોમાં કર્મ સંબંધી એટલો તફાવત છે કે-અન્યદર્શનકારો કર્મ અને કર્મના ભેદો સુધી ગયા જ નથી. જૈનદર્શને તત્ત્વવેત્તાની દૃષ્ટિએ કર્મોત્તું પૃથક્કરણ કરીને તેના આઠ ભેદો-આઠ સ્વરૂપો છે તેથી કર્મના આઠ ભેદો કહ્યા છે અન્યદર્શનીઓ કર્મના ભેદો સુધી નથી ગયા તેનું કારણ એ છે કે-તેઓએ આત્માના આઠ ગુણો પણ શોધી કાઢ્યા નથી. આત્મા આઠ ગુણથી યુક્ત છે એવું જોડું તત્ત્વજ્ઞાન તેમની બુદ્ધિમાં વસી શક્યું નથી. અને આત્માના આઠ ગુણો તેમના સમજવામાં ન આવ્યા હોવાથી તેઓ આઠ કર્મ સુધી ન પહોંચી શકે એ તો તદ્દન સ્વાભાવિક વસ્તુ છે.

જ્ઞાનાવરણીય પહેલું.

જૈનશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ જ્ઞાનાવરણીયકર્મને મુખ્ય કહ્યું છે, તે જ્ઞાનાવરણીયકર્મની મુખ્યતાએ તેને પ્રથમ કહ્યું નથી. કેટલેક સ્થળે જન્મ પ્રમાણે અનુક્રમ રખાય છે, તો કેટલેક સ્થળે વસ્તુને ક્ષય કેવી રીતે થાય છે તે પ્રમાણે પણ અનુક્રમ રાખવાના આવે છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું પ્રથમ સ્થાન એમાંની એકેય દૃષ્ટિએ રાખવામાં આવેલું નથી અને તાનુબંધી કષાયની (સપ્તકોત્તરમોહસ્ય, પ્રશમાય ક્ષયાય વા । ગુણ૦ ક૦ ગા૦ ૩૪॥) માફક પહેલા જ્ઞાનાવરણીયકર્મ જાય, અને તે પછી દર્શનાવરણીયકર્મ જાય તેમ પણ થવા પામતું નથી. તે જ પ્રમાણે જ્ઞાના-

વસ્ત્રીયકર્મ સીધી પડેલા બધાનું પણ નથી, તે જ પ્રમાણે તે સીધી પડેલા ક્ષય પણ પામતું જ નથી, તે છતાં તેની ગણના પડેલી કરવામા આવી છે તેમાં એ જ વસ્તુ હેતુ રૂપ છે કે જ્ઞાન એ આત્માનું લક્ષણ છે, અને તે લક્ષણને અતરાય કરનારૂં જ્ઞાનાવસ્ત્રીયકર્મ છે, એ જ દૃષ્ટિએ જ્ઞાનાવસ્ત્રીયકર્મને સીધી પડેલું જ્ઞાન મળ્યું છે (૪૦ શ્લોક પૃષ્ઠ ૬૪૧)

દેશનાદિ ધ્યેયનને આવે જ છે

જેમ જ્ઞાન એ આત્માનો શુષ્ક છે, તે જ પ્રમાણે દર્શન એ પણ આત્માનો શુષ્ક છે, પણ દર્શન એ આત્માના ધ્યેયન શુષ્કને આવે જ પડેલો શુષ્ક છે જે શરીરમા ધ્યેયન નથી, જે શરીર ધ્યેયનાથી સ્વિત્ત બનેલું છે તેવા શરીરની આંખો કાંઈ પણ બોઈ શકવાની નથી વળી મુખને, જ્ઞાન જ, કુખને, શોક એ સઘળું જેને ધ્યેયના છે તેને જ દોષ છે ધ્યેયના સ્વિત્ત થવને તમિ મિકાઈ આપણે તો પણ તેથી તેને જ્ઞાનહી પ્રાપ્તિ થતી નથી કિંવા તમિ થવને માર માર્યો તો પણ તેથી તેને કુખ થવાનું નથી સાચી કિંવા બોટી થદા દોષી, આયુષ્યને ઉદય, નામકર્મના ઉદયથી શરીર ભાષણ ગોત્રમા ઉભા નીચાનો અપદેશ અને કાના દિને અતરાય એ સઘળું ધ્યેયનાને અનુસરીને જ છે જે આત્મામા બધાનું કે જે શરીરમા ધ્યેયના નથી, તે શરીરને આ સઘળા સાથે કોઈ પણ પ્રકારને સબ દોષ શકેતો જ નથી અથાત્ આત્માના દર્શન, ધ્યેયનાદિ બીજા અનેક શુદ્ધ છે, પરંતુ તે જ્ઞાનશુષ્કની અપેક્ષાએ બીજા છે જ્ઞાનશુષ્કની આવી મહત્તા દોષથી જ શાસ્ત્રકારોએ જ્ઞાન એને જ આત્માનું લક્ષણ કહ્યું છે આ વસ્તુ વધારે સમજવાને માટે ઉદાહરણ સર્વ તે દ્વારા વિસ્તારપૂર્વક સમજવાને પ્રયત્ન કરીએ.

સોનાનો મુખ્ય ગુણ કસ.

ઉદાહરણ તરીકે સોનાનું દૃષ્ટાંત લો. સોનામાં જડત્વ છે, અગ્નિમાં નાંખીએ તો તે બળી જતું નથી. તેમાં પીળાશ રહેલી છે. આટલું છતાં આ સઘળા ગુણો તે સોનાના લક્ષણ કહેવાય છે. સોનામાં જેવા ગુણો રહેલા છે તેવા જ ગુણો ખીલ ધાતુઓમાં પણ રહેલા છે. જડત્વ, ન બળવાપણુ, પીતલર્થ, ઇત્યાદિ ગુણો જેમ સોનામાં છે તે જ પ્રમાણે તે ગુણો ખીલ ધાતુઓમાં પણ છે. પરંતુ ખીલ ધાતુઓમાં ન હોય એવો એક ગુણ સોનામાં રહેલો છે. પરંતુ સોનાના ગુણ તરીકે એક માત્ર કસ જ ગુણ ગણાવવામાં આવે છે. કસમાં આવે છે તે જ સોનું કહેવાય છે. ખીલ સઘળા ગુણો પણ સોનાના લક્ષણ ગણાય છે, પરંતુ મુખ્ય લક્ષણ તો માત્ર સોનાનું કસ જ છે. સોનાની જ્યારે કિંમત આંકવાની હોય છે, ત્યારે તે કિંમત વજનને આધારે આંકવામાં આવતી નથી, પરંતુ તેની કિંમત કસ ઉપર જ થાય છે, એ માટે જ કસ એ જ સોનાનું મુખ્ય લક્ષણ ગણાય છે.

જીવનો મુખ્યગુણ ચેતના.

જેમ સોનાનો મુખ્યગુણ કસ છે, તે જ પ્રમાણે આત્માનો મુખ્યગુણ ચેતના છે. કસની સાથે સોનાના જે ખીલ ગુણો છે તે સઘળા ઉપલક્ષણો છે, તે જ પ્રમાણે આત્માના ચેતના સિવાયના જે ગુણો છે તે ચેતનાની સાથે રહેલા હોઈ તે સઘળા ઉપલક્ષણો સમાન છે.

પૌદ્ગલિક ઉન્માદ દેખાડનાર પ્રભુ-શાસન.

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જીવનું મુખ્ય લક્ષણ ચેતના

હે જેમ કસ વિતાનુ સોનુ દોઈ શકનુ નથી, તે જ પ્રમાણે
વેતના વિતાનો દોઈવણુ જીવ દોઈ શકતો નથી પરંતુ જીવ
પોતાના ક્ષિ મહાનુ શુણને ક્ષોગથી શમ્તો નથી પોતાનો વેતના
શુણ છોડીને તે જડગ તરફ ધમી ભય છે, માટે જ તે જીવને
પોતાના વેતના શુણનું સરમરણ કરાવવાને માટે જ નિરતર
ધર્મોપદેશની જરૂર છે, અને એ ધર્મોપદેશ માત્ર શ્રીજીને'દર
દેવનુ શાસન જ પૂરૂ પાડે છે વ્યક્તિની સિદ્ધિ ધર્મોત્તે,
સિદ્ધિ કમળે કરવાની જગો પર બિભાન અનેતા વ્યક્તિના
છોડવાને મૂળાનુ અને પોતાની ગિદ્ધિનુ બાન દોનુ નથી,
અને મૂળના દાસામા મહાસી રહ્યો છે, તેમ આત્મ પોતાના વેતના
શુણને ક્ષોગથી શકતો નથી, કારણ કે મિદ્યા વાદિ આંકપણના
ધરો તેની ઉપર આગ્રેલા છે

(મતાસ્યવ્યક્તિમિદ્યાન્વ જીવેડસ્યય ભદા વત્સ।

વ્યક્તિમિદ્યાન્વવીવાતિ-ગુણસ્વાતત્તવાદવત ॥૭॥ ગુરુ)

આ મિદ્યાન્વ, આ મહાભયાનક ઉં માદ આ આંકપણ
જીવદામા પોતે અનેડી શકતો નથી

(મયમોદાસયા જીવા જ જ્ઞાનાનિ દિતાદિતમ્।

ધર્મોધર્મો જ જ્ઞાનાનિ તથા મિદ્યાન્વમાદિત ॥૮॥ ગુરુ)

તે આ ઉં માડને ખતેડવાની સિદ્ધિમા ત્યારે જ આવે છે કે
અપરે તે શ્રીજીનેધર ભગવાનના દયનરૂપી પ્રતાપી બોધમા
ભયમા દાખલ થાય છે આ આખા જગતમા શ્રીજીનેધર ભગ
વાનનુ જોર જ કોનુ બોધમાલક છે કે જેમા દાખલ થયા
પછી દાખલ થનારને પોતાનામા ઉં માદ રહેલો છે એની ખબર
પડે છે, અને તત્પર્યાનુ તે પોતાના આંકપણને છેડવાને વરને જ
વગે છે (સુવચનચત્, ॥ ૧ ॥ અઃ દાઃ મઃકઃ લઃ)

ઉપદેશની જરૂર.

ચક્રવર્તિ મહારાજ હોય, પોતાની પાસે અખંડ રિદ્ધ સિદ્ધિ ભરેલી હોય, અને ઇંદ્રના જેવો વૈભવ હોય, તો આ ઉન્માદથી જો એ ચક્રવર્તિ મહારાજ પણ ખેલાન બનેલો હોય તો તેને તેની સંપત્તિનો ખ્યાલ આવી શકતો જ નથી, તે જ પ્રમાણે આત્મા પણ મિથ્યાત્વાદિ ઉન્માદને વશ બનેલો હોવાથી ચેતના રૂપ પોતાની અપાર સમૃદ્ધિને તે ઓળખી શકતો નથી. આત્માનો જે અવ્યાખાધ કૈવલ્ય ગુણ છે, તે ગુણ મોહરૂપી તંદ્રાથી ઘેરાએલો આત્મા ઓળખી શકતો નથી, માટે જ એ આત્માની તંદ્રા ટાળવા અને તેના ચેતના ગુણનું જ્ઞાન કરાવવા જ તેને સતત ઉપદેશ આપવાની જરૂર રહે છે

દેવ, ગુરુ અને ધર્મની મહત્તા.

સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં દેવ, ગુરુ અને ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે
(યા દેવે દેવતાલુદ્ધિ-ગુરૌ ચ ગુરુતામતિઃ ।

ધર્મે ચ ધર્મધીઃ શુદ્ધા સમ્યક્ત્વમિદમુચ્યતે ॥ ૨ ॥

ચો ૦ શા ૦ પ્ર ૦ ૨). તે એક મહત્તા છે, પરંતુ દેવ, ગુરુ અને ધર્મમા મહત્તા છે તે શાને અંગે રહેલી છે તે વિચારવાનું છે. દેવની મહત્તા તે દેવ જો એટલા જ માટે માની લીધી નથી, તે જ પ્રમાણે ગુરુ અને ધર્મની મહત્તા પણ તે ગુરુ અને ધર્મ છે તેને અંગે જ રહેલી નથી; પરંતુ તે સઘળાની મહત્તા માત્ર એટલાને જ અંગે છે કે તેઓ આત્માને તેના ભૂલી જવાએલા કૈવલ્યગુણની યાદ આપે છે, અને તે ગુણના સંસ્કારો તેનામાં જાગૃત કરવાનું કાર્ય કરે છે, આને જ અંગે ગુરુ અને ધર્મની મહત્તા કહેલી છે

તીર્થ કરે દેવોની મહત્તા રાખી ?

કેવલ્યરૂપી જે મહાન્ વિદિ આત્માએ વિસારી દીધી છે, જેને આત્મા ભૂલી ગયો છે તે વિદિને તીર્થ કર અગવાનોએ યોધી કાઢી છે, અને તેમને દશાવી આપ્યું છે કે આ જ આત્માની સાચી સમૃદ્ધિ છે તીર્થ કરદેવોની આ જ મહાન્ યોધને અગે તેમણે મહત્ત્વ રહેતું છે, જો મહાપુરુષોએ જો આત્માની અખંડ વિદિ દર્શાવી છે અને જો અખંડ વિદિ તેમના આલેખન દ્વારા જ મેળવી શકાય છે, જો જ દૃષ્ટિએ શ્રીતીર્થ કરદેવોની મહત્તા છે

સવજ્ઞા જિતરાગાદિ-દાવર્મલાવૃજિત ।
વપાન્નિપતાવવાદી ચ, દવાદ્ય વરમચ્ચર ॥૬૫॥
શ્લોક ૬૫૦ પ્રાં ૨)

આત્માને સાચા રૂપે દોરવાના સાધન

તીર્થ કરદેવોએ તો આત્માની અખંડ વિદિ બતાવી છે પરંતુ તેને પ્રાપ્ત કરવા માટેનો જે ધોરી રસ્તો છે તે ધર્મ છે ધર્મનું પણ મૂલ્ય જો જ દૃષ્ટિએ છે કે-તે આત્માનું કેવલ્યપણું મેળવી આપે છે આત્માનું કેવલ્યપણું, જેનો પ્રકાશ શ્રીતીર્થ કર દેવોથી થાય છે, તે કેવલ્યપણાની પ્રાપ્તિ ધર્મદ્વારાએ થાય છે, માટે જ અહીં ધર્મની મહત્તા બહુવાર્તા આપી છે

(દુર્ગતિપ્રવર્તમાણિ-વારણાસર્મ કવચન ।

સ વમાર્દિર્દશાવિષ સમ્બજાનો વિમુક્તય ॥૧॥ શ્લોક ૬૫૦ પ્રાં ૨)
શુદ્ધ દેવ, શુર અને ધર્મની અશુદ્ધ દેવ શુર અને ધર્મને પ્રકાશવે મહત્તા રહેલી છે જો સચળી મહત્તા કેવલ્યપણાને બંને છે જો કેવલ્યપણાનું ક્યેવ જ ન દોષ તો પછી શુદ્ધ દેવ શુર અને ધર્મ દોષ તો જો શુર અને અશુદ્ધ દેવ શુર અને ધર્મ દોષ તો જો શુર અને દેવ શુર અને ધર્મની સમૂળ

સ્વીકારે છે, તો જ તેનું એ દર્શન સ્વીકારેલું પ્રમાણ છે. જેણે કૈવલ્ય જ કબૂલ્યું નથી, જેણે આત્માના એ અમોઘ ખતનાને જ ઓળખ્યો નથી, તેવા આત્માઓએ દર્શનનો સ્વીકાર કર્યો હોય-દર્શન માન્યું હોય-અર્થાત્ કે તેઓ જૈનધર્મ પાળતા હોય તો તેનો કાંઈ અર્થ જ નથી, અને તેમણે જીવનો સ્વભાવ અથવા જીવનુ લક્ષણ પણ જાણ્યું જ નથી. જૈનધર્મની ખીલ દર્શનને મુકાબલે શાસ્ત્રોમાં સ્થળે સ્થળે મહત્તા ગાવામાં આવી છે. જૈનશાસનની સ્થળે સ્થળે પ્રશંસા કરવામાં આવી છે, અને મુક્તકંઠે જૈનત્વના કીર્તિગાન ગાવામાં આવ્યા છે. (इणमेव निगंधं पाचयणं सच्चं अणुत्तरं केवलितं पडिपुण्णं नेमादयं संसुद्धं सल्लगत्तणं सिद्धिमग्गं, આવ૦ સુ૦ ૨-).

તે સઘળું એ જ વસ્તુને અંગે છે કે જૈનશાસન આત્માનું ખોવાયેલું કૈવલ્યરૂપી ધન તેને દર્શાવે છે, તે તેને મેળવી લેવાની પ્રેરણા કરે છે, અને એ કાર્યમાં આ શાસન આત્માને અપૂર્વ અવલંબન પૂરું પાડે છે.

ધારણા વિના ધર્મની પ્રવૃત્તિ નકામી છે.

ધર્મને નામે આપણે જે કાંઈ પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ તેમાં કાંઈક ચોક્કસપણે ધારણા હોવી જોઈએ, જો એવી કંઈ ધારણા ન હોય તો આપણી પ્રવૃત્તિ કન્યા શોધી રાખ્યા વિના વરઘોડા કાઢવા જેવી જ લેખવા પામે. જીવ સમ્યક્ત્વ પામે છે તે પછી નવકારમત્ર લાણીએ તો તે કાર્યમાં પણ મુક્તિની ધારણા હોવી જ જોઈએ.

(इत्थं य पओअणमिणं कम्मसओ० आव० नि० १०२२)
અને એવી ધારણા હોય તો જ ક્રિયાઓ કરેલી પ્રમાણ છે જૈનદર્શનને પામીએ પણ તે પામ્યા પછી આત્માનો ગુણ

ખુલાસો આપણે ન આપી શકીએ તો જૈનશાસનની મહત્તા તેમના ગ્રંથાલમાં આવી શકવાની નથી. ખૂદ જૈનોએ પણ એ મહત્તા જાણવી જ રહી. જો જૈનો પણ એ મહત્તા ન જાણે તો એનો અર્થ એટલો જ કે મોટી મોટી વાતો કરવા છતાં આપણે આપણા ઘરને જ જાણતા-પીછાણતા નથી.

જૈનશાસન એ દેખતાનો માર્ગ છે.

પીરને ખોળ વખાણે છે. ખોળ સિવાય પીરને ખીજું કંઈ વખાણતું નથી, માતા ડાકણ હોય તો પણ છોકરાઓ તો માતાને અન્નપૂર્ણા જેવી જ માને છે. શિવને શૈવો માને છે વિષ્ણુને વૈષ્ણવો ભજે છે, અને બુદ્ધને બૌદ્ધો ભજે છે; એ જ રીતે પરમ પ્રતાપી શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનને જો આપણે ભજતા રહીએ તો પછી ખીજાની અને આપણી માન્યતામાં ફેર પણ શો? ત્યારે હવે વિચાર કરો કે અન્યદર્શનીઓ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવને વખાણે છે તેમાં અને જૈનો પોતાના તીર્થંકરદેવોને વખાણે છે તેમાં કશો તફાવત રહેલો છે કે નહિ? ઉપદેશકને તે ઉપદેશક છે એટલા જ માટે જોઓ મહત્તા આપે છે તેઓ સાચા તત્ત્વપરીક્ષકો નથી ઉપદેશકની મહત્તાનો વિચાર કરતાં પહેલાં એ વાત જાણવી જરૂરી છે કે ઉપદેશક પોતે જે કંઈ કહેવા માગે છે, તે તેણે પોતે બરાબર પીછાણેલું અને અનુભવેલું છે કે નહિ? જે ઉપદેશક કંઈપણ તત્ત્વને પોતે પહેલાં જાણે છે, પછી તેને વર્તનમાં મૂકે છે અને તત્ત્વશ્રીત તેનો ઉપદેશ કરે છે, તે જ ઉપદેશક મહત્તાની પ્રાપ્તિ માટે યોગ્ય છે, અને તેવા ઉપદેશકના સુખમાંથી જે કંઈ શબ્દો

—તે જે કંઈ માર્ગ દર્શાવે છે; તે માર્ગ અને તેનો

પ્રત્યક્ષ જાણી શકે છે, પારખી શકે છે, અનુભવી શકે છે, અને તે વાત સર્વજ્ઞ હોય તે જ આ જગતને જણાવી શકે છે. તીર્થંકર ભગવાનોનું એ કહ્યું જે માન્ય રાખવું તેનું નામ સમક્રિત છે. (તમેવ સચ્ચં નીસંકં જં જિણેહિં પવેદ્યં, આચાં સૂં ૧૬૩) જૈનો સર્વજ્ઞ ભગવાનોને જ ભજે છે, તેની મહત્તા શું? એનો ખ્યાલ પણ હવે તમોને આવવા પામશે. ખોલો પીરને પૂજે છે તેમ ખીજા શાસનવાળા પોતપોતાના ઇશ્વર દેવદેવીઓની પૂજા કરે તે જ પ્રમાણે જૈનો પણ જે તીર્થંકર ભગવાનોને પૂજતા રહે, તે પછી ખીજાની દેવપૂજા અને જૈનોની દેવપૂજામાં કાંઈ ફરક રહેવા પામતો નથી !

તીર્થંકરો જન્મથી જ્ઞાનવાન છે.

તીર્થંકર પોતે જન્મથી ત્રણ જ્ઞાનના અને દીક્ષાથી ચાર જ્ઞાનના ધણી છે

(તિહિં નાણેહિં સમ્મગ્ગા તિત્થયરા જાવ હંતિ ગિહિવાસે ।

પઙ્કવન્નમિ ચરિત્તે ચડનાણી જાવ છડમત્થા ॥

વિં પ્રં ગાં ૧૩૨).

તેમણે એ જ્ઞાન મેળવ્યું છે અને તેને પૂર્ણ રીતિએ અનુભવ્યું છે, છતાં કેવળજ્ઞાન થયા પહેલાં ઉપદેશ આપતા નથી.

(અત એવ જિના દીક્ષા-કાલાદાકેવલોદ્ભવમ્ ।

અવદ્યાદિભિયા વ્રૂયુ-જ્ઞાનત્રયમૃતોઽપિ ન ॥ ૧ ॥

અધ્યાં કં સ્તોં ૨૪૭).

કેવળજ્ઞાનથી પ્રત્યક્ષ અનુભવનારાઓનું કહ્યું માન્ય રાખીને જૈનો ચોક્કસ એ જ પ્રકારની ધારણા પૂર્વક તીર્થંકરદેવોને ભજે છે, માટે જ ખીજાની દેવપૂજા કરતા જૈનોની દેવપૂજાને વિશેષ મહત્ત્વ છે.

આમાની અપૂર્વ ઋદ્ધિ.

ભગવાન શ્રીતીર્થંકરદેવોએ પોતે સ પૂર્ણ જ્ઞાન મેળવીને

(મહા સત્વદ્વ્યપરિણામમાવર્ષિણસિવારણમર્તનં ।
મામયમપ્યદિવાદ યગવિદ્ કવલ્લ માણ ૫૧ ૥

માવ. નિ. ૩૦ ૭૭)

તેને પ્રત્યક્ષ અનુભવીને જમનને માટે જો વાગ જાહેર
કરી છે કે-આ આત્માનો પ્રધાન ગુણ કેવલજ્ઞાન, છે આત્મા
કેવલજ્ઞાનો માલીક છે, અને કેવલજ્ઞાન જો આત્માની અપૂર્વ શક્તિ
છે એ આ વાગ જ્યારથી તમારા ધ્યાનમાં આવી છે, ત્યારથી જો
જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા તરફ તમારી સગવડ જાગૃતિ રહેવી જ જોઈએ છે
શિવીએ કહ્યું છે એક જ વિચાર

યુદ્ધનો મેનાપતિ જ્યારથી સમસાગરના સમાધાર સાંભળે
છે, ત્યારથી તેની સિધ્ધિ યુદ્ધમય બની જાય છે આનું યુદ્ધ
યજ્ઞ મેનાપતિ કંઈ ઉપવાસ કરવા માહતી નથી તે ખાતર છે,
પણ તે સૂએ છે, જોડે છે, પહેરે છે શરીર સંભાળતી સધળી
પીએ છે સૂએ છે, જોડે છે, પહેરે છે શરીર સંભાળતી સધળી
કિયાઓ કરે છે, પણ તે છતાં તેનું ધ્યાન તો હંમેશા યુદ્ધમાં
ને યુદ્ધમાં જ રહે છે અન્યત્ર તેનું ચિત્ત જવું નથી સમસાગર
મેનાપતિથી બાદે તો પાત્ર ગાઈ દર દો બાદે તો તરન નહીં મા
દો અથવા પાત્ર દબાઈ ગઈ દર દો પાત્ર દરેક સમયે એન
પતિનું લક્ષમાં તો યુદ્ધ તરફ જ રહે છે, તે જ પ્રમાણે
આત્માની સિધ્ધિ પણ દોની જોઈએ
આત્માનું સદૃશ

થીજિનેશ્વર સમવાન દ્વારા આત્માની શક્તિ કેવલજ્ઞાન છે
જો વાગ એ જો ત્યારથી તેની શક્તિ સતત જો શક્તિ
મિળવવા તરફ જ રહેવી જોઈએ એ જોઈએ માણસ ખાતર, પીએ
સૂએ, ફરે ફરે, મિસે, શરીરમાં જાત કરે કે બાદે તે કેવ

કરે, પરંતુ તેની વૃત્તિ આત્માની એ અપૂર્વ ઋદ્ધિ તરફ તો હોવી જ જોઈએ, અને તેના મનમાં એવી ભાવના તો રહેવી જ જોઈએ કે હું કેવલજ્ઞાનનો માલીક છું, અને તે જ્ઞાન મેળવવાનો જ મારો પ્રયાસ હોવો જ જોઈએ. એ જ્ઞાન મેળવવું એ મારી પહેલી ફરજ છે. આત્માની ઋદ્ધિ શ્રવણ કરી ચૂકેલી વ્યક્તિને હાથે જે કાંઈ ધર્મક્રિયા થાય તે સઘળામાં આત્માનો એ હેતુ તો હોવો જ જોઈએ કે હું કૈવલ્યજ્ઞાન મેળવવાનો અધિકારી છું. આવી ધારણા તેની દરેક ક્રિયાઓમાં અવશ્ય હોવી જ જોઈએ, અને તેવી ધારણા હોય તો જ તેણે તીર્થ કર ભગવાનનું કથન આચાર્યમહારાજનો દ્વારા સાંભળેલું પ્રમાણ છે. યુદ્ધનો સેનાપતિ જ્યાં સુધી જીત નથી મળતી ત્યાં સુધી પોતાનું લક્ષ જેમ રણસંગ્રામમાં જ રાફી રાખે છે, તે જ પ્રમાણે આત્માએ પણ કૈવલ્યજ્ઞાન એ આત્માનું લક્ષ્ય છે એ જાણ્યા પછી, તેની જ્યાં સુધી પ્રાપ્તિ નથી થઈ, ત્યાં સુધી દરેક ક્રિયા વખતે કૈવલ્યજ્ઞાનની પ્રાપ્તિનું લક્ષ્ય તો રાખે જ છૂટકો છે.

સમ્યક્ત્વ કૌતું નામ.

સર્વજ્ઞ ભગવાનો પોતે આત્માની ઋદ્ધિ મેળવીને અનુભવીને અનુભવ સિદ્ધ વાત તરીકે જગતને એમ જાહેર કરે છે કે—આત્માનો અપૂર્વ ગુણ આત્માની અપૂર્વ ઋદ્ધિ તે કૈવલ્યજ્ઞાન છે એ વાત જાણી લીધા પછી દરેક જાણી લેનારાએ પોતાની ક્રિયાઓમાં પોતે કૈવલ્યજ્ઞાનની ધારણા રાખવી જ જોઈ છે. આત્માને કૈવલ્યજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થાય ત્યાં સુધી તેની ક્રિયાઓમાંથી કૈવલ્યની પ્રાપ્તિનો ઉદ્દેશ ન ખસે તેનું નામ

કૈવલ્યરૂપી સુવર્ણના માલીક છે. કૈવલ્યજ્ઞાન એ સુવર્ણના વિશુદ્ધ સિદ્ધાન્તો છે, પરંતુ એ સઘળું સામે પડેલું હોય; ત્રિલોકના નાથ સામે આવીને ઊભા રહેલા હોય, તો પણ જેને સમ્યગ્-દર્શન રૂપી આંખો જ નથી, તેને એ સઘળી સમૃદ્ધિ નકામી જ છે. જેને આંખો છે તેને તો પ્રત્યક્ષ સૂર્યની પણ જરૂર જ નથી. પાણીમાં, કાચમાં, ઘડામાં કોઈપણ ચીજમાં સૂર્યનું માત્ર પ્રતિબિંબ પડે છે, તે પ્રતિબિંબ પણ નેત્રવાળાને માટે તો ખસ છે. એકલા પ્રતિબિંબ ઉપરથી પણ તે સૂર્યને પારખી લે છે, તે જ પ્રમાણે જેને સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થયેલી છે, તે આત્માઓને માટે તો ભગવાન્ શ્રીજિનેશ્વરદેવોનું જેમાં પ્રતિબિંબ છે એવા આગમો જ ખસ છે. પ્રતિબિંબ ઉપરથી મૂળ વસ્તુનો ખ્યાલ આવી શકે છે, પરંતુ તેવો ખ્યાલ પણ નેત્રવાળાને માટે જ છે. આંધળો તો એવો ખ્યાલ પણ કરી શકવાનો નથી; કોઈ વ્યક્તિને આંખો હોય, પતરામાં, કાચમાં કે પાણીમાં પડેલું સૂર્યનું પ્રતિબિંબ તે દેખી શકે, અને તે છતાં પણ એવી શંકા કરે કે “સૂર્ય ઊગ્યો હશે કે નહિ ઊગ્યો હોય?” તો તેવાઓને “દેખતા આંધળા જ” કહેવા પડે છે. તે જ પ્રમાણે શ્રીજિનેશ્વર મહારાજનું જેઓ શાસન પામ્યા છે, તેઓ પણ જો એ વિષયમાં આ શંકા કરવા જાય તો તેઓ દેખતા આંધળા જ છે.

દેખતા આંધળા.

સમ્યગ્ દર્શનની અપેક્ષાએ અન્યદર્શનીઓ આંધળા છે ? નેત્ર વિનાના છે, અને તેઓ આત્માના કૈવલ્યગુણ વગેરેમાં શંકા કરે તો તે સ્વાભાવિક છે, પરંતુ જેઓ જૈનદર્શનને પામ્યા છે, જૈનદર્શનરૂપ આંખોને પામ્યા છે, તેઓ આગમ-

જ્ઞાનપ્રવચી-વેદાન્ત

રૂપી સ્વચ્છ પાણીમાં જિનેશ્વરો રૂપી સૂચન સ્વચ્છ પ્રતિબિંબ
જેવા પછી પણ તેમાં શકા કરે, તો તેઓ પણ દેખતા
આપણા જ છે
જેનશાસન કોટલ વૈદ્યાનિક ધર્મ

જેનશાસનમાં આત્માનું સ્વરૂપ કમનું સ્વરૂપ, જ્ઞાનનું
સ્વરૂપ એ સમજાનું સ્વરૂપ અને શુદ્ધ નિરૂપણ કરેલ છે એ નિરૂપણ
મિથ્યાદર્શનીઓ ન સમજી શકે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી
પરંતુ જે જેનદર્શનના અનુયાયીઓ પણ એ વિવેચનમાં શકા
કરે તો તેઓ વિશ્વકો દેખતા આપણા જ છે એઓ આત્માના
કેવલ સ્વરૂપને માનતા જ નથી, તમા જ એઓ શકા કરે છે તેઓ
કાંઈ પણ મોકારે આત્માના કેવલ સ્વરૂપને ઓળટી શકવાના નથી
એઓ કેવલ સ્વરૂપને માને છે તેઓ જ સ્વયં સમયે તે જ્ઞાન ઉત્પન્ન
કરવાના થા આમ કરવાના બાગે થઈ શકે છે; આપણું દિશા
આદિ સમગ્ર દુશ્ચક્રાને પશિત્વાન કરીએ છીએ કાંધાદિકને
દૂર સાંધીએ છીએ
(કલ્પિયણાજીના નમન્ય કવ્ય રમવાવાળા જાણે મિ
નાં ૧૦૪)

તે સમગ્ર આત્માના કેવલજ્ઞાનને બાગે કરીએ છીએ એ
આપણું એવું એવ જ ન હોય તો આપણે એ કાંઈ ઉદમ
કરીએ છીએ તે સમગ્ર મિથ્યા-અથ વિના નો જ જણી
શાય એ આત્માને આત્માના કેવલસ્વરૂપની મદદ નથી એ
સ્વરૂપની પ્રાપ્તિને એને ઉદ્દેશ કિવા ઉત્પાદક નથી તે આત્મા
કિવા વગેરે એ કાંઈ કરતો વડે છે તે સમગ્ર ધ્યાનીના અજાણના
પશિત્તમ એવું છે
વાચીની વાણીનો અજાણ
વાચીનો અજાણ ખૂબ દૂર છે આટલો પર આટલો મારે જ

પરંતુ પાછો ત્યાંનો ત્યાં જ. તે જ પ્રમાણે ઉપરના ઉદ્દેશ વિનાનો જીવ ગમે એટલા પ્રણામ પ્રયત્નો કરે, ગમે એવાં દાન વગેરે કરે, પરંતુ તે છતાં તે સંસારમાં ને સંસારમાં જ. તેવો આત્મા મોક્ષે જાય એવો કદી પણ સંભવ જ નથી.

જૈનશાસનમાં કાન અને સાન.

મોક્ષની પ્રાપ્તિ તો તેને જ માટે શક્ય છે કે જેણે સઘળી ક્રિયાઓમાં કૈવલ્ય પ્રાપ્તિનો જ એક ઉદ્દેશ રાખ્યો છે. આવી કૈવલ્ય જ્યોતિ આત્માને ક્યારે મળે છે તેનો હવે વિચાર કરો. જીવ અનાદિ કાળથી હેતુ વિનાની રખડપટ્ટી પર ચઢેલો છે. તે અનાદિ કાળથી સંસાર ચક્રમાં ફર્યા જ કરે છે.

(સ પવ જન્મજરામરણજલધારણાજ્જલધિ, તસ્મિન્નના-
દિનિઘનનયા “અપારે” પર્યન્તવિકલ્લે વમ્પ્રમ્યમાણાનામિતિશેષઃ ।
ધર્મઃ પ્ર૦ ગા૦ ૨ ટી૦).

જીવ એકેન્દ્રિયાદિમા ફર્યો. આખો મળી, કાન મળ્યા, પરંતુ તે છતાં તેનો કાંઈ દહાડો વળ્યો નથી. તેણે અનેક ભવોમાં જન્મ જેટલા મેળવ્યા હશે, તેનાથી વધારે કાન મેળવ્યા હશે; (દુમપત્તયં અજ્ઞયણં), પરંતુ તેણે એક જન્મમા સાન મેળવી નથી. સાન તો ત્યારે જ મળે છે કે આત્મા જ્યારે પરમ પ્રતાપી જૈનશાસનને પામે છે, જૈનશાસનમા જેણે સ્થાન મેળવ્યું છે એવાઓને એકલા કાન હોતા નથી, પરંતુ કાનની સાથે સાન પણ હોય છે. જૈનશાસન પામીને તમે કાન અને સાન બંને મેળવો છો, અને તે બંને મળ્યા છતાં જ્યારે તમે હવે આત્મ-કલ્યાણને માર્ગે નહિ ચાલ્યો તો પછી આત્મકલ્યાણને માર્ગે ક્યારે તેનો વિચાર કરો ?

જ્ઞાનપથથી

જન્મ છવે પોતાની ફરજ વિચારી શકે આત્મક યાજ્ઞને
પથે ચાલી શકે, તેના જ માટે આ જ્ઞાનપથથીનું પર્વ શાખુ
છે વળતા બાર મહિના છે આ બાર મહિનામાં દર્શન પથથી
કે દર્શન અટકીને તદેવાર આવે નથી ચારિત્ર યતુદેવ
કિંવા ચારિત્ર યતુદેવ પર્વ આવતું નથી, પરંતુ એક માત્ર

(જાગમરત્નમશ્રુતિ દિગ્ગં ૨૦૧ વાં ૨, સન સર્વોચ્ચ
પુરિતપાત્રવરદાસ અદ્વૈતચરમીનાથચર્મીપદ્માચાર્યમાર્ગી
સુવર્ણમહાનંદ ન સર્વ વચ્ચિત્ત, મદાનિં ૭૦ ૭ તુ ૮)

“જ્ઞાનપથથી” નામક પથ આવે ન એને હેતુ જરાબર
સમજે જ્ઞાનપથથીનું પથ આવે છે અને ચારિત્ર કે દર્શનના
પર્વ આવતાં નથી, એથી જિમ ન સમજશે કે ચારિત્ર અથવા
દર્શન એ સામાન્ય વસ્તુ છે તે પથ કાર્ય સામાન્ય વસ્તુઓ નથી
પરંતુ જ્ઞાનપથથીનું પથ શાખુ છે એ ઉપરથી જ્ઞાનનું કેવળ
મહત્ત્વ છે તેજ માત્ર સમજવાનું છે
વીનશમપદ્માથી સર્વજ્ઞાન નથી

જમવાનું શ્રીમદ્દાવીરદેવનું અવંશપત્નું તે તેમના વીન
શમપદ્માને લીધે નથી, કારણ કે વીનશમપત્નું ૧૨૩૨ શુ. કે
(શ્રીજમદાદા નામ જગ નિરવતોમસિદ્ધ વરમણાચર્ય મદાનિં ૭૦
આવં ૭૦ માં ૨ વૃ ૧૩૫),
અને અવંશપત્નું ૧૩૩૨ શુ. કે ૭,

(જાગા જગ્મ અતિ કલ્પિત સો સત્તાનિકલ્પી, આવં
૭૦ માં ૨ વૃ ૧૩૫)

તેથી વીનશમપદ્માને લીધે જમવાનું શ્રીમેતમરવાથીએ
તેમનું અવંશપત્નું ૭૭૭ શાખુ ન હતું પરંતુ મહામા

ગૌતમસ્વામીજીએ ૨૫૯ ઠયુ' હતું કે આત્માનું સંશયજ્ઞાન નો તેઓ દૂર કરી શકે, તો જ તેઓ સર્વજ્ઞ છે, તે સિવાય હું તેમને સર્વજ્ઞ માનવાનો નથી, તે જ પ્રમાણે અહીં જ્ઞાનપંચમીનું પર્વ છે એ પણ ખીલ તરવોની મહત્તા ઓછી કરવાને માટે નથી, પરંતુ આત્માના જ્ઞાનગુણને આરાધવાને અંગે જ છે. ત્યારે જ્ઞાનપંચમીનું પર્વ શા માટે છે એ વાત ધ્યાનમાં લેજો. આત્માના જ્ઞાનગુણને આરાધવા માટે જ્ઞાનપંચમીનું પર્વ છે. હવે એ જ્ઞાનપંચમીની ખરેખરી આરાધના કેવી રીતે થાય છે તેનો વિચાર કરો. તમે જ્ઞાનપંચમીનો ઉત્સવ કરો એટલે કે જ્ઞાનપંચમીનો ઉપવાસ વગેરે કરો, ખમાસમણા દો, કાઉસગ્ગ કરો, તે સઘળાનો અને જ્ઞાનગુણનો શો સંબંધ રહેલો છે તે વિચારો.

આત્માને ધર્મક્રિયામાં કેમ પરોવવો ?

કાંઈ એવી શંકા કરશે કે આત્માનો ગુણ કૈવલ્યજ્ઞાન છે એ વાત કબૂલ છે, પરંતુ એ કૈવલ્યજ્ઞાનને રોકનાર તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છે તો પછી જ્ઞાનપંચમીનું પર્વ કરવાના નિમિત્ત સામાયિકાર્ક કરતાં, વાંચતાં કે ગાયાઓ ભણતા હાથ કે માથું ઝુકાવવું, ઉપવાસ કરવો એ સઘળાનો શો સંબંધ હોઈ શકે ? એ શંકાનો જવાબ તદ્દન સીધો છે.

ગાય બાંધવાના દૃશ્યોત્પત્તિ ક્રિયા.

ગાય દૂધ ઓછું આપતી હોય તો તમે જરૂર એમ કહો કે 'છોકરા ! ગાયને વધારે જાડા ખીલા સાથે બાંધી દે એટલે તે દૂધ વધારે આપશે.' શુ આ કહેવાનો કાંઈ અર્થ છે ? દેખીતી રીતે એમ લાગે છે કે જે વડીલ છોકરાને આવો

વિચિત્ર દુકમ કરે છે તે વડીલ મૂખ દોલો જોડ્યો પરતુ તમે જ્યારે વડીલે આપેલા દુકમની પરિસ્થિતિ વિચાર્યો ત્યારે તમને ખાતરી થશે કે વડીલે જે આના આપી છે તે ખીલો તમે વાસ્તવિક છે ખીલો પાળ્યો દોલોથી ગાય, તે ખીલો કાઢી નાખ્યો દોલ, અને અયત્ર બટકવા ચાલી જતી દોલ ત્યાં લાંબો ગાયને દોલો લેના દોલ અને તેથી ગાય આપુ દૂધ આપતી દોલ તો ગાયને બટ ખીલે બાધવાનો અથ જો છે કે તંથી તે પૂરેને નાની જઈ શકે નહિ, અને તેને ખીલ માળનો દોલો લઈ દૂધની શેરી કરી શકે નહિ આવી રીતે આત્માને ધમ કિયાઓમા પડાવવાં જો ગાયને જાન ખીલો સાથે બાધવા બરાબર જ છે આત્માનો ગુણ કેવલ્યધનુ છે જો આ મા જણ છે

આત્માને આ ગુણ મિત્રવધાની ૬૬ તમણા ૪, છતાં આત્માને તેની પાતાની માધીરીની જ વસ્તુ નથી મળી શકતી તેનું કારણ વિચારજો. કેઈ માણસ પાસે તમે પાચ અન્નાર રૂપીયા મારો છો, તમારા અને તંના બનેના શિપદામાંથી આ વાગ સામીન થાય છે તમે કેટલા દાવા કરો છો ન્યાયાધીશ તમારું દોનું સાચુ છે જો દલાવી આપે છે, અને દુકમનામું કરી આપે છે, છતાં જો પેલા તમી સીધી રીતે મિત્રવી શકતા નથી ધર્મ કિયા આત્માને પાનો બચાવે છે

તમારું હિંતુ ૪ તમે પેલા મારો છો, તમારું મનુષ્ય બચાવ્યો છે, જો સમગી વાગ કનૂલ છે, પરતુ તં છતાં તમારું મનુષ્ય હઈ બજ તથી કે કોથી તમે ધરમા પેસી બદને તેની પાસેના તમારું પેલા વડુલ કરી શકો તમારા પેલા દેણા ૪

તમે માગો છો એ વાત સાચી છે. સરકારે તે વાત કબૂલ રાખી છે, પરંતુ તે છતાં તમારું લેણું વસુલ કરવા અહીં તમેને બેલીકની જરૂર પડે છે, અને તમારું જે લેણું હોય તે માત્ર બેલીકની મારફત જ વસુલ કરી શકાય છે.

બેલીકથી લેણું વસુલ કરાય.

એજ પ્રમાણે આત્માને કરવી પડતી ક્રિયાઓનું પણ સમજવાનું છે. આત્માને જે કેવળજ્ઞાન થવાનું છે તે જ્ઞાન બહારથી લાવવાનું નથી, અથવા તે જ્ઞાન કોઈની પાસેથી ઉછીનું પણ લેવા જવાનું નથી પરંતુ એ જ્ઞાન તમે ક્રિયાઓ દ્વારા જ પ્રાપ્ત કરી શકો છો. ગાયનું ઉદાહરણ આપણે આગળ જોયું છે. ગાયને જાડે ખીલે બાધીએ તો તેનાથી તે છૂટી થઈને ગમે તેમ રખડી શકતી નથી, અને તે ગમે ત્યાં રખડવા જતી ન હોવાથી તેનું દૂધ પણ ચોરાવા પામતું નથી, પરિણામે ગાય વધારે દૂધ આપે છે. ગાયને ખીલે બાધવામાં જેમ તેને રખડતી બધ કરવાનો ઉદ્દેશ રહેલો છે, તે જ પ્રમાણે આત્માને ક્રિયામાં જોડવામાં પણ તેને વિવિધ વિષયો તરફ ભ્રમતો અટકાવવાનો જ હેતુ છે આત્માને ક્રિયાઓ વડે વિષયોમાં વહી જતો રોકી રાખવાનો જ ઉદ્દેશ છે અને એ જ ઉદ્દેશપૂર્વક જૈનશાસનની સઘળી ધર્મક્રિયાઓને અવકાશ છે.

ગાયને જાડે ખીલે ન બાધી રાખો તો પરિણામ એ આવે છે કે તે છૂટી જાય છે, અને ગમે ત્યાં રખડવા મડી પડે છે, તે જ પ્રમાણે આત્મા પણ જો ક્રિયાઓમાં પડેલાયેલો ન રહે, તો આત્માનું અધ્યવસાયરૂપી દૂધ સ્ત્રી, પુત્રો, પૈસો અને બીજી પૌદ્ગલિક ઉપાધિઓમાં વહેંચાઈ જાય છે. આત્મા

વિષયોદ્ધણી કાઢવ વરદ વદી જાય છે અને સંસારના વિચારો
 રોમાજ તે સદા, સર્વદા પડેલાયેલો રહે છે જા સમગ્રમાથી
 તેને જગ્યાથી લઈને આત્મકલ્પ પુને આગે વાગવા જાય છે
 ખોલાડૂણી સર્મક્રિયાઓમા તને રાદી રાખવામા વદી જતો
 જા રીતે સર્મક્રિયાથી આત્મા સંસારના વિચારોમા વદી જતો
 રાદી રાખાય છે અર્થાત્ કવચથી વિરુદ્ધ થવાનો તેનો
 તે આર્મ જ કદ છે, પરંતુ કદે તેને કવચપણ મેળવવાનું
 તે જામી જ રહે છે

કો કવચપણ રી રીતે મેળવવું ? તે સમજવાને માટે
 આત્માએ બેલીકેતુ ઉદાહરણ લેવાની જરૂર છે તમારી મિત્રગ
 પ્રતિવાદી જાણે છે સરકારે તમારી વાગ માન્ય રાખી છે
 તમારી મિત્રગ ઉપર તમારો અધિકાર સ્વીકારાયો છે પરંતુ
 તે છતાં જો તમે જાતે જ દુકમનાનું બજાવવા જાઓ, તો
 પ્રતિવાદી કોણે જાણે છે કે તમારા પાસેથી લૂચકા પણ ત
 આંધરી લે છે તમારી પાસેથી લૂચકા ન જાય અને તમને
 તમારી સીજ ખાટી મળે તં ભેવાનું કામ બેલીકેતુ ને તે જ
 પ્રમાણે તમારા આત્માનો એ કવચગુણ છ કો તમારી માલી
 દીને ને કોણું થીજિનેશ્વર જામવાને દુકમનાનું કરી આપ્યા
 છતાં તે દુકમનામાની બજાવણી માટે તમારે 'મીઠાકાથ' રૂપી
 બેલીકેતુ જરૂર પડે છે 'મીઠાકાથ' રૂપી બેલીકેતુ જો તમારી
 આદે જાવતો નથી, અને તમે તમારી દીલીગ દેખાવવાનું કરવા
 જાઓ અર્થાત્ કે આત્માનો કવચગુણ લેવા જાઓ તો પર
 જામી જાઓ નથી, અને તમે તમારી સીજ તોરણે જ રાદવા જાઓ
 જાણે જાણે રૂપ પરથી

“મોહકાય”રૂપી બેલીફ.

કવલ્યગુણ એ તમારા આત્માનો પ્રધાન ગુણ છે, પરંતુ એ તમારી જોવાએલી મિલકત છે. તે તમારી જોવાએલી મિલકતનો કબજો મેળવવા તમારે “મોહકાય”રૂપી બેલીફને સાથે રાખ્યા વિના છૂટકો જ નથી જો તમે મોહ ઉપર કબજો મેળવી ન શકો તો ખાતરીથી માની લેજો કે તમારી આત્મ સિદ્ધિ તમે કદી પણ મેળવી શકવાના જ નથી, અને તમારા કૈવલ્યાભિલાષી આત્માને ઠોકરો જ ખાવી પડવાની છે. વ્રત, ઉપવાસ, પૌષધ એ સઘળાં મોહની મંદતા કરનાર હોવાથી તેઓ સઘળા બેલીફને સ્થાને છે.

હુકમનામું ચોક્ષુ જોઈએ.

હવે તમે એવો પ્રશ્ન કરી શકો છો કે, પૌષધાદિ કરવાથી મોહમદતાની પ્રાપ્તિ થાય છે એટલે પૌષધાદિની આવશ્યકતા તો સ્પષ્ટ છે, પરંતુ ખમાસમણ દેવાથી શો લાભ થાય છે? ‘નમો નાણસ્મ’ એ ગુણુણની કૈવલ્યની પ્રાપ્તિમાં શી આવશ્યકતા રહેલી છે? ઠીક, તમારી મિલકત પારકાની પાસે છે એમાં કાંઈ સંશય નથી. ન્યાયની કોર્ટે તમારી વાત માન્ય રાખી છે, અને તમને હુકમનામું કરી આપ્યું છે હુકમનામું બજાવવા માટે તમે બેલીફને પણ તમારી સાથે રાખ્યો છો. કોઈ રીતે તમે અપૂર્ણતા રાખી નથી, પરંતુ તમારા હુકમનામામાં કોર્ટની સહી છે તે ઉપર જ તમે શાહી દોળી દો અથવા છેકા પાડી દો તો? જો એમ થાય તો તમે તમારું લોભું એ હુકમનામાની રૂએ વસુલ કરી શકવાના નથી. તમારું હુકમનામું સ્પષ્ટ, શંકા વગરનું અને ચોક્ષુ જ હોવું જોઈએ. તમે વિચાર કરો કે તમારી

જાનરૂપી મિત્ર તમે પાડી મેળવવાને માટે જે દુઃખનામું
મેળવ્યું છે તે દુઃખનામું ગુઢ અપવાદ સ્વિત અને શોધ્યું
છે અરુ કે ?

ગીંગે દુઃખનામું ન બમવાય

તમારા જામનું દુઃખનામું તમે મેળવી લીધું છે જો વાન
સવ થા સાચી છે, પરંતુ જો દુઃખનામું તમે ગીર મૂકી લીધું
છે તેવું કરીને તમે દાન વાળ્યો છે તેવું કરવા કરવા નથી
ધરાયા તેવું કરી કરીને જોડી થયા આટલી મૂકી છે કે
તમારી આત્મ પર તમેને કોઈ પેમા પણ ધીરવા નયાર નથી
આ વિધિમા તમે દુઃખનામું ન ગાવું ગાઈ મૂકાએવું દુઃખનામું
ખાઈ મયા છે. તમારું આ દાન ગાઈ મૂકાએવું તમારું જો તમારું
તમારું બિલ્લી જામવી શકવાને નથી ત્યારે તમારું જો તમારું
લેવું પકવું દોષ તો સોચી પડેલાં તમારું જો દુઃખ છે
કે તમારું તમારું દુઃખનામા પડેને ગાવાને યોગ્ય મૂકી
દેવે જોઈએ

જાનરૂપી અમરપદી ગીરવે મૂકાયો છે

હવે તમારું જાનનું દુઃખનામું કયા અને કેવી રીતે ગીરવે
મૂકાયું છે તેનો વિચાર કરો. કેવલજાન તમારું મિત્રનું છે જોને
અમરપદી તમે જાનપરતીયકમને ત્યાં ગીરવે મૂકેલો છે, ત્યારે
તમારું તમારું ગાઈ મૂકેલી મિત્રનું પાડી ઇંગવવાનું કરે
તે જાનપરતીયકમનું જે આવશ્યક બધાયેવું છે તે રી રીતે
નું છે તેનો વિચાર કરો જે પ્રકારે કમી બધાય છે તેવાથી
ઉત્તર પ્રકારે બધાયેલા આવડેલાને બલ પણ આવે છે ગીર
મૂકેલી મિત્રનું ઇંગવવી દોષ તો તેનો સોચી સહેલો રહેને.

નથી, એથી જોમ ન સમજશે. કે તે સઘળા કરવાની જ જરૂર નથી. તે સઘળું આવશ્યક છે, પરંતુ મહિને વ્યાજનો હુતો હવર રૂપીયાનો થતો હોય, તે માણસ વ્યાજમુદલ પેટે પાચ રૂપીયા ભરવા બંધ તેનો જેમ કશે અર્થ નથી, તે જ પ્રમાણે અહીં ઉપરોક્ત કથનનો પણ હેતુ છે હવે જે પ્રચંડ કર્મબંધનો ઊભા છે તેની અપેક્ષાએ માત્ર જ્ઞાનપત્રમીને દિવસે જ કાઢ્યા બની જઈએ, તે દિવસ માટે જ વ્રત, ઉપવાસ કરીએ અને બાકીતુ કાંઈ ન કરીએ તો તેથી આપણો દકાડો વળવાનો નથી, તે યાદ રાખજો

કઈ તિથિ જ્ઞાનપત્રમી ?

આપણે કાર્તિક માસની શુક્લ પચમીને જ્ઞાનપત્રમી માનીને.

(શ્રુતપञ्चमीकाऽऽराद्धा राद्धान्तोक्तપોજપૈઃ । મવિ૦ અ૦ ૧ શ્લોક ૪૪)

તેનો આદર કરીએ છીએ, તે દિવસે જ્ઞાનના પુસ્તકો બહાર કાઢીએ છીએ અને જ્ઞાન માંડીએ છીએ

ચંદરવા પુઠીયાના શણગારથી કાર્ય નહિ થાય.

ચંદરવા પુઠીયા વગેરે બહાર જનતાના દર્શનાર્થે મૂકીએ છીએ, પરંતુ આ સઘળાની સાથે એક વસ્તુ તમારે ખાસ તપાસવાની છે. જ્ઞાન માંડનાર અને જ્ઞાનનું દર્શન કરનાર, એ સઘળાએ પેતાની કાર્યવાહી લક્ષમાં રાખવાની છે. એક તો એકલા ચંદરવા પુઠીયા કાઢીને તે ગ્રંથો સહુ બહાર મૂક્યાં અને તેના દર્શન કર્યાં એટલે જ તમે કાર્યની પૂર્ણ કક્ષાએ પહોંચી ગયા છો એમ માની લેશો નહિ જ્ઞાનની પૂર્ણ આરાધના તો હજી બાકી જ છે. ચંદરવા પુઠીયાની સુશોભિતતા અને ઉપયોગીતા સાથે તમારે ચંદરવા પુસ્તકોની પણ સલાખ રાખવાની

જ્ઞાનનો ફેલાવો, ઉદ્ધાર અને વધારાના પ્રશ્ના.

તમે જ્ઞાનના ફેલાવા માટે શું કર્યું? જ્ઞાનનો ઉદ્ધાર કેટલો કર્યો? જ્ઞાનમાં વધારો કેટલો કર્યો? આ ત્રણ પ્રશ્ન વિચારો પહેલાં તો તમારે યોતે તમારો હિસાબ જોવાનો છે કે ગયા વર્ષમાં તમે નવું જ્ઞાન મેળવીને તમારા ચોતાના આત્માને કેટલો સુધાર્યો, તેને કેટલો સંસ્કારી બનાવ્યો અને તેને મોક્ષની સમીપમાં કેટલો અંશે લઈ ગયા? અથવા તો તમે તમારા આત્માને કેટલો અંશે અજ્ઞાની બનીને બગડવા દીધો અથવા તમે કેટલા બગડ્યા? પછી તમારે આ વાત પણ વિચારવાની છે કે તમે જ્ઞાનનો ઉદ્ધાર કેટલો કર્યો? જ્ઞાનનો સમાજમાં પ્રચાર કરવા માટે તમે શું શું પ્રયત્ન કર્યા? તમારા શરીરની શક્તિનો કેટલામો ભાગ તમે જ્ઞાનોદ્ધારમાં વાપર્યો અને તમારી વાર્ષિક આવકનો કેટલામો ભાગ તમે જ્ઞાન પ્રચારમાં આપી દીધો?

વ્રતોપવાસાદિ સાથે તમે જ્યારે આ સઘળા પ્રશ્નો વિચારી જોશો અને તેને શાસ્ત્રદ્રષ્ટિએ અમલમાં મૂકશો, ત્યારે જ તમે સાચી જ્ઞાનપંચમી ઉજવી એમ ગણાશે, તે સિવાય તમે જ્ઞાનપંચમી પુરેપુરી રીતે ઉજવી છે એવું તમે ન કહી શકો.

હવે સરવૈયું તો ખેંચો.

હવે આગળ વધો. દીવાળીમાં અમુક દિવસે તમે શારદા-પૂજન કરો છો. બીજા બધા આર્યો કરતાં જૈન આર્યોને શારદા-પૂજન સાથે વધારે સબધ છે, કારણ કે જૈનેતર આર્યોનો વ્યવસાય બધાનો જ વ્યાપાર રોજગાર ન હોવાથી તેમને ત્યાં નિયમિત શારદાપૂજન કરવામાં આવતું નથી, ત્યારે જૈનોનો સબધ માત્ર વ્યાપાર સાથે જ હોવાથી તેમને ત્યાં શારદાપૂજન વધારે

દ્રવ્ય તે જ્ઞાનખાતામાં જ જવું જોઈએ, તે પાછું કૌંઠથી ખાતામાં જઈ જ ન શકે, આ વાત તમે ધ્યાનપૂર્વક વિચાર્યો તો તમેને જણાઈ આવશે કે તમે જે કરો છે તે બ્યાજળી નથી.

લક્ષ્ય લક્ષ્મીપૂજનમાં જ છે !

ખરી વાત એ છે કે શારદાપૂજનને દિવસે નામ છે “શારદાપૂજન”, પણ લક્ષ્ય છે લક્ષ્મીપૂજનનું. તમે ક્યેય લક્ષ્મીપૂજનનું રાખો છો અને શારદાપૂજન કરો છો. માટે જ તમારી શારદાપૂજા સફળ થવા પામતી નથી સરસ્વતી એ તો આર્યોની સામાન્ય દેવી છે સરસ્વતીને તો વૈદિક આર્યો પણ માને છે અને આપણે જેન આર્યો પણ સરસ્વતીને માનીએ છીએ દિગંબરો પણ માને છે.

(જયડ સુય-દેવદા શ્રુતદેવતાકી જય હો, મહાવન્ય પ્રસ્તાવના ૨૩).

જેનોને શારદાપૂજન સમ્યગ્જ્ઞાન માટે.

જેન આર્યોનું શારદાપૂજન એ સમ્યગ્જ્ઞાન શા માટે કહી શકાય છે ? કે તે વખતે તમે એનો આદર સત્કાર કરો સુદૂર્ત વગેરે જોવડાવો છો અને ધર્માનુકૂળ થઈને એ કાર્ય કરો છે, ત્યારે વિચાર કરો કે સમ્યગ્જ્ઞાનને નામે તમે શારદાપૂજન કરો છો, તો પછી સમ્યગ્જ્ઞાનની પૂજા, તેની સંભાળ, તેના પ્રચાર વગેરે શા માટે કરતા નથી વાડ ? તમે એમ સમજતા હશો કે એમ તો દેવવહન કરીએ છીએ, નવકારવાળી ગણીએ છીએ એટલે હવે અમારે બીજું કંઈ પણ કરવાપણું બાકી નથી, તો તેવી માન્યતા ધરાવનારાઓએ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે એ રીતે તમારી જ્ઞાનપૂજા અધુરી છે તમારી ત્રેવલ્યડપી મિલકતનું થએલું હુકમનારું બળાવવા માટે બેલીક

(સવળે ણાળે ય વિન્નાળે વઘવણાળે ય મંજમે ।
અળવહતે તવે સેવ ઘેદાળે અકિરિય નિચ્ચાળે ॥૧॥

ટાળાં૦ પૃ૦ ૧૫૬,)

(જ્ઞાનસ્ય ફલં વિરતિઃ, પ્રશમ૦ શ્લોક૦ ૭૨),
તેથી જ જ્ઞાનને વિશેષ મહત્તા આપેલી જોવામા આવે
છે શાસ્ત્રકારોએ તો સ્પષ્ટ રીતે કહી જ દીધું છે કે-
'જ્ઞાન દશા જે આકરી, તેહ ચરણ વિચારો'

(સૌમ૦ વિન૦ સ્ત૦ ઢા૦ ૩ ગા૦ ૨૪)

એટલે કે જ્ઞાનની જે વિશુદ્ધ દશા છે તે જ ચારિત્ર દશા
છે આથી એમ સમજવાનું નથી કે ચારિત્રની કાંઈ મહત્તા જ
નથી, અને સઘળી મહત્તા જ્ઞાનની જ છે. જ્ઞાન ગમે એટલું
હોય તો પણ જો ચારિત્ર નથી હોતું, તો ત્યાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ
નથી, એ સ્પષ્ટ છે

(જહા સ્વરો ચંદણભારવાહી, ભારસ્સ ભાગી ન હુ ચંદણસ્સ ।
એવં સુ નાળી ચરણેણ હીણો, નાળસ્સ ભાગી ન હુ સોગર્ગ્ય
॥૧॥ આવ૦ નિ૦ ગા૦ ૧૦૦)

છતાં જ્ઞાનના અશમાંથી જ ચારિત્ર જન્મ પામતું હોવાથી
ચારિત્ર પચમીનું પર્વ ન રાખતાં જ્ઞાનપચમીનું જ પર્વ
રાખવામાં આવ્યું છે.
જ્ઞાનથી ચારિત્રની ઉત્પત્તિ.

શાસ્ત્રકારમહારાજ સ્પષ્ટ રીતે કહે છે કે 'પદ્મ' નાળ' તઓ
દયા (દ૦ અ૦ ૪), અર્થાત્ પહેલું જ્ઞાન થાય છે અને જ્ઞાન
થયા પછી જ દયા (સજમ) એટલે ચારિત્રની પ્રાપ્તિ છે. 'પદ્મ નાળ
તઓ દયા' એમા તઓ કહી વાક્યનો લેહ પાડ્યો છે. એ લેહ
શાસ્ત્રકારોએ શા માટે પાડ્યો છે, તે તમારે ખૂબ ધ્યાન રાખીને
વિચારવાનું છે. આ વાક્યલેહ કાંઈ અમથો પાડી દેવામાં આવ્યો જ

જ્ઞાન સાઝું કેમ ?

જ્ઞાનને સાઝું કહીએ છીએ અને અજ્ઞાનને ખરાબ કહીએ છીએ, પરંતુ અજ્ઞાન ખરાબ શા માટે છે ? અને જ્ઞાન સાઝું શા માટે છે, ? તેનો વિચાર કરો. અજ્ઞાન એ અજ્ઞાન તરીકે ખરાબ નથી, તે જ પ્રમાણે જ્ઞાન એ જ્ઞાન તરીકે પણ સાઝું નથી, પરંતુ જ્ઞાન આત્માનું કલ્યાણ કરી શકે છે (૬૦ અં ૪,) માટે તે સાઝું છે અને અજ્ઞાન આત્માનું કલ્યાણ કરી શકતું નથી, તે માટે જ તે નકાઝું અથવા ખરાબ છે. ખરી રીતે કહીએ તો જે આત્માનું હિત કરી શકે છે તે જ જ્ઞાન છે અને જે આત્માનું આહિત કરે છે તે જ અજ્ઞાન છે આ જ હેતુથી આચાર્યદેવશ્રી-શચ્યંભવસૂરીશ્વરજીમહારાજ અજ્ઞાનને ખરાબ મનાવે છે અને તેમણે ‘અજ્ઞાનો કિં કાઠી’ એ વાક્ય લખ્યું છે. અર્થાત્ અજ્ઞાન આત્માના હિતનું કાર્ય કરવા હેતું નથી, માટે તે ખરાબ છે. જ્યારે જ્ઞાન આત્માના હિતનું કાર્ય કરવા હે છે માટે તે સાઝું છે.

ચૌદપૂર્વીના પ્રશ્ન.

ચૌદપૂર્વી શ્રુતકેવળીઓને તો કાંઈ પ્રશ્ન કરવાપણું હોતું જ નથી તેઓ ત્રણે કાળને અને સઘળા પદાર્થોને તેના પર્યાયો સહિત જાણે છે, પરંતુ તે છતાં તેઓ પ્રશ્ન કરે છે તેનું કારણ શું તે વિચારો. એજ કારણથી તેઓ પ્રશ્નો કરે છે કે જેથી જ્ઞાનની મહત્તા જણાય છે, અને બીજાઓ પણ જ્ઞાન પામી શકે છે.

અજ્ઞાન ખરાબ કેમ ?

જ્ઞાનને સાઝું ગણ્યું છે અને અજ્ઞાનને ખરાબ ગણ્યું છે.

શ્રીમહાનિશીથસૂત્રમાં જ્ઞાનપંચમી.

હવે ઠાઈ એવો પ્રશ્ન કરશે કે કર્મને બધ તો પાંચે જ્ઞાનથી મટી જનારો છે, તો પછી પાંચે જ્ઞાનની આગધના માટે જ્ઞાનપંચમી ન રાખતાં શ્રુતજ્ઞાનની આરાધના માટે જ પંચમીનું મહાપર્વ કેમ કરાવવામાં આવ્યું છે? આવી શંકા કરવી એ સર્વથા અર્થ વિનાનું કાર્ય છે. “જ્ઞાનપંચમી”ને આપણે મુખ્યતાએ જ્ઞાનપંચમી જ કહીએ છીએ “મહાનિશીથ-સૂત્ર”માં (અં ૭ સૂં) પણ જ્ઞાનપંચમીને “જ્ઞાનપંચમી જ” કહેવામાં આવી છે.

શ્રુતજ્ઞાનની મહત્તા.

જ્ઞાનપંચમીને શ્રુતપંચમી

(શ્રુતપञ्चमीकाऽऽराद्धा राद्धान्तोक्ततपोजपै. । भविष्य० पृ० ६६ श्लो० ४४)

કહેવામાં આવે છે તેનું કારણ એટલું જ છે કે એક દૃષ્ટિએ શ્રુતજ્ઞાન સઘળા જ્ઞાનનું સર્વોપરી જ્ઞાન છે. પાંચે જ્ઞાનનો પ્રકાશ શ્રુતજ્ઞાનથી જ થાય છે, માટે જ જ્ઞાનપંચમીનો શ્રુતપંચમી તરીકે પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય છે. *ભાષ્યકારમહારાજ શ્રીમાન્ જિનભદ્રગણીક્ષમાશ્રમણુએ કહ્યું છે કે “અર્થાત્ શ્રુત-

*મતિશ્રુતાવધિજ્ઞાન-મનઃપર્યાયકેવલૈઃ ।

મેદા જ્ઞાનસ્ય પञ्ચૈતે માન્યા મનીવિસત્તમેઃ ॥૧॥

જ્ઞાનં સર્વમતૈર્મતં ગુણતયા ગ્રાહ્યં તથૈતન્મતં,

દાતા તદ્ધર આદિમે ગુણવતાં નમ્યઃ સદા સત્તમેઃ ।

આરાધ્યશ્ચ સુસેવનીયચરણો નાશાતનીય સદા,

વર્ણ્યઃ સદ્ગુણવર્ણનેન વિદુષાં વાર્યા ચ-તિન્દા વુદ્ધૈઃ ॥૨॥

ગણધરા ગુણગૌરવશાલિનો, દધુરક્ષણ્ડમતિશ્રુતસમ્પદમ્ ।

જ્ઞાન માટે પંચમી જ કેમ ?

હવે જ્ઞાન માટે પંચમી જ કેમ ? જ્ઞાનપંચમી ક્યારે માનવી યોગ્ય છે ? કાર્તિક માસમાં કે જેઠ માસમાં ? અને જ્ઞાનની આરાધના માટે પર્વ તરીકે પંચમી જ કેમ માનવી ? સાતમ આઠમ કે પૂનમ એને માટે કેમ યોગ્ય નથી માની તેનો વિચાર કરો ? જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનાં છે, તેથી જ જ્ઞાનની આરાધના માટે પંચમીનો દિવસ ઠરાવાયેલો છે. એમાં જ મહત્તા અને બુદ્ધિપૂર્વકતા રહેલી છે.

દ્વિગંબરોની જ્ઞાનપંચમી.

આપણે કાર્તિક માસમાં પંચમીનું પવ કરીએ છીએ, ત્યારે દ્વિગંબરો જેઠ મહિનામાં જ્ઞાનપંચમી કરે છે.

(જ્યેષ્ઠસિતક્ષપચ્ચમ્યાં, ચાતુર્વર્ણ્યસંઘસમવેત : ।

તત્પુસ્તકોપકરણૈર્વ્યધાત્ ક્રિયાપૂર્વક પૂજામ્ ॥ ૧૪૩ ॥

શ્રુતપંચમીતિ તેન પ્રખ્યાતિં તિથિરિયં પરામાપ ।

અદ્યાપિ યેન તસ્યાં શ્રુતપૂજાં કુર્વતે જૈનાઃ ॥ ૧૪૪ ॥

હન્દ્રનદિકૃત-શ્રુતાવતાર ॥

આ લોકો આ જ્ઞાનપંચમી કરવાનું જે કારણ બતાવે છે તે ખરેખર વિચારવા જેવું છે તેઓ કહે છે કે તેમના સંપ્રદાયમાં પુનપદંત અને ભૂતભલી નામના બે સાધુઓ થઈ ગયા હતા

(અદિવલ્લિ માધનંદિ ય ઘરસેંજ પુળ્ફયંત મૃદવલી ।

ગં પદ્માવલી,

યાદરિયો સુત્તનાહ, ધવલા દીકા વીરસેન૦).

ભગવાનો, તેમના જ્ઞાનનું એમને ત્યાં કાંઈ લાગતું વળગતું નથી તેમના જ્ઞાનના સ્મારકના સંભારણાનું તેમણે એક પર્વ પણ રાખ્યું નથી, પરંતુ ચાર દિવસ ઉપર થઈ ગયેલા નવા સાધુઓના જ્ઞાનનું પર્વ તેમણે પકડી રાખ્યું છે કેટલી દૃષ્ટિએ દિગંબરોના ચોપડા નવા લખાયેલા છે અને તેથી તે વિશ્વાસપાત્ર ઠરતા નથી. દિગંબરોને ત્યાં આ રીતે ભગવાન શ્રીજિનેશ્વરોનું કાંઈ લાગતું વળગતું નથી. ગણધરમહારાજો સાથે કાંઈ સંબંધ નથી, પરંતુ પુંપહત, ભૂતબલી સાથે એમનો સંબંધ છે દિગંબરોને કેાનું શાસન ?

દિગંબરોનું શાસન એ ભગવાન શ્રીજિનેશ્વરોનું શાસન છે કે અર્હંતબલી, (પુંપહત) ભૂતબલીનું શાસન છે ? તેનો વિચાર કરો ! વળી પુંપહત, ભૂતબલી એમણે અંથ રચ્યો અને તે પૂર્ણ થયો તે જ દિવસથી તેમણે પર્વ ઉજવવા માંડ્યું કે પર્વનો મહોત્સવ પાછળથી શરૂ કર્યો તે બીજો પ્રશ્ન છે.

દિગંબર શાખામાં અંથો જ ન હતા.

પુંપહત ભૂતબલીએ અંથ રચ્યો. એ દિગંબરોના બહુવામાં કેવી રીતે આવ્યું છે એનો પણ તેમની પાસે કાંઈ જવાબ નથી. ગણધરમહારાજોએ આગમોની રચના કરી એ વાત તો સર્વને સાધારણ રીતે બહુવામાં આવી હતી કારણ કે ગણધરમહારાજો જ્યારે દીક્ષા લે છે, ત્યારે સમવસરણ હોય છે, ઇન્દ્રો હોય છે, વાસ-ક્ષેપ કરાય છે, પૂર્વો હોય છે;

(જદા ય ગણહરા સન્વે પવ્વજિતા તાદે કિર પગનિસેજ્ઞાપ પગારસ અગાણિ ચોદ્ધસર્હિં ચોદ્ધસ પુવ્વાણિ પવં તા ભગવતા અત્યો કહિતો, તાદે ભગવંતો પગપાસે સુત્ત કરેતિ, ત અક્ષરેર્હિં પદેર્હિં

એક સારામાં સારો ઐતિહાસિક પ્રસંગ છે અને તે ઐતિહાસિક પ્રસંગ આજના કહેવાતા સુધારકોએ પણ આગમોની આવશ્યકતા સમજવા માટે ખ્યાલમાં લેવો જરૂરી છે.

દિગંબરોને પહેલાં શાસ્ત્રો હતાં કે નહિ ?

દિગંબર જૈનો જ્ઞાનપંથમીના ઉત્સવવેળાએ તે પુસ્તકનો વરઘોડો કાઢે છે. એ વસ્તુનો ખાસ વિચાર ન કરીએ તો પણ એવો પ્રશ્ન તો સ્વાભાવિક રીતે જ જન્મે છે કે સઘળા જ્ઞાન માત્રની આરાધનાનો આ ઉત્સવ છે, તો પછી તે સઘળું મૂકીને પુષ્પદંત-ભૂતબલીએ રચેલા માત્ર એક જ પુસ્તકને સ્વીકારી લેવું અને એ એક જ શાસ્ત્રના રચનારાના માનમાં ઉત્સવ પણ ચોલે દેવો એ શું વાસ્તવિક છે ? કોઈ પણ સજ્જન એ વાતનો સ્વીકારવા તૈયાર જ નથી થવાનો કે સઘળા જ્ઞાનનો ઉત્સવ કરવાનું તો હઈને તેમજ ગણધર ભગવાન વગેરેના ચૌદ પૂર્વેનો મહોત્સવ તો હઈને, અને ખીજા આચાર્યોના ગ્રંથોનો મહોત્સવ તો હઈને અથવા તેમના ઉત્સવો ન કરીને બે સાધુઓનો જ કરવો. વળી સઘળા જ્ઞાનને ઉઠાવીને એક જ શાસ્ત્રમાં બેસી જવું એ પણ વિચારવા જેવું છે. ખીજો પ્રશ્ન એ છે કે પુષ્પદંત ભૂતબલી તો લગભગ ૯૫૦ માં સૈકામાં થયા હતા, ત્યારે શું તે પહેલાં દિગંબરોના શાસ્ત્રો હતા કે નહિ ? આ સઘળા સવાલો એવા છે કે જેનો કોઈ જવાબ જ નથી.

વૈશાખ શુદ્ધ ૧૧ એ પણ જ્ઞાનની આરાધનાનો દિવસ છે, કારણ કે વૈશાખ શુદ્ધ ૧૦મે ભગવાનને જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને તે સે તીર્થ સ્થાપના થઈ છે. પરંતુ પાંચે જ્ઞાનની બહુમાન-રાધના કરવાને માટે તો શાસ્ત્રોએ ચોળેલો કાર્તિક શુદ્ધ

છે. એટલું જ નહિ પણ જેમને જ્ઞાનની આરાધના કરવી જ છે તેઓ પણ અનુકૂળ પડે તે સ્થળે જઈ જ્ઞાનની આરાધના કરી શકે છે. આ રીતે જ્ઞાન, જ્ઞાની અને જ્ઞાનનું સાધન એ ત્રણેના આરાધન માટે કાર્તિક માસ; અને જ્ઞાન પાંચ હોવાથી પંચમી; એ જ દિવસ જ્ઞાનપંચમી થવાને માટે પૂરી રીતે લાયક છે.

જ્ઞાનની મહત્તા.

જ્ઞાનની મહત્તા સર્વશ્રેષ્ઠ, સર્વોત્કૃષ્ટ અને સર્વોપરી હોવાથી જ જ્ઞાનની આ મહત્તા જૈનદર્શનમાં સ્વીકારવામાં આવી છે. તત્ત્વ દર્શનમાં જ્ઞાન હીપક સમાન છે. ખીજા અનેક તત્ત્વોમા જ્ઞાન તત્ત્વ સુદર છે અને પ્રકાશ સમાન બળવાન છે. આ ભયંકર ભવ-સંસારને તરવાને માટે જ્ઞાન એ અત્યંત ઉપયોગી નૌકા છે અને તેથી જ જ્ઞાનની મહત્તા વધારે છે. નિવૃત્તિરૂપચારિત્ર, પ્રવૃત્તિ રૂપ ચારિત્ર, દાન, ક્રિયા બધી પ્રવૃત્તિઓ ક્ષાયિકતાને અપંશુ કરનારી છે, છતાં તે સઘળી પ્રવૃત્તિઓનો છેવટે ત્યાગ કરવો જ પડે છે, એકલો જ્ઞાનગુણ જ એવો છે કે અંત સુધી તેનો ત્યાગ કરવો પડતો જ નથી, પરંતુ તે સાથેનું સાથે જ રહે છે. ભવનો જ્યાં અંત છે એવા સિદ્ધપણામાં પણ જ્ઞાનનો પ્રકાશ કાયમ રહે છે. સિદ્ધપણાને પ્રાપ્ત કરેલા આત્માઓ પણ જ્ઞાનનો ત્યાગ કરતા નથી, એથી સમન્વય છે કે જ્ઞાન એ મોક્ષરૂપી મહાભયનો કીર્તિવંતો શણગાર છે.

વૈશેષિકો, નૈયાયિકો, બૌદ્ધો એ સઘળા મોક્ષ અને જ્ઞાન માને છે, ખીજા સંખ્યાબંધ આર્યતત્ત્વજ્ઞો કે જેઓ નને માનતા નથી, તેઓ પણ જ્ઞાન અને મોક્ષને સ્વીકારે તુ તેમના અને જૈનોના મોક્ષમાં ફેર એટલો જ છે કે તેમનું

આ ધાર્મિક જ્ઞાનનો અને આજના પૈશ્વિક જ્ઞાનનો ફાઈજો સંબંધ જોડવાનો નથી. જે જ્ઞાન સંસારના બંધનોને વધારે છે સંસારના પાપતાપને વિસ્તારે છે, દુર્ગતિને માર્ગે આત્માને ધટ્ટેલીને તેને પુદ્ગલોના શૃંગો પર પશુ બિરાજતો કરે તેવા જ્ઞાનને જનશાસન જ્ઞાન કહેતું જ નથી. એ જ્ઞાન તો મહાભયંકર અજ્ઞાન છે. જે જ્ઞાન મોક્ષ અપાવે તે જ્ઞાન છે આ જ્ઞાનની, આવા જ્ઞાનથી યુક્ત એવા જ્ઞાનીની અને એ જ્ઞાનનાં સાધનોની જે કોઈ સમજપૂર્વક શક્તિ કરે છે, તે ભવ્યાત્મા આ ભયંકર સંસાર(સમુદ્ર)ને તરી જઈને ઉત્તમ આનંદને આપનારો એવો મોક્ષ મેળવી શકે છે.

(દ્વય ભાવનાદિં સમ્પન્નાણી જિજ્ઞવણવદ્દમદલક્ષ્ણો ।
જલણોઽવ પવણસહિઓ સમૂલજાલં દહદ કમ્પન્ ॥
મવ૦ ભા૦ ગા૦ ૫૦૧)

ભાદરવા શુદ્ધ પનું પર્વતિથિપાણું.

‘એ નહિ પર્વે પંચમી’ના ખુલાસો.

કેટલાક ભદ્રિક લોકો આચાર્ય ભગવાન્ યુગપ્રધાન શ્રી-કાલિકસૂરિજીએ ભાદરવા શુદ્ધ ૫ ની સંવત્સરી થતી હતી, તે પલટાવીને ભાદરવા શુદ્ધ ૪ ને દિવસે સંવત્સરી પ્રવર્તાવી. એ વાતને સંવત્સરીના પરિવર્તનમાં નહિ છતાં ભાદરવા શુદ્ધ ૫ પુ પર્વતિથિપાણું કેટલાકે ઉઠાવી દે છે, અને તેમા ‘એ પર્વે નહિ પંચમી, સર્વે સમાણી ચોથે’ એ પડિત શ્રીવીર(વિજયજીએ ચૈત્યન્ માં કહેલું વચન આગળ કરે છે. પણ તે ધારણા શાસ્ત્રને નથી માત્ર કલ્પના છે

હીરસૂરિના છઠ્ઠતપના વચનથી પાંચમીનું પર્વપાત્રું.

તેવી જ રીતે હીરપ્રશ્ન ૭માં.

પર્યુપણોપવાસઃ પચ્ચમીમધ્યે ગણ્યતે ન વા ? इति

પ્રશ્નોઽત્રોત્તરમ્-પર્યુપણોપવાસઃ પટ્ટકરણસામર્થ્યાભાવે

પચ્ચમીમધ્યે ગણ્યતે, નાન્યયેતિ ॥૭॥, અને

પટ્ટકરણશક્ત્યભાવે પચ્ચમ્યુપવાસઃ પચ્ચમ્યાં વિધીયતેઽથવા
પર્યુપણાચતુર્થ્યામિતિ ?

પ્રશ્નોઽત્રોત્તરં-પર્યુપણાયામુપવાસે કૃતેઽપિ ગ્રુધ્યતિ, ધ્રોહીર-
વિજયસૂરિ પ્રસાદિતપ્રશ્નસમુચ્ચયેઽપિ તથૈવોક્ત્વાદિતિ ॥૮॥
સેનપ્રશ્ન ૩૦ ૨ માં છઠ્ઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તેને જ પાંચમી
(ભાદરવા શુદ્ધ ૫)નો ઉપવાસ સંવચ્છરીના ચોથના ઉપવાસની
અદર ગણી લેવાનું જણાવે છે.

સંવચ્છરીના પલટાથી પાંચમીનું પર્વપાત્રું ન જાય.

આ બધા ઉપરથી ૨૫૭ થશે કે ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમી
સંવચ્છરી પલટયા છતાં પણ તેનું પર્વતિથિપાત્રું પલટાયું નથી
અને ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમનું પર્વતિથિપાત્રું સાચીત રહેકું
હોવાથી જ શ્રીતત્ત્વતરંગિણી ૫ ૫

કિંચ-પર્યુપણાચતુર્થ્યા ક્ષયે પચ્ચમીસ્વીકારપ્રસજ્ઞેન ત્વ
વ્યાકુલો ભવિષ્યસીત્યપિ જ્ઞેયમ્ ।

એ વાક્ય કહીને ઉપાધ્યાયજી શ્રીધર્મસાગરજીમહારાજ
પર્યુપણાની ચોથના ક્ષયે ખરતરોને ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમનું
પર્વતિથિપાત્રું ગણીને સંવચ્છરી કરવાનો પ્રસંગ જણાવે છે

ઉપર જણાવેલા મુદ્દા પામીને શાસ્ત્ર અને પરંપરાને માન-
નારા મનુષ્યો તો ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમીનું પર્વતિથિપાત્રું તો
માત્રા સિવાય રહેશે જ નહિ, તેથી તેનો ક્ષય કે વૃદ્ધિ માનવા
થશે નહી

પરિ વીરવિજયલુ વચન

પરિ ધીવીરવિજયલુમહારાજશ્રીએ તો શ્રીકૃષ્ણ
 વાચન શ્રવણે અને જ પાસમનો સમાવેશ ચતુર્થીમા જણ
 વેલા છે તેથી પહેલા લખે છે કે પ્રવચી દિને વાર્ષિક શુદ્ધ
 દોષ વિરાધી નિયમા એ પાઠ્ય વીરવિજયલુના બન્ને વચનો
 ધ્યાનની સ્વચ્છરીના પ્રતિપાદનના અને પ્રવચીએ કહ્યું નહિ
 વાચનાના છે, તેથી વીરવિજયલુના નામે બાહરવા શુદ્ધ પ્રવચીનું
 પરિવિષયલુ ક્રિયાવતુ તે જ્ઞાનના અને મહાપુરુષાના વચનની
 અવગણ કરનાર છે

કાર્તિકીપૂર્ણિમા-દેશના.

(સિદ્ધાચલનો મહિમા)

સર્વદર્શન માન્ય શ્રીઆદિદેવ કલ્યાણપ્રદ હો.

પેન્દ્રશ્રેણિનત. શ્રીમાન્નન્દતાન્નામિનન્દન ।

ઉદ્ધવાર યુગાદૌ યો, જગદધ્વાનપદ્ધતઃ ॥૧॥

(અઘ્યા૦ સા૦)

અવતારમાંથી ઈશ્વર કે ઈશ્વરમાંથી અવતાર ?

આ જગતમાં સર્વે આસ્તિક દર્શનકારો ભિન્ન ભિન્ન મન્તવ્યો ધરાવે છે, છતાં દેવ, ગુરુ, ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વોને માને છે. દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્ત્વ કે ધર્મતત્ત્વના મન્તવ્યમાં મતભેદ નથી. મતભેદ વ્યક્તિગત છે વૈષ્ણવો વિષ્ણુને દેવ માને છે શૈવો શિવને દેવ માને છે, જ્યારે સ્માર્તો બ્રહ્માને દેવ માને છે. એક દેવ એવા છે કે જેને જેમના શુદ્ધ નામે સર્વ દર્શન માંતરે પણ માનેલા છે; માન્યા વિના તેમનો છૂટકો થઈ દેવ ક્યા ? શ્રીઆદિનાથ ભગવાન તેમને દરેક દર્શન-

ब्रह्मा वा विष्णुर्वा, हरे जिनो वा नमस्तस्मै ॥
महा० स्तो० श्लो० ४४).

જેનો જે ઇશ્વરને માને છે તે આદર્શરૂપ છે તે ઇશ્વરે
અવતારમાંથી ઇશ્વરપણું શી રીતે મેળવ્યું, આશ્રવેનો શી રીતે
ત્યાગ કર્યો, સંવર શી રીતે સાધ્યો, નિર્જરા શી રીતે કરી,
ઉપસર્ગ પરીપહ સમભાવે શી રીતે સદ્યા? અડગપણે શી
રીતે સ્વ-સામર્થ્ય સંપાદન કર્યું? ધાતીકર્મી, અધાતીકર્મીના
શી રીતે સહંતર નાશ કર્યો? કેવળજ્ઞાન દર્શનાદિ આત્મીય ગુણ
અતુલ્ય શી રીતિએ હસ્તગત કર્યું? અને સુકિત-કમલાને
શી રીતે વર્યા? એ જાણવાનો આદર્શ તે ઇશ્વર. જેનો આવા
આદર્શમય ઇશ્વરને માને છે ઇતરોમાં આદર્શ કયો? ઇશ્વરે
અવતાર લઈને કરેલી લીલાઓ.

(‘नूतनजलवधरुचये गोपवधूटीदुकूलचौराय ।

तस्मै कृष्णाय नम संसारमहीरुहस्य बीजाय ॥ कारि०
का० ॥ ૧ ॥).

સાધ્યાનુસાર આદર્શ જોઈએ.

ઇતરો એક જ ઇશ્વરને માને છે, પરંતુ તેને ય વારવાર
અવતાર ધારણ કરવો પડે એવું તેઓ માને છે. ઇશ્વર એક, પણ
અવતાર તો અનેક, એમ પણ માને છે.

(‘यदा यदा हि धर्मस्य, ग्लानिर्भवति भारत ! ।

અમ્યુત્થાનમધર્મસ્ય, તદાઽઽત્માનં સ્તુજામ્યહમ્ ॥

મગ્ ગીતા અ० ૪ શ્લો० ૭).

જેનો ઇશ્વર અનેક અનંત માને છે. જેવો આદર્શ હોય
તેવું સાધ્ય સધાય; જેવું સાધ્ય સાધવાનું હોય તેવો આદર્શ
હોવો જોઈએ. આ સમજાશે એટલે શ્રી જિનાલયમાં પ્રવેશ
કરતાં જ શ્રીજિનેશ્વરદેવનું મુખકમલ નિરખતાં જ તમે જે શ્લોક
બોલો છો તે કેમ બોલો છો તે યથાર્થપણે પરિણમશે. (સમજાશે)

શ્રીકૃષ્ણદેવળ પરમૈશ્વર્ય આપનારા થાઓ.

શ્રીકૃષ્ણદેવળ ભગવાન, માર્ગના ઠેટલા આંતરે થયા !
અઢાર ઠાડાઠાડી સાગરોપમના આંતરે થયા છે

('અષ્ટાદશકોટિકોટિ-સાગરમ્નષ્ટધર્મિણામ્ ।

જયોદ્ધામ્કર ! સ્વામિન્ ! તમોભરવિરોચન ! ॥

શત્રું ૦ માં ૦ સં ૩ શ્લો ૩૮).

એમના વખતમાં યુગલિકે હતા

(તથા કાન્ત્યા ચ વુદ્ધ્યા ચ અમ્યધિકસ્તેભ્યો-મિથુનક-
મનુષ્યેભ્ય હતિ ॥ આવં ૦ હરિં ૦ પૃ ૦ ૧૨૬).

એ દુનિયા દેવલ ભોજમાં પડી ગઈ હતી, ઈંદ્રિયોના
વિષયો વિના ખીણ વાત ન હતી, ધર્મનું નામ પણ ન હોતું તે
વખતે ધર્મ સ્થાપવો ઠેટલો મુશ્કેલ.

શ્રીકૃષ્ણદેવળ ભગવાન માટે તો તમામ વૈભવ અભૂતપૂર્વ
હતો. એમની નગરી પણ ઈંદ્રનિર્મિત હતી

('આમેષ્ઠં સક્ષી ડવાગઓ તસ્સ કુણ્ઠ અમિસેઞ' ।

મડહાઈઅલ કારં નરિંદજોગ્ગ' ચ સે કુણ્ઠ ॥૧૯૯॥

મિસિણીપત્તેહિઅરે ડદય ઘિત્તું છુહંતિ પાપસુ ।

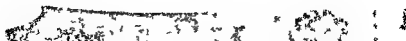
સાહુ વિણિઆ પુરિસા વિણીઅનયરી અહ નિવિટ્ટા ॥૨૦૦॥
આવં નિં ૦).

દેવતાઈ ઠકુરાઈ હતી. ભોજન માટે ફેલોઆદિ પણ દેવતાઓ
દેવકુરૂઉત્તરકુરૂમાંથી લાવીને હાજર કરતા હતા.

(ભગવાંસ્તુ ક્રષ્ણમનાથો યાવદદ્યાપિ પ્રવ્રજ્યાં ન પ્રત્યપદ્યત
તાવદ્દેવોપનીતમેવાહારમુત્તરકુરૂગતકલ્પદ્રુમફલરૂપમુપમુક્તવાનિતિ ।
આવં મલયં ૦ પૃ ૦ ૧૯૨).

અનેક દેવો સેવામાં હતા. આ વખતે શ્રીકૃષ્ણદેવળએ

આચર્યો અને સ્થાપ્યો.



(હમં ચ ણં મન્વજીવરક્ષણદયદ્રુતે પાવયણં મગવયા
સુકહિયં અત્તહિયં પચ્છામાચિયં આગમેમિ મદ્દં મુદ્દં નેયાઉયં
અકુડિલં અણુત્તરં સન્વદુષ્ણપાવાણ વિડસમણં, પ્રશ્ન૦ સૂ૦ ૨૨),
લોગણવન અને ત્યાગણવન એ ઉભયણવનના શ્રીઋષભ-
દેવણ ભગવાન્ પ્રથમ પ્રવર્તક છે.

(તંજહા-ઉસમે ૬ વા, પદમરાયા ૬ વા, પદમમિવલ્લાયરે ૬ વા,
પદમજિણે ૬ વા, પદમતિત્થયરે ૬ વા ॥ કલ્પ૦ સૂ૦ ૨૧૦,

અરહા કોસલિણ પદમજિણે પદમકેવલી પદમતિત્થયરે
પદમધમ્મવરચક્કવટ્ટો સમુપ્પજિન્યે, જમ્બૂ૦ પ્ર૦ સૂ૦ ૩૦).

તે શ્રીઋષભદેવણભગવાને શ્રીસિદ્ધગિરિરાજનો મહિમા
પ્રવર્તાવેા.

(દેશનાન્તે પ્રભુઃ પ્રાહ, પુણ્ડરીકં ગણેશ્વરમ્ ॥

શત્રુઙ્ગયઃ પર્વતોઽયં, તીર્થરાઙ્ નિર્વૃત્તેર્ગૃહમ્ ॥૩૦॥

પ્રાણિભિર્યં સમારુઢૈ-લોકાપ્રમતિદુર્લભમ્ ।

અવાપ્યતે સ તીર્થેશ., શાશ્વતોઽયં ગિરિર્વરઃ ॥૩૧॥

અનાદિતીર્થમેતદ્ધિ સિદ્ધાસ્તીર્થકૃતોઽગ્ર ચ ।

અનન્તા મુનયશ્ચાપિ, ક્ષિપ્ત્વા સ્વકર્મસન્નયમ્ ॥૩૨॥

શત્રુ૦ મા૦ સ૦ ૫).

કાર્તિકી પૂર્ણિમા અને સિદ્ધક્ષેત્ર.

જૈનજનતા તેમજ જૈનેતરે પણ ધર્મની અપેક્ષાએ
કાર્તિકી પૂર્ણિમાને જેમ પવિત્ર માને છે, તેવી જ રીતે પૂર્વ-
કાળમાં સમથ લોકો પણ તે દિવસને ઘણા મોટા તહેવાર
તરીકે માનતા હતા અને તેથી કાર્તિકી પૂર્ણિમાના તહેવારને
કૌમુદી મહોત્સવ કહેતા હતા. જેમ સામાન્ય લોકો ૨૬ કે
રાજ, દરિદ્ર કે શ્રીમાન્ તે કૌમુદીના દિવસને એક મહોત્સવના
રીકે માનતા હતા, તેમ તે લોકોને મહોત્સવ તરીકે

ચલ ગિરિરાજના દર્શનનો લાભ લેવાય તે માટે તે ગિરિરાજના પટો ગિરિરાજની દિશાએ ગામ બહાર બંધાવીને પોતાના સુકૃતનું સિંચન કરે છે. સર્વ જૈનોને અંગે આવે આ એક જ અપૂર્વ દિવસ છે કે જે દિવસે સર્વ બાવિક જૈનોથી આદિ તીર્થયાત્રાને અંગે અને તેમા વળી શ્રીસિદ્ધગિરિ જેવા અંરાવતાદિ ચઉદ દેત્રોમાં ન મળી શકે તેવા અપૂર્વ તીર્થને અંગે ગામ બહાર જઈ પટના દર્શન કરી તીર્થયાત્રાનો અપૂર્વ લાભ મેળવાતો હોય.

સિદ્ધક્ષેત્રમાં અન્ય કરતાં અનંતા સિદ્ધ.

ધર્મિષ્ઠ મનુષ્યોની જ્યારે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તીર્થ ભક્તિ અંગે પ્રવૃત્તિ છે, ત્યારે કેટલાક સ્વયં નષ્ટ અને પરનાશકો પોતાની અહ્મતની ખામીને અંગે કુતર્ક કરવા તયાર થાય છે કે સિદ્ધાચલજીની અધિકતા માનવાનું કારણ શું? જો કે ધર્મિષ્ઠો તરફથી તેને કહેવામાં આવે છે કે આ ગિરિરાજ ઉપર કાંકરે કાંકરે અનંતાઅનંત મોક્ષે ગએલા છે.

(અનન્તસિદ્ધસંસ્થાન-મનન્તસુખદાયકમ્ ।

અનન્તમવપાથોધિ-મધ્યદ્વીપમિવાક્ષિનામ્ ॥

શ૦ મા૦ સ૦ ૫ શ્લો૦ ૧૪)

અને તેથી આ ગિરિરાજ પરમ પવિત્ર હોઈ યાત્રાનું ધામ છે, છતાં આ સમાધાન અંગે પણ એમ કહે છે કે અઢીદ્વીપમાં એવો એક પણ કાંકરો નથી કે આ અનાદિ કાળચક્રને અંગે જ્યાં અનંતા મોક્ષે ન ગયા હોય, અને તેથી અઢીદ્વીપમાં સરથું જ એ ગિરિરાજનું પણ ક્ષેત્ર હોવાથી તેનો અધિક મહિમા તેઓના ધ્યાનમાં ઉતરતો નથી, પણ તે કુતર્ક કરનારાઓ એટલું નથી સમજી શકતા કે અઢીદ્વીપના સર્વ સ્થાનો કરતાં અહીં મોક્ષે ગએલાની સંખ્યા અનંતગુણી છે.

આવી રીતે શ્રીકૃષ્ણદેવભગવાન્ જ સિદ્ધગિરિના મહિમાના પ્રથમ પ્રવર્તક છે તે શ્રીકૃષ્ણદેવભગવાનને શાસ્ત્રકારો મંગળાચરણમાં જણાવે છે. તે ઇન્દ્રોના સમુદાયથી નમસ્કાર કરાયેલા ભગવાન્ ભગ્યાત્માઓને સમૃદ્ધિદાયક, દિવ્યજયોતિદાયક અને કલ્યાણકર હો.

એવા શ્રીઆદિદેવે બતાવેલો અવતારમાંથી ઈશ્વર થવાના માર્ગને જે ભગ્યાત્માઓ અનુસરશે તેઓ આ ભવ પરભવ કલ્યાણમાંગલિક માળાને ધારણ કરી ઉત્તરોત્તર પ્રગતિશીલ બની પરમૈશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરશે અર્થાત્ પરમેશ્વરપદે બિરાજમાન થશે

પોતાનું મન, વચન ને કાયાનું બળ ક્ષીણ થએ છતે બીજાની કરાવેલી જ બધી એટા થાય છે.

કર્મના ઉદયને વિચારનાર દુઃખી એવો બુદ્ધિમાન્ પોતાના સ્વરૂપને પામે છે અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિર થાય છે

કરવાને નહિં કરવાને અને અન્યથા કરવાને-પલટાવાને જો તું સમર્થ નથી, તો પછી શાંતિનો આશ્રય કર !



('તિહોસુ ચ'ત્તિ મદનત્રયોદશ્યાદિ તિથિષુ 'પર્વણીસુ ચ'ત્તિ પર્વણીષુ ચ કાર્ત્તિકયાદિષુ 'ઉમ્સઘેસુ ચ' પ્રિયસદ્ગમાદિમદ્દેષુ, મગ૦ દીક્રા૦ પૃ૦ ૪૭૬)

રાજકીય સસ્થાઓમાં રાજકીય ઉદ્દેશ પાર પાર પાડવા માટે તહેવારો તથા પર્વો રાખવામાં આવેલાં છે. જૈનશાસનમાં પણ જૈનદર્શનના ધ્યેયાનુસાર તે પ્રકારનાં પર્વો તથા તહેવારો નિયત છે.*

પર્વ ને તહેવારનું લક્ષણ.

પર્વ તથા તહેવારમાં ફરક શો ? માસિક કે વાર્ષિક નિયમિત સમુદાયની અપેક્ષાએ હોય તે પર્વ. એક વસ્તુની મહત્તા માટે જે ઉત્સવ જોડાય તે તહેવાર. જેમકે શ્રીમહાવીરજગવાનનો નિર્વાણુદિવસ તે દીવાળીનો તહેવાર. જ્ઞાનપંથમી દરેક શાસનમાં કરવાની માટે પર્વ. આઠમ, પૂનમ, ચૌદશ, નિયમિત આરાધવાનાં માટે તિથિ. જૂઠા જૂઠા મુદ્દાથી ઉત્સવો નિયમિત કરવામાં આવે તે તહેવાર

મૌનએકાદશીપર્વનું ધ્યેય.

મૌન એકાદશી પહેલાં હતી દરેક મહિને અગીયારશ

* અન્યોની તિથિઓ, પર્વો અને ઉત્સવો આરભસમારભની પ્રવૃત્તિવાળાં છે. જ્યારે જૈનોના તિથિ, પર્વો ને તહેવારો આત્મકલ્યાણની અપેક્ષાએ છે.

ઈતરો

જૈનો

તિથિ-મદનત્રયોદશી વિગેરે,

અષ્ટમી વિગેરે.

પર્વો-કાર્ત્તિકી વિગેરે,

જ્ઞાનપંથમી, મૌન એકાદશી વિગેરે.

ઉત્સવો-પ્રિયસ ગમાદિમહોત્સવો.

અષ્ટાદિકા વિગેરે.

મૌનએકાદશીપર્વની મૌનમાં વિશિષ્ટતા.

આજના તહેવારની વિશિષ્ટતા ખીલ છે. સાવધ કે નિરવધ એક પણ વચન ન બોલતાં મૌન જ રહેવું એ ‘મૌન એકાદશી’ પર્વની વિશિષ્ટતા છે. પાપને રોકવું તે શાસ્ત્રકારને ઇષ્ટ છે. નિર્જરા થાય તેવી પ્રવૃત્તિ શાસ્ત્રકારને ઇષ્ટ નથી તેમ નહિ. અભ્યાસ કરનારના પ્રકાર.

અભ્યાસ કરનારા બે પ્રકારના હોય, એક ગુણી તથા એક અવગુણી. જે મનુષ્ય અભ્યાસના ગુણને ધ્યાનમાં રાખી ખીલ ગુણને બાધ ન આવે તેમ અભ્યાસ કરે તે ગુણી. અસ્વાધ્યાય કાલ છોડી, સાધુથી કરાતો અભ્યાસ ગુણરૂપ છે. અસ્વાધ્યાય વખત ન બોવાય તે અભ્યાસનો અવગુણ છે.

શિષ્યની પ્રાતઃ પૃચ્છા.

શિષ્ય સવારના પહોરમાં પૂછે છે કે, ‘મહારાજ ! મારે આજ સ્વાધ્યાય કરવો કે વૈયાવચ્ચ ?’ ગુરુ જેમ કહે તેમજ શિષ્યે અગ્તવાનભાવે કરવાનું હોય

વન્દિતા ય તઓ ગુરુ ॥૮॥

પુચ્છિજ્ઞા પંજલીઉહો, કિં કાયન્નં મમ્મ ઇહં ।

ઇચ્છં નિઓહ્લં મન્તે, વેયાવચ્ચે વ સજ્ઞાપ (॥૧॥ ઉત્તર ૭૦ ૨૬).

આમ કોણ કરી શકે ? ગુણી અભ્યાસક હોય તે જ આમ કરી શકે.

વચનને આધારે એ જ વિચાર કરવાનો છે. નિરવધવચન, શુદ્ધધ્યાન કરવાને આજ્ઞા કરે છે, પણ તે બધા ગુણરૂપ છે. વચનનો ઘા ન રૂઝાય.

આ માટે વચનની પ્રવૃત્તિ ઉપર અકુશ ધરાવવો જોઈએ મન, વચન, કાયા એ ત્રણ યોગની પ્રવૃત્તિમાં મનુષ્યે માટે

હુતી છતાં ય રખડપટ્ટી પડ્યું ને ?

(દુઘ્માસિષ્ણ ક્ષેણ મરીઈ દુઃસ્વસાયરં પત્તો ।

મમિઓ કોઢાકોઢિ સાગરસરિનામવેજ્ઞાનં ॥ ૪૩૮ ॥

આવ૦ નિ૦)

(અહ્યં ચ દસારાણં પિઆ ય મે ચક્કવટ્ઠિવંસસ્મ ।

અજ્ઞો તિત્થયરાણં, અહો કુલં ઉત્તમં મજ્ઞ ॥ ૪૩૨ ॥

આવ૦ નિ૦)

આઘોડહં વાસુદેવાનાં પિતા મે ચક્કવર્સિનાં, ।

પિતામહો જિનેન્દ્રાણાં, મમાડહો ઉત્તમં કુલ ॥ ૧ ॥

(જડ વાસુદેવુ પદ્મો મૂઆદ વિદેહિ ચક્કવટ્ઠિત્તં ।

ચરમો તિત્થયરાણં, હોઝ અલં ઇત્તિઅં મજ્ઞ ॥ ૪૩૧ ॥ આવ૦ નિ૦

એ વચન સાચું હુતું, છતાં રખડપટ્ટીમાં શાથી ? વાસુદેવમા પ્રથમ, એ ખોટું તો ન હોતું જ, એમના પિતા ચક્રવર્તી પણ હતા જ અને ચક્રીઓમાં પ્રથમ હતા અને તીર્થંકરોમાં પ્રથમ તેમના દાદા હતા. વળી પોતાને વાસુદેવ, ચક્રવર્તી તથા તીર્થંકરની એમ ત્રણ ત્રણ પદવીઓ પણ ખરી જ ને ? રખડપટ્ટી શાથી ? 'તમે બધા હલકા અને હુ મોટો. માફ કુલ કેટલું ઉંચું આ મનોવૃત્તિ જ સંસારમાં રખડપટ્ટીના કારણરૂપ બની. રખડપટ્ટી તો થઈ પણ છતાં ય કર્મનો છેડો છેલ્લો બાવે ય ન આવ્યો ! તીર્થંકરના ભવમાં પણ હલકા કુલમાં ઉપજવાનો યોગ બન્યો. (નામગુત્તસ્સ વા કમ્મસ્સ અક્કલીણસ્સ અવેદ્ધાસ્સ અણિજ્ઞિણસ્સ ઉદ-
ણ જં ણ અરહંતા વા ચક્કવટ્ઠી વા ચલદેવા વા અંતકુલેસુ વા
પંતકુલેસુ વાતુચ્છં દરિદ્ધં મિક્ખાગં ફિવણં આયાદંસુ વા,
કલ્પં સું ૧૮,

સમગ્ર મગવં મહાવીર ચરમતિત્થયરં પુવ્વતિત્થયરનિદિદ્ધ

મને બહાર કાઢો' પેલાએ બહાર કાઢ્યો અને 'શાથી કૃવામાં?' એમ પૂછ્યું: પેલાએ બનેલી વાત ન કહેતાં કહી દીધું કે 'પાણી ભરતાં અચાનક પડ્યો' એ માણસ પોતાને ઘેર ગયો અને બધાને ગમે તે પ્રકારે સમજાવ્યા. પોતે તો મનમાં સમજતો જ હતો કે સ્ત્રી ઘેર આવવા માગતી નથી.

સીધે સીધી ઘેર આવી.

તે કન્યાનો બાપ, દૈવયોગે તે ગામમાં આવ્યો તેણે માન્યું કે છોકરીનો ભ્રમ જોટો છે. તેણે પોતાને ઘેર જઈ પોતાની પુત્રીને વાત કરી કે, 'જમાઈ જીવે છે.' અહીં પેલા માણસને બધા, તે સ્ત્રીને તેડવા જવાનું કહે છે, પણ તે જતો નથી એ શું જાય. એ તો એને સારી રીતે ઓળખે છે. આખરે બે ચાર જણા સાથે ઘણી તેડવા ગયો. આ દરમ્યાન વચ્ચે સમય પસાર થવાથી સ્ત્રી પણ સમજી ગઈ, સીધે સીધી ઘેર આવી. પેલા પુરૂષે પેલી વાત યાદ પણ કરી નહિ.

એક વચ્ચે ત્રણ નાશ.

કેઈ સુદત પસાર થઈ ગઈ છોકરાઓ થયા વેપારને અંગે બાપ પોતાના પુત્રને કેઈ વખત શીખામણ આપે છે કે 'ગઈ ગુજરી યાદ ન કરીએ' એક વખત તેનાથી ત્યાં સુધી બોલાઈ જવાયું કે 'ગઈ ગુજરી યાદ કરી હોત તો આજે મારી કઈ દશા હોત?' આ સાંભળી પુત્રે તે બાણવા માંગ્યું. કેટલોક કાલ તો ન કહ્યું, પણ બહુ હઠથી છેવટે તેણે પુત્રને હતી તે વાત કહી દીધી. અને કહ્યું કે તારી માને પૂછીશ નહિ પેલા પુત્રે પોતાની માતાને જઈને પૂછ્યું: "માતા! પિતાની આ વાત સાચી છે કે બનાવટ?" માતાએ વખત ટાળવા કહ્યું 'ઉ

જમી લે, પછી 'મ્હીય' પેલી જાએ તો ઉપર જઈને ગળે ફાસો ખાધો છોકરો થોડીવાર પછી ઉપર ગયો. તેને આ જનાર પોતાના વચનના કારણે થયેલો ભાગવાથી તેણે પણ ફાસો ખાધો. થોડાં યેર જાણ્યા, જોયું, વિચાર કરતા પોતાની ભૂલ સમજાઈ અને પોતે પણ ફાસો ખાધો. લેવા દેવા વિના, ત્રણ ત્રણ જણની હત્યા વચન ઉપરના કાળૂના જવાબે જ થઈને ?

તને વચનના માલીક કે વચન તમારું માલીક ?

વચન ઉપર કાળૂ સખવા ઉપાય કરવો જોઈએ, મૌન એમ.શીનું પવ આ ક્યેય માટે છે તું વચનને માલીક કે વચન માફ માલીક ? તે વિચારો તમારા વચનને તમે આધીન છો કે વચન તમને આધીન છે ? અનર્થકર વાણી-વચનયોગ તમારી પાસે બિહાવે છે ઠાણેણ, મોણેણ, ઝાણેણ (નાવ જાય ટાળળ મોળેળ જાળેળ અળાળ ઘામિગમિ । જાગડ રુડ રુડ) આથી જ છે અમુક સમય-મયાદા મુખી કાયેત્સજ માં મૌન રહેવાનું કહ્યું છે 'જોડ્યા વગર ન ચાલે એક દિવસ માટે પણ જોડ્યા વગર ન ચાલે એમ જો કહેવાય તો તો કહો કે વચન તમારું માલીક છે તમે વચનના માલીક નથી વચન પરત્વે તમારું સ્વામિત્વ છે કે નહિ તેની પરીક્ષા માટે મૌન એમ.શી પવ છે એ પવ દિવસ ફરજિયાત મૌનનો અભ્યાસ દિન છે

મૌન એટલે ?

મૌન એટલે શું ? એ પણ વિચારણીય છે દુનિયામાં 'મૌન' શબ્દ ચૂપ રહેવાના અર્થમાં વપરાય છે અને મૌનએમ.શીનું પર્વ કે તહેવાર, તે જ અર્થમાં છે મૌનમનને ચારણ કરનાર

સુવ્રતશેઠને મોનથી ઠેટલો અગાધ લાભ થયો તે વિચારી થ્યો
(૪૦ પ્રા૦ વ્યા૦).

શાસ્ત્રમાં મૌન.

શાસ્ત્રીય પારિભાષિક મૌન કેને કહેવું? રામ લક્ષ્મણ સાથે
ફરનારા હોવાથી રામનુ નામ યાદ કરવાથી લક્ષ્મણનું પણ સ્મરણ
થાય. તે જ રીતે અહીં પણ ‘મૌન’ શબ્દનો પારિભાષિક શબ્દ
પણ સમજવો જોઈએ. કોઈક કહેનારા નીકળે કે ‘શાસ્ત્રમાં મૌન’
શબ્દ જ નથી’ તો તેઓ અજ્ઞાત છે.

શાસ્ત્રમાં મૌન માટે મહાન્ સ્થાન છે. તમે

(જં સંમતિ પાસહા તં મોળંતિ પાસહા જં મોળંતિ પાસહા તં
સંમતિ પાસહા, આચા૦ સુ૦ ૧૫૬)

એવું તો સામાન્યથી સાંભળ્યું હશે. ‘શાસ્ત્રમાં મૌનને
સ્થાન નથી’ તેમ કહેનારા શ્રીઆચારાંગસૂત્રના ‘તહા’ વચનને
ખ્યાલમાં લઈ ભૂલ સુધારી શકશે.

દીપકઆદિ સમકિતના ભેદો.

સમકિતને દેખો છો? જૈન સમકિતી ગણાનારો હોય. મુનિ-
પણું તથા સમકિત એ બે જૂદી ચીજ નથી. મુનિપણું તે જ
સમકિત? આ બે કેમ બને? સમકિત એથે ગુણસ્થાનકે થર
થાય, સત્તર પાપસ્થાનક છટાં પણ હોય. શ્રીજિનેશ્વરદેવે કહેલાં
તત્ત્વોને માનનારા સમકિતી હોય. સમકિત એથે તથા મુનિ-
પણું છઠે સાતમે છે

સમકિત ત્રણ પ્રકારનું છે.

૧ દીપકસમ્યક્ત્વ ૨ રોચકસમ્યક્ત્વ ૩ કારકસમ્યક્ત્વ

જૈનશાસન સમયવાદી.

જં જં સમયે જીવો, આચિમટ જેણ જેણ ભાવેણ ।
 સો તમ્મિ તમ્મિ સમયે, સુદાસુદં યંત્રણ કર્મં ॥
 ૩૦ માં ૧૦ ગાં ૨૪ ॥

જૈનશાસનનો સિદ્ધાંત રોકડીઓ છે. જે સમયે આશ્રવ, સવરના પરિણામ તે જ સમયે કર્મનું આવવું તથા કર્મનું રોકાવું બંધના પરિણામનો સમય એ જ બંધ થવાનો સમય આશ્રવનો જે સમય તે જ (બંધના) પરિણામનો સમય. નિર્જરાનો પરિણામ જે સમયે તેજ સમયે નિર્જરા એક સમયમાં 'કથુ' અને 'કડ્ડુ છુ'. બે વિભાગ છે કથા ? એક બારીક ભાગ સમયનો તેનો 'પહેલો તથા પછીનો ભાગ' એમ ન કહેવાય બારીક સમય નેટલા સમયમાં આરંભ તથા સમાપ્તિનો ભાગ જ નથી આરંભકાળ તે જ નિષાકાળ નિષાકાળ તે જ આરંભકાળ. જેમાં આદિ તથા સમાપ્તિ ભાગ જુદા ન પડે તેમાં ક્રિયાને અગે આરંભકાળ તથા નિષાકાળ અલગ ન પડે.

જમાલિ સંઘ બહાર.

જમાલિએ 'કહેમાણે કહે'

(ક્રિયામાણં કૃતમિતિ સાધુ સર્વજ્ઞમાપિતમ્ ॥ ત્રિં ૫૦
 ૧૦ સં ૮ શ્લો ૬૬)

ન કહ્યું 'કહે કહે' કહ્યું (જ્ઞાતં ચિરાદિદમ્ । ક્રિયામાણં ન
 હિ કૃત કૃતમેવ કૃતં ભલુ ॥ ત્રિં ૫૦ ૧૦ સં ૮ શ્લો ૪૮)

ભગવાનનું વચન ન માનવાથી જમાલિની શી દશા ? સંઘ
 બહાર. એક વચન ન માનવાથી સંઘ બહાર.

('તતો જમાલિ સદ્ધેન નિહવત્વાદ્ બહિષ્કૃતઃ ।
 ત્રિં ૫૦ ૧૦ સં ૮ શ્લો ૮૪).

અગવાન શ્રીમદ્ધાવીરદેવે દીક્ષા એકાદી લીધી ॥ તેમની સાથે દીક્ષા લેવા કાંઈ તૈયાર થયું નથી, જ્યારે જમાલિએ તો કુટુંબની સાથે તથા પાંચસે રાજકુવરોની સાથે દીમા લીધી છે (પચ્ચાસા મઘર પચ્ચહિ પુરિમસપદિ મહિ, મ૦ મુ૦ ૩૮૪) જમાલિની સ્ત્રીએ એટલે કે અગવાન શ્રીમદ્ધાવીરદેવની પુત્રીએ એક ક્ષત્ર ઓ સાથે દીક્ષા લીધી છે

(અમાલિમાયાં મગવદુદિના પ્રિયવદના ।

મહિના શ્રોમહરણ પ્રામાર્જીત્વ ચ મિનો-ત્તિક ॥ ત્રિ૦ ૧૦

૧૦ મ૦ / રૂપ ૧૪)

એ સ્ત્રી પતિના પક્ષમાં છે પિતાના પક્ષમાં નથી જમાલિ દેખી શ્રીમદ્ધાવીરનો ભાણેજ તેમજ જમાઈ

(અમાર્જિત્તમ નામયા જામાતા ચ પ્રમાસ્તદા ॥ ત્રિ૦ ૧૦ ૧૦

મ ૮ રૂપ૦ ૩૨)

તેવાને પણ સઘ બહાર શાસન બહાર આ શાસનનો

આ નિયમ

અભાગ્યે પણ પ્રરૂપણા ગાત્રે મુજબ જ કરે ॥

સઘનું બધારણ આવું મુદ્દ દોવાથી અભાગ્યેને પણ પ્રરૂપણા તો શાત્ર મુજબ જ કરવી પડે અભાગ્યે પોતે મોક્ષને માનતા નથી, પણ પ્રરૂપણા મોક્ષની કરે અને સઘર તથા નિઃશને મોક્ષના કારણરૂપે જણાવે છે

દીપકસમ્યક્ત્વ

સામાન્યનાશને સન્માર્ગનું જ્ઞાન થાય તેવું, અભાગ્ય કે મિધ્યાત્વીનું વચન માટે ત્યાં દીપકસમ્યક્ત્વ

દૈશ્યકસમ્યક્ત્વ

પોતે પણ માને તો તે દૈશ્યકસમ્યક્ત્વ દૈશ્યકસમ્યક્ત્વમાં દુષ્ટિમાત્ર ક્રિયામાં કાંઈ નહિ જાતે થકા તાવડી ન થતે જતામાં કેટલું તેલ થરે ?

(‘ગાયગસમ્મત્તં પુણ રુઢમિત્તકરં મુણેયચ્ચં ॥ શ્રાવ૦ પ્ર૦ ગા૦ ૪૯).
 કારકસમ્યક્ત્વ.

શ્રદ્ધા મુજળ ક્રિયા કરવા તૈયાર થવાય, સંવર તથા નિર્જરાતાં કારણો જાણી આદરવામાં આવે, આશ્રવ તથા બંધને છાડવાનો પ્રયત્ન કરાયઃ ત્યાં કારકસમ્યક્ત્વ.

(‘જં જહ મણિય તં તહ કરેદ્ સઙ્ગમિ કારગં તં તુ ॥ શ્રાવ૦ પ્ર૦ ગા૦ ૪૯).

લિંગ તથા સ્વરૂપના ભેદનો વિચાર.

‘મુનિપણું તે જ સમ્યક્ત્વ, સમ્યક્ત્વ તે મુનિપણું’ એવા શાસ્ત્રવચનનું રહસ્ય સમજવું જોઈએ.

મુનિપણું એટલે? મસ્તક મુંડાવી ઓઘો લીધો એ મુનિ પણું? હા. ‘મુનિભાવ જ સમકિત કહ્યું સમકિત મુનિભાવે’ (યજ્ઞો૦ સ્ત૦ સવાસો ગા૦ ૨૬) તમને એમ કહેનારા ઘણા મળશે કે ‘મન ઠેકાણે વગર સાર્થક શું? તેવાને કહી શકાયઃ ‘મહાનુભાવ ! તારું મન તો ઠેકાણે છે નેઃ કાઈક તો કાર્ય કર. કે ઢોંગ જ છે ?’

મુનિપણા વગર વ્યવહારથી સમ્યક્ત્વ.

આજે મનને વશ કરવાના નામે ક્રિયા-લોપકે ઘણા છે જે સમકિત તે જ મૌન. મુનિપણામાં તથા સમકિતમાં ભેદ નથી. મુનિપણું લીધું નથી તેને વ્યવહારથી સમકિત છે. નિશ્ચયનય તો કર્યાને જ ગણનાર છે,

(આત્મૈવ દર્શનજ્ઞાન-ચારિત્રાણ્યથવા યતેઃ ।

યત્તદાત્મક પૃથૈષ, શરીરમધિતિષ્ઠતિ ॥૧॥

યોગ૦ પ્ર૦ ૪ શ્લોક૦ ૧)

વ્યવહાર વગરના નિશ્ચયવાળા પડેલા છે.

‘જોધો એ સ્વયં, તે જ સ્વ કહેવાય છે

‘મુઠન આદિ ચિદ્ર કેવલજ્ઞાનીઓને મળ્યુર છે નવતત્ત્વમા
‘સ્વયં એ સિદ્ધ’ એ શેઠે છે ને ?

(સાદુ સર્વિંગ સિદ્ધા, મલન ૦ ગાઁ ૫૭ મહેમાણા)

જોધાને સ્વયં જણેલ છે અનત જ્ઞાનીઓએ ત્યાગને
સ્વયં જણાવેલ છે મોક્ષનું સિદ્ધ મૂઠી દેવાય ?

અગ્નિ કેવો ? તેને કાળો (શ્યામ) ન કહેવાય ધૂમાટો
કાળો ખરો પણ તે સિદ્ધ છે અગ્નિનું સ્વરૂપ ઉષ્ણ જોધો
એ સિદ્ધ છે સ્વરૂપ નથી ત્યાગ દેવા છતાં જોધો ન દેાય
તો મુનિપણુ નથી

પદ્મપદ્મામા ત્યાગી ન કહેવાય

શ્રીમહાવીરદેવ એ વર્ષ ગૃહવાસમા રહ્યા તે સમયમા
ભાન નથી કરતા વિગેરે સ્થિતિ છતાં તે સમયને શાસ્ત્રકારે
ગૃહસ્થ પર્વાયમા મણેલ છે ત્યાગનું ચિદ્ર ન લેવાય ત્યાગની
મર્યાદા ન થાય, ત્યા મુખી ત્યાગી ન ગણાય

કેસીને પણ વેદની જરૂર

ભરત મહારાજને અરીસાબુવનમા કેવળજ્ઞાન થયું, પણ
હું હાથ જોડીને વહના ન કરી કેમ કે આપ વેદ રથે
પરિવાન કરો પછી વહના કરે”

(જિનમંદ્રજન ત્રિજ્ઞ સીધજનમીતમેત્ત સાપુરિવિદ્ધ
સ્વાદર્શનમિતિ, વલ્લ ૦ વ૦ ટી ૦ પૂ ૦ ૨૮)

ભગવાનને કુદરતે પણ મન પર્વજ્ઞાન ક્યારે આપ્યું ?
‘મોક્ષ વર્ષે’ ક્યારે ત્યાગ કયો ત્યારે ને ?

મુનિ કૌનું નામ ?

જગતના સ્વરૂપને જાણે, જન્માદિની પીડાથી વ્યાકુલ,
જગતને નિઃસાર તથા અશરણુ જાણે, માને, પિછાણે અને પોતાના
આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા તૈયાર થાય તેનું નામ જ મુનિપણું છે

(આલિત્તે ન મંતે ! હોષ, પલિત્તે નં મં ૦ હો ૦ આ ૦ પ ૦
મં ૦ હો ૦ હરામરણેણ ય, મ ૦ સૂ ૦ ૧૧).

આ રીતે સમજીને જેઓ મૌનપણે મૌન એકાદશી પર્વ
આરાધવા કટિબદ્ધ થશે તેઓ કલ્યાણાદિ પામી મોક્ષ
ખિરાજમાન થશે.



આત્મ-ઉપકાર

इह भवसायरमञ्जग्मि निवडिओ जाणवत्तपरितुल्लं ।
पावइ जीवो जिणधम्मसंजुयं कहवि मणुयत्तं ॥१॥
पत्ते य तम्मि नियमा अत्तुवगारे बुहेहिं कायवे ।
जिणधम्मविहाणेणं इहरा परिवंचिओ अप्पा ॥२॥

મલધારીય હેમચંદ્રસૂરિ

આ સસારસમુદ્રના પ્રવાહમાં પડેલો જીવ કોઈક
લાગ્યના થોગે જ પ્રવહણની માફક જૈનધર્મસંહિત
મનુષ્યપણું મેળવે છે.

જો તે મળી ગયું તો પંડિતોએ જૈનધર્મ કરવા-
દ્વારાએ નહીં આત્માનો ઉપકાર કરવો જોઈએ, નહિતરે
આત્મા ઠગાયો છે એમ માનવું.

પોસદશમી-દેશના

(પાશ્વનાથ ભગવાન જન્મકલ્યાણક)



ઝીવાન્ પવિરણગ્રાન્-નજ્જામ્નનનુરવદા ।
કલ્પમિવ વિશ્વાનિ ધ્યાવાર્વાં વદુરપમાનુ ॥

અષ્ટાઠ ભાગ દશા ૫ ॥

આત્મીયોનિ માટે જૈનગદ્યધારા

મહાનુભાવો! અન્ય સ્વ દર્શનો કરતાં જૈન દર્શનની વિશિષ્ટતા દેવતાની નિષ્કલકગાને લીધે શુદ્ધી અપાવતપણાને લીધે ધર્મની દયામુલક ધમને લીધે કદેબે અનુભવી શકાય છે તેમા તદેવારો જે જૈનોમા શખ્યા છે તેમા ખુદ જિનેશ્વરના વૃત્તાનેને ધ્યાનમા લઈ આત્માને ઉત્તતિની દયાએ પડેલાટે તેવાજ તદેવાર શખ્યા છે અન્યમગના તદેવાર જુમાર ખાનપાન થીમા, સરેજામાઠાને અથપક આપે છે, અથવા તબ્બોના ઉપયોગને માટે જોજોએ તદેવાર કરપેલા છે અથારે જન દર્શનમા તદેવાર પણ ત્યામ માટે જ કર્યા છે

જોકસી થીસી કલ્યાણકો આરાધ્ય છે

ખીજબોમા માત્ર વિષ્ણુ આદિ જોક દેવતાના અધીન

ગત જ તહેવારો છે, પોતાના જ તહેવાર પ્રવર્તાવવામાં આવ્યાં છે ત્યારે જેનું દર્શનમાં એકલા મહાવીરને નામે તહેવાર નથી ચેત્રીપૂનમ તેમ જ અષાઢીજ સાથે મહાવીરને કથો સંજ નથી વિચારીશું તો અનેક તીર્થંકરને લીધે, નહીં કે એક મહાવીર મહારાજના જ જૈનોએ તીર્થંકરનાં કલ્યાણકે આરાધનાનાં ગમ્યાં. એકલા મહાવીરનું કલ્યાણક આરાધો કૃતાર્થપદ નથી માન્યું. સમગ્ર તીર્થંકરોના કલ્યાણકે આરાધવાની શક્તિ ન હોય ને એક તીર્થંકરનું કલ્યાણક આરાધો તો જુદી વાત.

આરાધના અને આરાધ્યતા.

આરાધના અને આરાધ્યતા જુદી જુદી ચીજ છે. આરાધન શક્તિ ઉપર આધાર રાખે છે; આરાધ્યતા શ્રદ્ધા ઉપર આધાર રાખે છે. આરાધ્યતા સર્વ આરાધ્યને અંગે હોવી જોઈએ સર્વે તીર્થંકરના કલ્યાણકે આરાધ્ય તો છે. આપણે એકલા મહાવીરની આરાધના કરી શકીએ તે બધો આધાર શક્તિ ઉપર પણ આરાધન કરવા લાયકપણું બધામાં રહેલું છે. ઋષભદેવન તેમજ અજિતનાથના પાત્ર કલ્યાણક આરાધનીય છે. આરાધના ભલે એકની કે પાત્રની કરીએ પણ આરાધ્યતા એ શક્તિ ઉપર આધાર રાખતી નથી. એ શ્રદ્ધા ઉપર રાખે છે. તેથી ચોવીસ તીર્થંકરોના ૧૨૦ કલ્યાણક આરાધવા લાયક ગણીએ છીએ.

એકની આરાધના પણ આરાધ્યતા બુદ્ધિ બધાની હોય.

આરાધના ન કરીએ તેથી આરાધ્યતા ઊડી જતી નથી. કુલાણો રાજા કુલાણુ પદ આરાધી મોક્ષે ગયો આરાધ્યતામા એકની આરાધ્યતા માનો તો મિથ્યાત્વમાં જાઓ આરાધના

વર્ષાસ્મિન્નકાગ્રવર્ષ, ઋષોર્નિર્ગિરુનેન્નયઃ ।

શિષ્યાનામ્નં મપૂર્વાર્દિ, નનુર્વપેદ્યિતં સૃજેત્ ॥૧૪॥

મપૂર્વાર્દિમુપવાસં, પુનઃ પંચસુ તેષ્વિતિ ।

પંચભિર્વત્સરે કુર્વાન્તાનિ જોષોપિતૈ સુધીઃ ॥આચારોપ૦
પૃ ૫ શ્લોક ૧૫॥,

ઉવચામો આંશિલયં નિશ્ચિય દ્વિતીય દ્વિતીય દો ય તેરસ ૩ ।

પકામણા ય ચુલમીદ કલ્લાણે દોઃ તવસ ત્વા ॥૪૫૧॥

મુણિ તેમ્મ દસ ચત્તદમ પદ્મસ તેરસેવ સત્તરસ ।

દસ છ નવ ચત્ત દો તદ્ કત્તિયાદ કલ્લાણય જિણાણ'
॥૪૫૨॥ વિચારો માં).

તીર્થ'કર-૨૪xકલ્યાણુક ૫=૧૨૦ કલ્યાણુક.

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{તપદિન- } ૧ + ૨ + ૧૩ + ૮૪ = ૧૦૦ \\ \text{કલ્યાણુક } ૪ + ૬ + ૨૬ + ૮૪ = ૧૨૦ \end{array} \right\}$$

$$૭+૧૩+૧૦+૧૪+૧૫+૧૩+૧૭+૧૦+૬+૬+૪+૨=૧૨૦ઠાતિક$$

આદિ માસના ક્રમે કલ્યાણુકો.

મનુષ્યમાં ને ઢોરમાં વિવેકથી જ ભેદ છે.

ઢોરનો સ્વભાવ છે કે આગળ ધરો, તો મોં ધરે, મળે ત્યારે ખાવું. આપણે મનુષ્ય છતાં એ દશા, તો મનુષ્યપણામાં ઢોર કરતાં કયું જોણું છે? ઢોરમાં ને મનુષ્યપણામાં વિવેકનો ફરક કહેવાય તેનો ઉપયોગ ક્યાં થયો? જેમ કોલસામાં ને હીરામાં ફેર માત્ર તેજનો છે. જઘન્યમાં જઘન્ય ઉપવાસ, આંખેલ કંઠણ પડે તેથી એકાસણું દરેક કલ્યાણુકને અંગે નિયમિત કયું. પોષ દશમ.

આજે તહેવારનો દિવસ શાથી છે? આજના દિવસને

પાર્શ્વનાથ ભગવાનના શુવ મરૂભૂતિનો પરિણામ.

તેમની ક્ષમાગુણની ૮૬ અદ્વિતીય હતી. દુનિયાદારીની સ્થિતિએ ક્ષમા-સહન ન થાય તો બીજી દૃષ્ટિએ સહન થાય કેમ? પહેલા ભવમાઉપદ્રવ કરનાર કમઠ અને મરૂભૂતિ બન્ને ભાઈઓ હતા પાર્શ્વનાથે છુનો શુવ મરૂભૂતિ કમઠનો શુવ ત્યાં પણ કમઠ નામે હતો બન્ને સગા ભાઈઓ હતા. કમઠની કુટિલતાએ પાર્શ્વનાથ-છુના ઘરે ખરાબ પ્રવૃત્તિ કરી. મરૂભૂતિએ ગળને જણાવ્યું તે ઉરથી કમઠ તાપસ થયો. ગુન્હેગાર કમઠ તાપસ થયો. મરૂભૂતિને વિચાર આવ્યો કે તેના કર્મથી તેના આત્મા ડુબ્યો, મર્યો. મરેલાને મારવો તે સજ્જનને શોભતું નથી. માટે હું તેને ખમાવવા જાઉં. દુનિયાદારીની દૃષ્ટિએ તેનાં હાડકાં ઉપર પણ થુંકે નહિ, તે જગો પર ખમાવવા જાય છે. પેલો શિલા લઈ તપસ્યા કરે છે.

મરૂભૂતિનું કમઠને ખમાવવું.

મરૂભૂતિ ખમાવવા આવે છે સીધી શિલા તેના ઉપર ફેંકે છે. આ વખતે મરૂભૂતિના પરિણામ કેવા હોવા જોઈએ? ગુન્હેગાર ઊલટો શિલા મારે છે વિચારે તે વખતે શિલા પડતા પવિત્રતા રાખી શક્યો, તે કઈ સ્થિતિનો આત્મા? અધમ તો ગુન્હે કરનાર, પવિત્ર મનુષ્ય ખમાવવા જાય છે. તેમા અપવિત્ર શિલા નાખી મારી નાખે છે. આ વખતે સમતાનો અંશ પણ ટકી શકે? તો પણ ત્યાં સમતા ટકાવી તો પણ કમઠના મનમા રહેલું વેર ભવોભવ ચાલ્યું. આ એકપક્ષી વેર છે પોતે ખમાવવા ગયો છે. વગર ગુન્હે ખમાવવા ગયો છે. એક જ પક્ષી વેર છે. બીજે બધે તો રહું પણ ચાવત્ તીર્થકરના ભવમાં

પાર્શ્વનાથના મર્મિષ્ઠ પરિવાર.

તાપસ સાથે ખુલાસો કરે છે. બળતો નાગ નીકળે છે એવકને નવકારનો હુકમ કરે છે. વિચારો એવકો નવકારમાં લીન કેવા થોવા ભોઈએ ? પાર્શ્વનાથજીનો સમગ્ર પરિવાર-નોકર નવકાર ન બળતો હોત તો તે જ નવકાર નોકર સંભળાવતે ક્યાથી ? એ દશા ન હોત તો સંભળાવતે નહિ. ખીજી બાજુ ઝેરી જાનવર બલે તે બળવાથી સહેજે નરમ થયું છે, પણ છે તો ઝેરી તેને નવકાર સંભળાવવાની તાકાત-નોકરની તાકાત કેટલી હશે ? મરી ગયા પછી નવકાર સંભળાવાતો નથી જીવતુ ઝેરી જાનવર હોય તેને નવકાર સંભળાવવો-જાનવરને આરાધના કરાવવા માટે કેટલી લાગણી હોવી ભોઈએ ? આપણે મનુષ્યને આરાધના કરાવવામાં મો મચડાવીએ છીએ.

લાખે એક ન પમાય પણ આરાધના કરાવાય.

આ ઝેરી જાનવરને આરાધના કરાવે છે ઝેરી જાનવરને આરાધના કરાવવાનો વિચાર શી રીતે ? સાપ કહેવા આવ્યો ન હોતો કે મને નવકાર સંભળાવવા આવો. આરાધનાને લાયકની જાત નથી, છતાં પામી ગયો જે ઝેરીલી જાતમાં લાખમાં પણ એક ન પામે તેવી દશામાં એમ આરાધના કરાવવી તે કઈ દશાએ ? આપણે જે વખત ચાર વખત કોઈ કામમાં નિષ્ફળ થઈએ તો 'શિર જાય તો કબૂલ પણ એ નહિ ?' અહીં પાર્શ્વનાથજીએ એવી દશામાં લોકડું ચીરી કઢાવ્યું

જીવ બચાવવો તે કર્તવ્ય.

બચાવવામાં પાપ માનનારા એમના હિસાબે પાર્શ્વનાથજીએ મોટું પાપ કર્યું. ઝેરીલાને બચાવવો એટલે જીવીને શુ

ક્યાનો છે તે બધા સમજો છે. પચ્ચેન્દ્રિય હત્યા સિવાય
બીજે કંઈ તેને છે? સમગ્ર પરિણામે સર્વ દિવસોએ પચ્ચે
ન્દ્રિય હત્યા કરનારો, ૧૮ પાપસ્થાનક સેવનારો જોવાને પાન્દ
નાથજીએ બધા ચો બૂલ કરી જોમના કુળમા શાપ દેજે તો ડગોરો
કયાથી કે બૂલ થઈ? બીજાના કુળમા શાપ દેજે તો ડગોરો
લઈ નીકળે તેમને શાપ દોષ તો પણ બચાવવો તેવો કુળમા
સરકાર પડ્યો. કયાથી? બૂલ સમજ્યા વગર બૂલ કહેવાય કેમ?
સમજીતી છે ઉપકાર બણ્યો છે પ્રમાદથી થયો નથી પારીને
કયુ છે તો સમજીનીની બૂલ કહેનાર મિથ્યાત્વી મુળ વિચારો.
આવા ઝેરીલા, પચ્ચેન્દ્રિયની હત્યા કરનારા જોવાને પણ આરાધના
કરાવવી તે કવચ મળ્યું તેવી બીજાની આરાધના માટે કેટલા
અનિદ યાચ?

દયાના દુરમનોએ લેવું જોઈતું દયાર્થ દણાત

ભગવાન યુનિયુમનસ્વામી ૬૦ જોગન રાતોરાત યાત્રી
આખ્યા. જોકની આરાધના માટે મનુષ્યે કેટલું કરી શક્યું જોઈએ?
શાપ સરખા માટે આરાધનાની શભાવના કરે છે, તે વિચારવાનું છે
અભિ કરતા પાણીનો ઉપદ્રવ બચકર છે

તે ધરલેન્ડ બને છે કાઉલમ્મ ક્યાને પાન્દનાથજી રહ્યા
છે બિનશુન્દેમાર જોવો. છપ દુનિયા છોડી નીકળ્યો છે તે
વખતે પણ ઉપદ્રવ અભિ કરતા પાણીનો ઉપદ્રવ બચકર છે
અભિને જોલવવાનું બને તેનાથી અસવાનું રથાન છે પાણીનો
ઉપદ્રવ જોવો કે અસવાનો, નાશવાનો. ઉપાચ નહિ તે માટે
નીતિદારોએ જો ઉપદ્રવ બચકર બણ્યો છે

કમહનો ઉપસર્ગ.

તે ઉપદ્રવ અહીં કરે છે. વિચારો ! પાણી વરસાવે છે ભગવાન કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં છે. પાણીની મૂંઠ ભલભલા સોલજરને મારે પડે છે એ સૂંઠનો મારો કાયરને હેરાન કરવા માટે કરાય છે; તેમ ભગવાનને હેરાન કરવા માટે વરસાદ શરૂ કર્યો લશ્કરને આગળ વધવું-બેદિજ્યમને આગળ વધવું સુરકેલ પડ્યું.

અહીં સમતા.

પાર્શ્વનાથજીને નાક સુધી પાણી આવે છે તો પણ સમતામાં રહ્યા છે આવા વરસાદના છાંટણા આગળ પણ સમતાનો ભંગ થતો નથી, કાઉસગ્ગનો ભંગ થતો નથી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પહેલા ભવની સમતા અને છેલ્લા ભવની સમતા તે ધ્યાનમાં રાખીએ તો તે સમતાનો સાગર એ મહાપુરૂષ જે સમતા રાખે છે તે દુનિયાની અપેક્ષાએ ગેબી છે તેમ મહદ પણ ગેબી હાજર જ હોય છે. મહદે કોણ આવે છે ? કયો જીવ ? ઝેરીલો ૧૮ પાપસ્થાનકીઓ. કૃમ ? એ જ જીવ કે નાગ લાકડા-માંથી બચાવ્યો હતો. જેને પંચેન્દ્રિયની હત્યા કરનારો ગણતા હતા આરાધના પામીલો એ જ જીવ.

તીર્થકરો બીજાની મહદની અપેક્ષા વગરના છે.

પાર્શ્વનાથજી મહારાજે એક રૂંવાડે એ વિચાર્યું નથી 'કોઈ આવો' તીર્થકરો મહદની આકાંક્ષા કરતા જ નથી કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન કરે છે, તે જ્ઞાન આપ બળે જ ઉત્પન્ન કરે છે બીજા આવે તે જુદી વાત પણ પોતે આકાંક્ષા ન કરે, અહીં આવા વખતે કોઈની મહદની આકાંક્ષા ન કરે તે કઈ સ્થિતિના પુરૂષ ? દેવતાઈ ઉપદ્રવ હોય તો પણ બચવા માગતા નથી.

રૂપે એકનો ઉદ્ધાર થશે, માટે સાતેનો સાથે ઉદ્ધાર કરવો છે તેથી સાત રૂપ કરૂં. આખા જગતનો ઉદ્ધાર કરવો હોય તે માટે પાર્શ્વનાથજી ભગવાન ઘણાં રૂપવાળા થયા. એટલે સાત રૂપવાળા થયા. સાતે વિશ્વનો-ભુવનનો એકી સાથે ઉદ્ધાર કરવા સાત રૂપ ધારણ કરનાર સમતાના સાગર, તમારૂં રક્ષણ કરે. એવા ભગવાનનું આજે કલ્યાણક છે. તેથી તે દ્વારા જે આરાધન કરશે તે આ ભવ પરભવ કલ્યાણ કરી મોક્ષસુખને વિષે વિરાજમાન થશે.

卐

પરોપકારની પ્રકૃષ્ટતા

જો પરઉવયારંપિ હુ કરેહ પુણ કહવિ પુણજોવણ ।
પત્તા સોહગુવરિંપિ મંજરી તેણ પુરિસેણ ॥૧॥
ઠાત્તુવગારમઈડવિહુ જાયહ જમ્હા જયમ્મિ વિરલણં ॥
તે હળ વિરલયરચ્ચિય પરાવયારે મઈ જાણં ॥૨॥

(શ્રીમલયધારીય હેમચંદ્રસૂરિ)

ભાવાર્થ :— (જે મનુષ્ય જિનધર્મ વિધાનદ્વારાએ આત્માને ઉપકાર કરે છે) તે મનુષ્ય જો કોઈપણ પુણ્યના થોડો અન્ય જીવોને ઉપકાર કરે તો તે મનુષ્ય સૌભાગ્યની ઉપર મંજરી પ્રાપ્ત કરે, અર્થાત્ સુંદર શરીર હોય અને મસ્તકે મંજરી ધારણ કરી હોય તો જેમ શોભે તેમ તે આત્મઉપકાર કરવાળો. પરોપકારથી શોભે છે, કેમકે જગતમાં આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો એ રૂપી આત્મઉપકારની બુદ્ધિ પણ થોડાઓને જ હોય છે, પણ તે કરતાં ઘણા થોડા જ જીવો તેવા હોય છે કે જેઓની બુદ્ધિ પરોપકારમા પરાયણ હોય.

જોત્સવેષુ નાવદાસતાં સમ્ભાવ્યસુલ્લસ્રમવા સુરનરાદયઃ કિંતુ
દુર્વારદારુણવેદનોદયાર્દિતા નારકા અપિ મોદન્તે સુલ્લવાનુ-
ભવનેન મુદમુદ્દહન્તિ । વીત૦ સ્તો૦ ટી૦ પૃ૦ ૪૦) .

જે દિવસ સામાન્ય કેવલી, ગણધરો, શ્રુતકેવલી આદિ
અંગે ન હોય, ને ફક્ત તોર્થકરોને જ અંગે હોય, તેવો
કલ્યાણુકદિન શબ્દ છોડી ‘જયંતો’ કે દાદા, બાપની પણ
ઉજવાય છે, હિંદુ યા મુસલમાનો પણ ઉજવે છે, તે સર્વ
સાધારણ શબ્દને અહીં મૂકવો ને પેલો ‘કલ્યાણુક’ શબ્દ ભૂલી
જવો કે ખસેડી નાખવો એ ઉચિત લાગતું નથી.
અજ્ઞાનથી વપરાયેલો શબ્દ નુકશાનકારક છે.

જો કે ઇરાદપૂર્વક તમો તોર્થકરના અપમાન તરીકે કરતા
હોય એમ તો હું ન કહી શકું, પણ એટલું તો સ્પષ્ટ કહું
કે-અજ્ઞાન કે અણુસમજણથી વપરાયેલ શબ્દ નુકશાનકારક છે,
માટે આ ધ્યાનમાં રાખજો કે આવા દિવસને ‘કલ્યાણુક’ શબ્દથી
બોલવામાં ચૂકશો નહિ.

કલ્યાણુકનો મહિમા.

જે કલ્યાણુકનો દિવસ એટલો બધો પવિત્ર છે કે જેને
અંગે ઇન્દ્રોના સિદ્ધાસનો પણ ડોલાયમાન થાય છે.

(પૃથંતરે સોહમ્મકળ્પાહિવદ્સસ સક્કસ્સ સીહાસણં ચલદ્દ,
મહા૦ ગુણ૦ પૃ૦ ૧૧૭)

અને જેને અંગે ભગવાન્ હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ પણ પોતાના
રચેલ પચાશક નામના ગ્રંથમાં જણાવે છે કે, જે મનુષ્ય આવા
કલ્યાણુકના દિવસમાં તપસ્યા, પૂજા, સાધર્મિકભક્તિ આદિ કરતો
નથી, ને બીજા દિવસોમાં એટલે કલ્યાણુક સિવાયના દિવસોમાં

આદિ સર્વ તીર્થંકરો મોક્ષે ગયા, તીર્થો પ્રવર્તાવ્યાં,
જગતને તારવાના પ્રયત્નો, સંકલ્પો કર્યા બધા તીર્થંકરો સરખી
રીતે છે મહિનાના ૩૦ દિવસમાં બધા દિવસોએ પહેા
ફાટે, અરૂણોદય થાય, સૂર્યોદય થાય કે દિવસ ગણાય, તે
સિવાય નહિ, તેવી રીતે એક પણ તીર્થંકર મહારાજ જગતને
તારવાની બુદ્ધિ કે સંકલ્પ સિવાય બની શક્યા નથી.

(વિચિત્રં ચિન્તયત્યસૌ ।

મોહાન્ધકારગહને સંસારે દુઃખિતા વત ।

સત્ત્વા. પરિમ્નમન્ત્યુષ્ઠૈઃ સત્યસ્મિન્ધર્મતેજસિ ॥

અહમેતાનત. કૃચ્છાદ્યધાયોગં કથચ્ચન ।

અનેનોત્તારયામીતિ વરવોધિસમન્વિતઃ ॥ યોગવિન્દુ. શ્લો०

૨૮૪, ૮૧, ૨૮૬) .

તીર્થંકરનામકર્મ ત્રીજે ભવે નિકાચિત થાય.

આપણે ત્રીજા ભવે તીર્થંકરનામકર્મ નિકાચિત થયાતું
કહીએ છીએ, તીર્થંકરનામકર્મ કેડાકેડ સાગરોપમ પહેલા
બાંધેલું હોય છે,

(તસ્ય 'હ્યુત્કૃષ્ટા સાગરોપમકોટીકોટિર્વન્ધસ્થિતિ, આવ૦
હરિ० પૃ૦ ૧૨૦) .

પરંતુ વાવેલું બીજ વરસાદ વગરની જમીનમાં બળી પણ
બળ્ય છે, તેમ આ કર્મ કદાચ તૂટી પણ બળ્ય છે, પરંતુ નિકાચિત
તીર્થંકરનામકર્મ કે જે ત્રીજે ભવે એટલે તીર્થંકરના ભવ પહેલા
દેવ-નારકી, ને તે પહેલાં મનુષ્યભવમાં કરાય છે તે તીર્થંકર
થયા સિવાય રહે જ નહિ, તેને હાથે તારવા વિરૂદ્ધ કે ડૂબાડવાતું
બને જ નહિ, ત્યારે શાસ્ત્રકારો કહે છે કે નિકાચિત કર્યું કહેવાય.

(વજ્રસૂત્ર તં તુ મગવઓ તદ્યમવોસક્રદ્ધતા ણં ॥ ૧૮૩ ॥

નિયમા મણુયગર્હ૦ ॥ ૧૮૪ ॥ આવ૦ નિ૦)

મને રાંસારૂપી સમુદ્રથી પાર પમાડનાર, વિધય, કપાય આદિ પાપોથી બચાવનાર, મોક્ષમાર્ગ તરફ દોરનાર શાસનપતિ જો કાંઈ હોય તો પ્રભુ મહાવીર જ છે. માટે હું વિશેષ ઉજવું છું, એટલે ખીજની ઉપેક્ષા કરવા માગતો નથી. સર્વ તીર્થંકરોના કલ્યાણકેના દિવસ આરાધ્ય ગણુ છું, છતાં શાસનના માલીક કે જેનાથી માફ શ્રેયઃ થઈ રહ્યું છે, જે શ્રેયઃને લીધે દુષમાકાળ છતાં દુષમાકાળને ધન્યવાદ અર્પું છું

સાપના દૃષ્ટાંતથી ઘટના.

સૂતા હોઈએ, સાપ આવ્યો, ને ચોરમન માતાએ સોટી મારી આપણને ઉઠાડ્યા તો તે વૈરી કે ઉપકારી? જો કે સગી માતા તો બાઈ! કહી સાચવીને ઉઠાડે, પણ આ સોટી મારે, વાત ખરી પણ જિંદગી બચાવે તેનું કેમ કશું બોલતો નથી? સોટીનું નુકશાન વધારે કે જિંદગીનું રક્ષણ વધારે? કહેવું જ પડશે કે જિંદગીના રક્ષણની કિંમત જુદી જ છે, તેમ આ દુષમાકાળ એ ચોરમાન માતા જેવો જ છે. આપણને વિચિત્ર સંજોગોમાં મૂકે છે, એમાં મૂક્યા છતાં શાસનના પ્રભાવે મિથ્યાત્વસર્પથી બચી જઈએ.

કાણા પાલવે કંચન કરતા સાજા પાલવે ત્રાંખેયા સારા.

આ વાત વિચારશે ત્યારે ભગવાન હેમચંદ્રસૂરીશ્વર મહારાજે કહેલ—

‘સુપમાતો દુષમાયાં કૃપા ફલવતી તવ’

અર્થાત્ હે ભગવન્! સુષમાકાળમાં જો કે આપની જગત ઉપર મહેર હતી મને ડૂબાડવાનું ધાર્યું ન હતું, મને તાર

જનો પ્રવલ કયે, પણ માફ નસીબ પાતળું કે તેથી કાણ
 એક પાત્રે કયન મળે તે કલ્પ સાબ પાત્રે ત્રાખેયા મળે
 તે મૂળ જાગી આવતા રાખે આપે તો કયન વરસાબુ, છતા
 કેઈ પુછાય આવે તેને ઉપકાર કરી કયન વરસાબુ, છતા
 કે કલ્પ પાત્રવાળો માફ થું ? બે કે દાગ, દાન, આહુક
 સામકો મુરદેલ છતા કાલુ લૂઝું હોય ત્યા થું થાય ?
 તે કલ્પ દુષમાધાનમા ત્રાખયા મળે છે અત્યારે નથી તો
 વીધ કે નથી તો સામાન્ય કેવલી નથી તો ગલુધરે નથી
 મન વચલાની નથી અવધિતાનીઓનો યોગ જે યોગ હોય તે
 મન કાલુ વૃંધુ શુભતાન જ

(હાદતાદ્રમય વળ-કળ ધૂનમિતોદિનમ્ ।
 દુષમાધાનમિ પુન વસાદ્રમયસીષ્ટમ્ ॥ ધોવાનં)

જાન ૧૦ ૪૦)
 સુધુ જાન નથી તે ત્રાખેયા જ વર્ગ છે, રૂપિયા નથી તો
 હીમ શીનીની વાન કયા કરવી ?
 સૈનિકાન્ય વરસાદન્ય કરાસે ત્રાખેયા ન છાયાય

કેટલાક કોણ હોય છે કે સોનાનો વરસાદ વરસશે,
 મારે પાત્ર વરસું તંજોએ યાદ સાખવું કે મળેલા ત્રાખેયા
 વ હે અને હીસાના બદાલે રહેશે તો બૂખે મરી અન્નવાર્ધ જશે,
 કેટલ પણ નાતુલ ધરો. હીસા (વગેરેના વરસાદ વખતે તમરી
 કેવી રહેશે તે કેટલ છવડ રહેશે ને પછી તે સૈનિકા
 જાન વરસાદ વખતે ગમાર કેટલ સૈનિકા મેગવી રાકશે
 જાનના વરસાદકેવી નથી જિનેશરે નથી કેવગીઓ,
 નથી મલુધરે, નથી મન વચલાનીઓ, નથી અવધિતાનીઓ,

એવી સ્થિતિમાં જેઓએ જિનેશ્વર ભગવાનનું અત્યારે મળતું જ્ઞાન (શ્રુત) કે જે ત્રાંજેયાના વરસાદ જેવું છે, તેમાં આત્મા સંસ્કારિત કર્યા હશે તેવાઓ ત્યારે હીરા, મોતી ઝીલવા તૈયાર થશે, પણ જેઓ અત્યારે નહિ ઝીલે તેઓને તો તે ભવાંતરમાં તીર્થ'કરનો સંયોગ છતાં તેની પ્રાપ્તિનો સંભવ નથી.

સુપમાકાળ કરતાં દુઃપમાકાળમાં

પ્રભુશાસન મળ્યું તે લાભદાયક છે.

હો ભગવન્ ! સુપમાકાલ કરતાં દુઃપમાકાળમાં શાસન મળ્યું તે ખરેખર ફળવાળું છે, (જે કે અપમાન માટે, અવજ્ઞા માટે નહિ પણ) સુપમાકાળમાં આપ, આપ જેવા કેવલી, ગણધરે વિગેરે લાઈફ્મોટો દરિયામાં હતી. તેથી કાંઈ..... ડૂબવાનો ભય ન હતો, તે વખતે તીર્થ'કરનો પ્રતિજ્ઞા લાગ્યો તો કલ્યાણની વાત, નહિ તો કેવલી આદિનો પણ લાગી જાય.

તળાવમાં સાંકળો નાખનાર તીર્થ'કરો.

જે તળાવમાં જગો જગોપર સાંકળો નાંખી છે ત્યાં ડૂબવાનો ભય નથી. ત્યાં તરી જવું એમાં અધિકતા નથી. આથી તીર્થ'કરોની જરૂરિયાત ઓછી નથી. સાંકળો તો એમણે જ નાંખી હતી, તેમનાથી જ કેવળી આદિ ઉત્પન્ન થાય છે, તત્ત્વજ્ઞ સાંકળ નાખનારને જ દેખે, જાનનાર સાંકળને જ દેખે, તેથી અધિકતા છે

એક સાંકળ છતાં સાંકળ મળે તે લાભશાળીપણાથી જ.

તળાવમાં એક જ સાંકળ હોય, ને તલાવ દોર જાનવરોથી ભરેલું હોય, ત્યાં તે હાથમાં આવવી ને જાયવું કેટલું

સુષમાકાળમાં સંસારથી તરીયે એવાં સાધનો મળે તે કદ્યાણુ-
કર જ છે

(પવ સુપમાદૌ પદે પદે સુલભેષુ વિશિષ્ટજ્ઞાનમાનુષ્ય પુરુષેષુ
ભગવત્કૃપા ધર્મતીર્થપ્રવર્તનાદિરૂપા ન તથોપયોગિની યથા સર્વાતિ-
શયશૂન્યે દુષ્પમા સમય ઇતિ, વીત૦ સ્તો ટી૦ પૃ૦ ૩૬).

પણ દુઃષમાકાળમાં તરવાનું સાધન મુશ્કેલ હોવાથી કિંમતી
છે, જો કે મારવાડના અને નંદનવનના કડપવૃક્ષમાં ફરક નથી, પણ
ઢગલા હોય ત્યાં કિંમત ઓછી થાય છે.

દુઃષમાકાળમાં તરવાનો આધાર શ્રુતજ્ઞાન.

દુઃષમાકાળમાં સંસારસમુદ્રથી તરવાના સાધન આપ તર-
કથી મળે છે તે ખરેખર પ્રશસનીય છે, સાધનમાં ફેર નથી,
'સોનાની ખાણ પાસે એક ચીલડા પેટે ચાર તોડા સુવર્ણ
મેળવે' તે કરતાં ખીજે 'પાવલી' મેળવે તો ખુશ ખુશ થઈ
જાય છે, તેવી રીતે તીર્થંકરના વખતમાં પોતે હયાત, શ્રુત
કેવલી આદિ હાજર ત્યા વધવા, ઘટવાની કિંમત નહિ,
પણ દુઃષમાકાળમાં તરવાનો આધાર નહિ, ફક્ત શ્રુતજ્ઞાન
(કથ અમ્હારિસા પાળી, દૂસમાદોસદૂસિયા ।

હા ! અળાહા કહં હુતા, ન હુંતો જહ્ણાગમો ॥ સંબોધસ૦
ગા૦ ૩૬॥)

એ જ તરવાનો આધાર

શ્રુતજ્ઞાનના ઉત્પાદક ભગવાન મહાવીર.

શ્રુતજ્ઞાન સર્વોપરિ હોવાથી, તેના ઉત્પાદક મૂળ હેતુરૂપ
ભગવાન મહાવીર હોવાથી,

(અત્યં માસદ્ અરહા સુતંત્રં ગંથંતિ ગણહરા નિઝળ ।

સાસળસ્સ હિયદ્ધાપ તઓ સુતંત્રં (તિત્થં) પવત્તદ્ ॥ આવ૦
નિ૦ ગા૦ ૧૨)

તેમનો જન્મકલ્યાણકનો દિવસ ઉજવવા વધારે તૈયાર
છીએ.

(ચિત્તસુદ્ધ નમ્મ ણ ચિત્તસુદ્ધમ્મ નેરસીપક્ષેણ હથુઠ
ત્રાગ્ગ મમ્મ મગ્ગ મહાવીર આગમ્મા આગમ્મ પસ્યા ।
માત્તાઃ સુઠ ૩૯૯.)

શક્ત્યનપતિનુ જન્મકલ્યાણક-શાથી જન્મવા છે ?

જન્મકલ્યાણક શાથી જન્મીએ છીએ ? જન્મ મા નવ
માસ રહ્યા તેથી ? પાસે કિંચિત્તેથી તેથી ? ના ત્યારે ?
આરીને ચોક્કસ કરીએ તો મિત્ર ચોક્કસ દેખાય તેવી રીત
જન્મવાનું તીર્થ કરેલા જે જે મોક્ષની જટો રહી છે, તે ત્યારે
અપણે તપાસીએ, ને દૃષ્ટિ કરીએ ત્યારે આપણા આત્મામાં તે
જન્મ શાથી શક્તિએ મહાવીરમણ મોક્ષને જાગે મોક્ષને ઉદેશીને,
કાર્યોપશમિત અને ક્ષાલિકપદને જાગે-ઉદેશીને જ આરાધ્ય છે,
દુનિયાદારીને જાગે જે આરાધ્ય દોષ તો પ્રથમ મુગ્ધાઈ પૂજવા
જોઈએ કારણ કે તેઓને શામ નહિ જ ગઈ જનનવરોનો અથ
નહિ, શોક નહિ આ જ કારણથી તેઓ પૂજવા જોઈએ અને
જડિયમૃદિ કુટુંબકબિલા આદિને જાગે જે આરાધ્ય મણીએ
તો ચક્રવર્તીઓને પહેલા પૂજવા જોઈએ

ચક્રવર્તીની મુદ્ધિ

ચક્રવર્તીઓ પાસે અનેક પ્રકારની જડિ દોષ છે જ
ખંડના અધિપતિ, નવ નિધાનના માલીક, ૧૪ રત્નોના રવાની,
૧ લાખ ૬૨ હજાર સ્ત્રીઓ વગેરે

(શાલગ્રામપુરવરસદ્ધમ્મવરજગરનિગમજનવવર્ણ વર્તીસાત્તવ
વરસદ્ધમાગુપાવમગ્ગા ચરકસવરવરવનવમહાનિદિ-ચરકસદ્ધિમદ
સમવરજુવરણ સુદરવર, જુલમીદવગવરદસવસદ્ધમ્મસમ્માર્ગી ઉદ
વરગામવાદિતારી આવી જો મારદમિઃ અક્ષિતસાતિઃ ના ૨૧)

જે પૂજ્ય જોમના આશનોવાળા દોષ છે તેમજ આપણે તને
લીધે આદર નથી અવગણતા

તીર્થકરો દુનિયાદારીને લીધે “આદર્શ” નથી ગણાતા.

આપણે મહાવીરની આદર્શતાનો સ્વીકાર કરતા હોઈએ તો અવજ્ઞા તરીકે નહિ પણ કહેવું પડે કે, કયરો હોય તે ખસેડવા માટે જ. અને તેથી જ કહીએ છીએ કે સાથેપશમિક કે ક્ષાયિક સિવાયની સ્થિતિનું અનુકરણ કરવાનું હોય તો ‘એક માના પેટમાંથી બીજા માના પેટમાં જવું’ દેવાનંદાની કુક્ષિમાંથી ત્રિશતાની કુક્ષિમાં જવું એ આદર્શ લેવો પડત.

(દેવાણંદાપ માહ્નોષ જાલધરસગુત્તાપ કુચ્છીઓ સ્વત્તિય-કુહગામે નયરે નાયાણં સ્વત્તિયાણ સિદ્ધત્થસ્સ સ્વત્તિયસ્સ કાસવગુત્તસ્સ મારિયાપ નિસલાપ સ્વત્તિયાણીપ વાસિદ્ધસગુત્તાપ કુચ્છિસિ ગમ્મત્તાપ, કલ્પ૦ સૂ૦ ૨૦)

શંકા થાય કે તે તો ઈન્દ્રાદિકે કયું ને ?

(તપ્પ નં સે હરિણેગમેસી અગ્ગાણીયાહિવર્ઠ દેવે સક્કેણ દેવિંદેણં દેવરજ્ઞ૦ કલ્પ૦ સૂ૦ ૨૬)

સમાધાન-મહાવીર મહારાજાએ એવું પ્રભાવિક કર્મ બાધ્યુ ત્યારે થયું ને ?, નહિતર બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાંથી ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષિમાં જવું થાત ? છતાં એ પરાધીન ગણો, ચાલો સ્વાધીનમાં તેમને પુત્ર કેટલા ? નહિ, ત્યારે છોકરાવાળાનું કલ્યાણ થવાનું નહિ ? અર્થાત્ ભકતોમાં જે છોકરાવાળા તેઓનું કલ્યાણ નહિ થાય ? અર્થાત્ કર્મોદયથી થવાવાળી ચીજોને અગે આદર્શ-પાણું નથી, પરંતુ કર્મરાજની સાથે યુદ્ધ કર્યું, તેને જમીન-દોસ્ત કર્યો ને પોતાના શૂરવીર સરદારોને મજબૂત કર્યા કેવા મજબૂત કર્યા ? કર્મની સામા ઊભા રહે ને તેને જમીનદોસ્ત કરે તેવા તેને જ અગે ભગવાનનું આદર્શપાણું છે.

મહાતાજા પ્રતાપસિંહનું અનુકરણ માં આટે ?

મહાતાજા પ્રતાપસિંહનું કે ચિવાજીનું અનુકરણ શામાં ?
અનુકરણમાં. પરંતુ ખીલુમાં નાસી જવાનું કે કુચકાના
ફાટમાં જવાનું કે બિલાડી લઈ જાય ત્યારે ફાટકળ કરવાનું ?
તમા નહિ અર્થાત્ (૧) ધમધમ કરનારને નમુ નહિ અને
(૨) જમીંદારી વિરોધીઓની સત્તા ઊઠાડુ, એમાં એઓનું અનુ
કરણ ॥

જેનશાસનના જેવા કર્મોદયના જનાવને શાદના નથી

જા ઉપરથી અજ્ઞાનદશામાં કરેલ નાકમાંથી મોઢામાં દાઢ
ધાતવાની જેમ કર્મોદયથી (માનીથી) જે જનાવો જન્મ્યા દોષ
તે જેનશાસનના જયવત્ત એવાઓ જરાક પણ નહિ શાદે
તે એવાઓ તો કર્મશબ્દને છૂતવાને જાગે જે કંઈ વગર તે
વર્તનને શાદે છે, કેટલીક વખત આપણે જુલ ખાઈએ છીએ
કે અજલાને રમ લેતા આકાર લઈ બેસી આંધળા જેવી
રિવાજ કરીએ છીએ

આપણો રૂબ ન લેતા આકાર છે

‘આપણા બાવાની ટોળી હતી, તેમજ કે નિભાવ થને
નથી, તેથી તેઓની ટોળીમાં અબ્યા કેઈએ નિમ ગણુ કયુ
આપણાની ટોળીમાં એક ભતિઅમ હતો તેને અનુમાન ન
દોષ પાછળથી થયેલાન દોષ, તેથી ખાધું કે જાને જાડું
પહેલાં હો, અથા અમથા અથા ખાઈપીને જાડ્યા, જા અધી
આપણને કુતુહલ થયું ? શું ખાધું ? જારે ‘આજ ખીરપુરી
ખાધા’ ખીર કેવી સ્વીચ છે તો તેઓને કદ્દ કે ગેર
કુષ અમથા જેવા કદ્દ આપની તો અનુમાનથી અમથ ૫૨

પણ 'વહુ બગલા કયા ?' આકાર બતાવ્યો, અરે (ચીઠાઈને કહ્યું) એસા તુમને ખાયા ? મેગ તો ગલા ભી ફટ બવે, વાત મત કરે. પેલાએ કહ્યું 'ભાઈ એ તો રંગ !' અરે !

કર્મોદયની ચીજ લેવી એ આંધળા બાવા જેવું છે.

આવી રીતે પ્રભુ મહાવીરના જીવનમાથી તારનારી વસ્તુને બદલે, કર્મોદયની ચીજ લેવા જઈએ તો તેવી સ્થિતિ થાય

કલ્યાણક ઉજવવાનાં કારણો.

કલ્યાણક શાથી ઉજવીએ છીએ ? સ સારીપણાને અંગે નહિ, કે તેનું અનુકરણ કરવા નહિ, પરંતુ આપણા આત્માના ઉદ્ધાર માટે એમણે તારક તરીકે જે ઉપદેશ આપેલો તે ઉપદેશના વચનેા ધ્યાનમાં રાખવા, તારક તરીકેના વર્તનો કરેલા તેનું અનુકરણ કરવાનું. જેમને રાઈપ્રતિકમણી ટેવ હશે તેને ધ્યાનમાં હશે તેમાં તપચિંતામણિના કાઉસગ્ગમાં-પ્રભુ મહાવીરે છ મહિનાની તપસ્યા કરી, હે ચેતન ! તું કર !

(હ્રમ્માસ તવ ડસ્સગ્ગુજ્જોય, યતિં દિં ગાં ૧૩;
અસ્મિન્નુત્સર્ગે શ્રોવર્ધમાનવિહિતં ષાળ્માસિકતપો યતિરેવં ચિન્ત-
યતિ, યતિં દિં ટીં પૂં ૧૦)

પરણું આદિ ન લીધાં કેમ ? તારકદૃષ્ટિથી માનીએ છીએ તેથી તે તરીકેનું અનુકરણ કરવું તે જ ભક્તિ 'જ્ઞાતનન્દન' એ નામ હયાતીથી જ છે.

આટલા માટે ભગવાન હેમચદ્રસૂરિજીમહારાજે 'વન્દે શ્રી જ્ઞાતનન્દનમ્' 'તે મહાવીર પ્રભુને હું નમસ્કાર કરું છું'—'જ્ઞાતનન્દન' શબ્દ શાથી વાપર્યો ? કારણ કે, માતાપિતાએ કરેલ નામ 'વર્ધ-માન' છે, ખુદ મહાવીર નામ પણ માતાપિતાનું નથી, પણ

અવિરતિ દેવતાએ સ્થાપેલું છે, એ આચારાગ આદિના પાઠોથી
શિદ્ધ છે, તો આ નામની જરૂર શી ?

(સમ્પાવિઝમ નિ પ્રહમાણેઽ મહત્તિવદ્દુ દેવર્હિ મે નામ
યય સમણ મગલ મહાસીર, ઘાચાઁ સુઁ ૪૮૦)

પ્રભુનું વર્ધમાન અને મહાવીર નામ વિચારો ! મોનાની
કિમનુ વધારે કે તેના બનાવેલ ઘાટની ? વર્ધમાન એ જન્મ મા
જન્મ પછી, કદિ સમૃદ્ધિના વધવાને લીધે પાટયુ અને તે નામ
શાપનાશ ત્રિશલા રાણી ને સિદ્ધાર્થ મહારાજ તે તો પાચમે ગુણસ્થા
નને દેવાને લીધે ને દેવનાઓએ આપ્યા ગુણસ્થાનકમા જના છતા
મહાવીર એ નામ કેમ મનાયું ? કહે છે એ ગુણથી અનેક
છે અને ગુણને લીધે અનેક નામ જશે. જ્યોત્સના દેવામા
આપ્યું છે, અર્થાત્ ગુણની પ્રશસાદારાએ અવિરતિ દેવનાઓએ
કેલ નામ બધાઓએ કબૂલ રાખ્યું
“જ્ઞાનનદન” નામનો ખુવાસો

વડે શ્રીજગદ્ગુરુમ્ નહિ કહેના આ કેમ કહ્યું ? આ
પ્રશ્ન બહો જોટલા જ માટે કહ્યું મુ કે તે સ્વતઃ જ શબ્દ મ
જેને માટે ખુદ દેવમંદ્રસુરીશ્રીએ મહારાજ પણ સ્વચ્છિન
અભિધાનચિતામણિમા જણાવે છે કે -

“મહાવીરા વરુમાણે સ્વાર્થા જ્ઞાનનદન (અભિઁ વિઁ
૪૮૦ કૅઁ)

આ નામ જોટલા તેમજે કહ્યું એમ નથી પણ ખુદ
તંત્રોશ્રીની હયાતીમા ને જન્મથી જ પ્રસિદ્ધ હતું મહાવીર
નામ જન સૂત્રોમા પ્રસિદ્ધ છે, “વર્ધમાન” નામ માતૃપિતાને
લીધે છે, અને જન્મતમા પ્રસિદ્ધ પામેલ હોય તો ‘જ્ઞાનનદન’
એ જ નામ હતું

“જ્ઞાતપુત્ર” શાધી ?

જ્ઞાત નામના કુલમાં ઘણા પુત્રો હતા. તેમાં એમની પુત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધિ હોવાથી શું ? ના. જગત ઉડા ઉતરો, કારણ વિચારો. ગ્રાહણ-ક્રુગમાંથી જેવે ઉપાડી જ્ઞાતકુળમાં લાવી તીર્થ કરપણમાં ધરેલ પુરુષ કોઈ હોય તો આ એક જ છે. નન્દિવર્ધન આદિ જ્ઞાતકુલમાં હતા, છતાં તીર્થ કરની પ્રસિદ્ધિ પામેલ એક જ છે. કહાય કહેશે કે:-ભગવાનના ગર્ભની વાત કોઈને ખબર નહિ હોવાને લીધે, કારણ કે તે પલટતી વખતે અવસ્થાપીની નિદ્રા આપે છે.

(દેવાણંદાપ માહણીપ સપરિજ્ઞપ ઓસોવર્ણિ દલદ્, કલ્પ૦ સૂ૦ ૨૭)

તેથી કોઈને ખબર પડતી નથી. ખબર ન પડે તો આવી સ્થિતિમાં પ્રસિદ્ધિ ક્યાંથી પામ્યા ? વિચારો ! તમે દર વરસે કલ્પસૂત્ર સાબળો છો પણ જરા વિચાર કરો કે -

જે વખતે પ્રભુ મહાવીરનો જીવ દેવાનંદાની કુક્ષિમા આવે છે, ત્યારે દેવાનન્દાને ચૌદ સ્વપ્ન આવે છે.

(સા દેવાણંદા માહણી૦ સિવે ધન્ને૦ ચંડહસ મહાસુમિણે પાસિત્તાણં પઢિવુદ્ધા, કલ્પ૦ સૂ૦ ૪)

ઉઠાવીને દેવ લઈ જાય છે ત્યારે એમ થાય છે કે ત્રિશલા રાણી ચૌદ સ્વપ્ન ઉપાડી ગઈ છે,

(તં રયણિં ચ ણં સા દેવાણંદા માહણી સયણિજ્ઞસિ સુત્તજાગરા ઓહીરમાણી ઓહીરમાણી રમેયારૂવે ડરાલે કલ્લાણે સિવે ધન્ન મંગલ્લે સસ્સિરીપ ચંડહસ મહાસુમિણે તિસલાપ સત્તિવાણીપ દ્વેદેત્તિ પાસિત્તાણં પઢિવુદ્ધા, કલ્પ૦ સૂ૦ ૩૧)

અર્થાત્ પુણ્યપ્રભાવક જે ગર્ભ હોતો તે ત્રિશલાને ગયો, સવારે છાતી ફૂટે છે. આ વાત જાહેર થા

પરિસાય સિદ્ધિં । મહિમનિકાગે, ડગાલિસુત્તં ૬), આ તેન લલુ નમયે રાજગૃહનગરં કકુદઃ કાત્યાયનો નિર્ગ્રંથો જ્ઞાતપુત્ર, દિવ્યાવદાન ૧૨-૧૮૩-૧૪૪.; ૬ પુરુષપ્રાતિપુત્રાચા; આવદાન-કલ્પલતા, પલ્લવ ૧૩ ૪૧૨)

એ નામ જોલણું પડ્યું. ભગવાન હેમચંદ્રસૂરિજીએ શા માટે કહ્યું? અનાજ લેવા, ગામ લેવા, દેશ લેવા નહિ, પણ મારા આત્માના કલ્યાણરૂપી વૃક્ષને નવપદ્મવિત રાખવા માટે જો કોઈ પણ હોય તો મહાવીર જ્ઞાતનન્દનરૂપી ખગીચો જ છે, ખીજો તો સૂકાઈ જાય, તથા શ્રુતજ્ઞાનરૂપી ગંગાના પ્રવાહને ચલાવનાર હિમાલય જેવા ભગવાન છે અને સમસ્ત જગતના પ્રાણીરૂપી કમળોને વિકસ્વર કરવા સૂર્ય સમાન છે. આવા નિરૂપમેય, હિમાલય, ને રવિની ઉપમાવાળા ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

卐

કઈ ગતિનું આયુષ્ય શાથી બધાય !

જીવ મહાઆરંભ કરે, મહાપરિશ્રમ રાખે, પંચેન્દ્રિય પ્રાણીનો વધ કરે (જીવહિસા), તથા માંસનો આહાર કરે તો 'નરકમાં' જાય છે.

માયા કરે. જોડું જોલે, જોડાં ત્રાજવાં રાખે, જોડું તોલી દે, એવાં કૃત્યોથી 'તર્કચગતિમાં' જીવ જાય છે, સ્વભાવથી વિનયવાન હોય દયાવાળો હોય, અદેખાઈ વગરનો હોય, તેવો જીવ 'મનુષ્યનું' આયુ બાંધે છે,

અકામનિર્જરા, અજ્ઞાનથી કષ્ટ કરવું (તપ આદિ), સરાગસંયમ ને સંયમાસંયમથી જીવ 'દેવગતિમાં' જાય છે.

અક્ષયતૃતીયાપર્વ-માહાત્મ્ય

(શામનમા પ્રથમ સુનાવદાન)

તથગુહતૃતીયાર્ષા, દાનમાધીત્ તદક્ષયમ્ ।
પર્વોક્તવતૃતીયમિ, નનાઽપિ પ્રયત્નત્ ॥ ૧ ॥

ધેર્ધર્માપજમયતી દાનયમ પ્રવુજવાન્ ।
સ્વામ્યુપહમિવાઽગ્રવ-ધ્યવહારતયજ્ઞમ્ ॥ ૨ ॥

(શલિજાત્મવર્ણમગવાન્ દમસદ્રશુરિ ત્રિઽ)

જન, જેનેનર માન્ય અક્ષયતૃતીયા

સામાન્ય રીતે અખિલ જીવ જનતા તો શું પણ સમસ્ત
હિંદુ દેશ અક્ષયતૃતીયાના દિવસને ઉત્તમદિન અને પવિત્ર
ગરીકે માને છે તે અક્ષયતૃતીયાનો દિવસ વૈશાખ સુદ ત્રીજનો
પડેવાય છે તે દિવસની ઉત્તમતા જમનમા પ્રચલિત થવાનું
કારણ એ જ કે જમવાન ધીરકપભરેલને ભાવ અપેક્ષે તપશ્ચાનું
પાલન, તે જ દિવસે એવાજકુમારે શેરડીના વૃક્ષથી ૭૧૦૫ુ હવે
એ કે નીર્થ કરોને પડેલ પાશ્વે મિથા દેનાર અઘાપુરુષોના
નામો શાકાના પાને તો ભરેલા છે અને તેની કાથે જમવાનું
જવભરેલને પડેલા પાશ્વું ભેટલે ભારમારીતા પાશ્વે ૬૮૧૪૫

(‘દમમજ્જ ઉ વાજલે રજાનુરમો માનિ કાગતાદસ્ત ।

આવન્ તિઽ ગાઽ ૧૨૦)

કાન દેનાર અઘાપુરુષ એવાજકુમારનું નામ પણ શાકાન

પહેલા વહેલા પ્રગટ થવાનો દિવસ તે અક્ષયતૃતીયા

૬ સૌગી પહેલા જોવા રાત્ર ભગવાન ઋષભદેવજી હોવાથી પ્રથમ ગરુડિના પ્રથમ પારણાનો દિવસ તે અક્ષય-તૃતીયા.

૭ વ્યવહારમાં આવેલા તે વખતના સકલ દેશોના રાજા-જોના પિતાના પહેલા પારણાનો દિવસ તે અક્ષયતૃતીયા.

૮ પ્રભુના અનાહારપણાને લીધે સતપ્ત થએલા સકલ દેશના પ્રજાજનોને સાંત્વન આપનાર દિવસ તે અક્ષયતૃતીયા.

૯ શુદ્ધ-દેય-વસ્તુનો તીર્થંકર મહારાજ જેવા શુદ્ધતમ પાત્રમાં શ્રેયાસકુમાર સરખા શુદ્ધ ભાવવાળાને હાથે દાન થવાનો દિવસ તે અક્ષયતૃતીયા.

૧૦ અક્ષય ક્ષણને દેનાર એવા સુપાત્ર-દાનને પ્રવર્તાવનાર દિવસ તે અક્ષયતૃતીયા

૧૧ સુર, અસુર, દાનવ અને નરેન્દ્રોને પણ પહેલવહેલા આનંદિત કરનારો દિવસ તે અક્ષયતૃતીયા.

૧૨ પહેલા ભગવાન, પહેલું દાન, પહેલો દાતાર, પહેલ-વહેલાં દેયનો સુપાત્રમાં ઉપયોગ થવાનો જે દિવસ તેનું નામ અક્ષયતૃતીયા.

૧૩ સૂર્યના છૂટા પડેલાં કિરણો પાછા જોડાવાથી સૂર્ય શોભ્યો, શ્યામ મેરૂ અમૃતના સિચનથી ઉજ્જવળ થયો અને રિપુ સાથે યુદ્ધ કરતો મહાપુરૂષ શ્રેયાંસની સહાયથી જીત્યો.

આદીશ્વર ભગવાને ચાર હજાર મુનિઓને ટકાવવા

દાનને ઉપદેશ કેમ ન આપ્યો ?

આ ઉપરથી એમ પણ સમજી શકાય છે કે ભગવાને દીક્ષા પ્રહુશ્ચ કયાં પછી ચાર હજાર સહચારીઓના શ્રમણભાવને ટકાવવા માટે પણ સુપાત્રદાનને ઉપદેશ કેમ નહિ આપ્યો હોય ? અર્થાત્ કેટલીક જાણતમાં ત્રિલોકનાથની ઔચિત્ય પ્રવૃત્તિ અલૌકિક જ હોય છે. આ વાત બરોબર ધ્યાનમાં લેવા જેવી એટલા માટે છે કે ભગવાન્ ધર્મઘોષસૂત્રજીએ આ જ ભગવાન્ શ્રી ઋષભદેવજીના જીવ આગળ સાધુઓને કેવી બિક્ષા કલ્પે વગેરે જણાવ્યું છે.

(સર્વથા સ્વપ્રમાદેન, લજ્જિતોઽસ્મિ પ્રસીદત ।

સાધૂન્ પ્રેષયતાઽઽહારં, પ્રયચ્છામીચ્છયા યથા ॥૧૩૪॥

સૂરિર્વિભાષે યોગેન, વર્તમાનેન વેત્સિ નુ ।

અકૃતાઽકારિતાઽચિત્તમન્નાદ્યપકારાંતિ નઃ ॥ ત્રિ૦ શ્લો૦ ૧૩૫॥),

છતાં તે જ ભગવાન્ આ વખતે ચાર હજાર સહચરોન સાધુપણના રક્ષણ માટે તેટલો રીતિનો પણ ઉપદેશ કે ઈસારે કરતા નથી આ ઘટનાના મૂળમાં એમ વિચારવું અસ્થાને નહિ જ ગણાય.

કેવળજ્ઞાન પહેલાં મૌનપણું જ તીર્થંકર માટે શ્રેયસ્કર છે.

આઘ પ્રવૃત્તિ જણાવનારને પ્રવૃત્તિની કર્તૃવ્યતા જણાવતાં તેનું અનંતર અને પરપર ફળ જણાવવું તે આવશ્યક થાય, તેમજ દાનના પાત્રનું પણ સરસ વિવેચન કરવું પડે એટલે કહો કે શાસનની સ્થાપના જ સર્વજ્ઞપણું પ્રકટ થયા વિના કરવાનો પ્રસંગ આવી પડે, માટે મૌન રહેવું અને સહન કરવું એ જ પ્રભુએ લીધેલો માર્ગ યોગ્ય હોતો, એમ બુદ્ધિશાલીઓને માનવું જ પડશે.

સદ્દર્શનાદિ ધર્મ સ્વાભાવિક ગણાય અને આવિર્ભાવદશામાં વધારે શોભે અને તેનો દેખાવ જ શ્રીશ્રેયાંસક્રુમારના સ્વપ્નમાં આવે અને આત્માના સ્વાભાવિક અને અવ્યાબાધ સ્વરૂપને પ્રગટ નરનાર ધર્મના અસાધાગ્નુ દારણુ તરીકે સુપાત્રદાન જ છે એમ સ્વપ્નદ્વારાએ કુદરત જ જણાવે છે.

અક્ષયતૃતીયાનું આરાધન અક્ષય સુખ માટે છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મેરૂ, અભિષેકાદિ શ્રેયાંસક્રુમાર-દિને આવેલા સ્વપ્નાદિથી ‘આદિદેવને દેવાએલા ‘આદિદાનથી ઉત્તમોત્તમ ગવાએલા અક્ષયતૃતીયાના દિવસને પારણાને અ ગે લાલ લેવા વર્ષીતપ કરનારા અને તેના સંબંધીઓ જ્યાં જ્યાં ભગવાન્ ઋષભદેવજીનું શ્રીસિદ્ધાયલ્લ, શ્રીકેસરીઆજી, શ્રીઅયો-ધ્યાજી વિગેરે સ્થાને તીર્થ છે. ત્યાં ત્યાં જાય છે અને ચૈત્ર વદ ચૌદસને દિવસે ઉપવાસ લેવાથી કેટલાક તપસ્વીઓને ચાર ઉપવાસ આહુ વર્ષીતપમા પણ કરવાના થાય છે અને તે અક્ષયતૃતીયાને દિવસે પારણામા માત્ર શેરડીનો રસ અગર તેની દુર્લભતા હોય તો માત્ર સાકરના પાણીથી જ પારણું કરવામા આવે છે આવી તપસ્યાની છેલ્લા ઉપવાસોની અને પારણાની સ્થિતિ દેખીને સર્વ લાગ્યશાળી જીવે તો અતઃકરણથી તે પર્વની અને તે તપસ્વી વિગેરેની અનુમોદના જ કરે અને તે અનુમોદના-દ્વારાએ, તપસ્વીઓની ભક્તિ, ત્રિલોકનાથ તીર્થ કરની પૂજા, ભક્તિ અને સાધાર્મિક-વાત્સલ્ય કરવા સાથે અક્ષયતૃતીયાના દિવસે આત્માને અક્ષય કૃણ મેળવવા માટે લાયક બનાવે

૨૨૨ મા ૨૨૨

